

Mezigenerační solidarita studentů středních škol

Bc. Hana Dočkalová

Diplomová práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana Dočkalová**

Osobní číslo: **H150034**

Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Mezigenerační solidarita studentů středních škol**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti mezigeneračních vztahů dospívající mládeže a seniorů.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2012. Sociální gerontologie aneb Senioři mezi námi. Praha: Galén. ISBN 978-80-7262-900-8.

KITLIŇSKÁ, Jana, 2012. Mezigenerační učení v kontextu aktuálních trendů a koncepcí. Media4u Magazine. Praha: Ing. Jan Chromý. ISSN 1214-9187.

MATOUŠEK, Oldřich, 2010. Základy sociální práce. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-331-4.

RABUŠICOVÁ, Milada, Lenka KAMANOVÁ a PEVNÁ, Kateřina, 2011. O mezigeneračním učení. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5750-0.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. Vývojová psychologie: II. dospělost a stáří. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1318-5.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jana Krausová, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **22. listopadu 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 22. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 28.3.2017

..... Kawa Dmk1

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Opírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou mezigeneračních vztahů adolescentní mládeže a seniorů. V úvodu práce je probrána problematika demografického stárnutí. V teoretické části je vysvětlen a popsán pojem generace a specifikováno rozdílné postavení starší a mladší generace ve společnosti. V práci se snažím objasnit význam pojmů: vztahy, solidarita, společnost, generace, senior. Cílem je snaha přiblížit pomocí těchto termínů danou problematiku. Dále osvětluji mezigenerační solidaritu z pohledu psychologie, sociologie, pedagogiky. Následující kapitoly teoretické části se věnují faktorům, jež ovlivňují mezigenerační solidaritu a významem mezigenerační solidarity pro společnost. V praktické části práce je provedeno kvantitativní výzkumné šetření s cílem zjistit, jak mládež nahlíží na postavení seniorů, stáří, mezigenerační soužití a solidaritu. Výzkumné šetření je rozděleno do čtyř tematických okruhů: mezigenerační vztahy, zájem a odpovědnost společnosti za mezigenerační vztahy, přínos starších lidí pro společnost a péče o seniory. Výzkum byl proveden prostřednictvím dotazníkového šetření u studentů středních škol a gymnázií. Výsledky této práce mohou napomoci k představě o podobě budoucích vztahů mezi generacemi a osvětlit názory mladých na tuto problematiku.

Klíčová slova: mezigenerační, solidarita, společnost, vztahy, generace, senior, student.

ABSTRACT

The thesis is focused on problems of intergenerational relationships of adolescent youth and seniors. In the introduction of thesis the problem of demographic ageing is discussed. The term generation is explained and described in the theoretical part, as well as the specification of different position elderly and young generations. At my work I am trying to explain meaning of terms relationship, solidarity, society, generation, senior. The aim is through the terms to approach given problems. Then I explain intergenerational solidarity from the point of view of psychology, sociology, pedagogy. Following chapters are focused on factors that influence intergenerational solidarity and meaning of intergenerational solidarity for society. In practical part there is realized quantitative research survey with the aim to find out how the youth look on the status of seniors, age, intergenerational cohabitation and solidarity. The research survey is divided into four topical parts: intergenerational relationships, interest and responsibility of society for intergenerational relationship, benefit of elderly people for

society and care of seniors. The research was realised through questionnaire survey among students of secondary schools and grammar schools. The results of the thesis can help to imagine the form of future relationships among generations and to explain opinions of youth on the problems.

Keywords:

Intergenerational, solidarity, relationships, generation, senior, student

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Janě Krausové, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení a vstřícný přístup při zpracování diplomové práce.

Poděkovat bych chtěla také Janu Raškovi a Martině Mikešové za morální podporu a pomoc během celého studia, čehož si nesmírně vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

.....

V Přerově dne 9. dubna 2017

Hana Dočkalová

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ	14
1.1 GENERACE	14
1.2 MLADÁ GENERACE	16
1.3 STARŠÍ GENERACE	19
1.4 KOMUNIKACE A VZTAHY MEZI GENERACEMI	22
1.4.1 Mezigenerační komunikace	22
1.4.2 Vztahy mezi generacemi	24
2 MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITA	27
2.1 VYMEZENÍ POJMU SOLIDARITA	28
2.2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITU	31
2.3 PODOBY MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITY	34
3 VÝZNAM MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITY	37
3.1 VZÁJEMNÁ PODPORA MEZI GENERACEMI	37
3.2 TYPY MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITY	38
3.3 MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITA JAKO ODPOVĚĎ NA STÁRNUTÍ	40
3.3.1 Mezigenerační solidarita ve výzkumu	41
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	45
VÝZKUMNÝ PROBLÉM	45
4.1 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	54
4.2 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	55
4.2.1 Vymezení problému	55
4.2.2 Výzkum – hypotézy	58
4.2.3 Srovnání vlastního výzkumu s výzkumem v zemích EU	77
5 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ A DISKUZE	82
ZÁVĚR	87
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	88
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	93
SEZNAM GRAFŮ	94
SEZNAM PŘÍLOH	96

ÚVOD

Mezigenerační vztahy a solidarita mají zásadní význam pro rozvoj jedince i společnosti a ovlivňují kvalitu jeho života v každém věku. Stáří a s tím spojené mezigenerační vztahy jsou pro naši společnost v současné době velmi aktuální a citlivé téma.

Mezigenerační solidarita je obvykle spojována s neochotou mladší generace přispívat na sociální zabezpečení starších generací. Solidarita však není pouze o ekonomické podpoře a pomoci. Jde o morální princip, jenž obsahuje pomoc materiální i emocionální. Je důležité mladou generaci naučit, jak se chovat ke starším lidem, jak jim naslouchat, jak se stát společensky zodpovědnými. Na druhou stranu starší generace by se měla s mladými sblížit, setkávat se s nimi, předávat jim své zkušenosti a životní hodnoty.

Mladí a senioři mohou být velice dobrými partnery pro vytváření fungující společnosti a právě na nich lze velice dobře demonstrovat mezigenerační soužití. Mladiství a staří lidé zaujímají v určitém směru ve společnosti stejné postavení. Často jsou obě tyto skupiny společnosti cílem negativních nebo nespravedlivých zevšeobecňujících výroků. Jak senioři, tak velmi mladí lidé bývají často podceňováni v oblasti vědění, kompetencí k rozhodování a jednání a to vše na základě paušální domněnky, že jim schází znalosti a zkušenosti. Obě skupiny bývají nezřídka podceňovány - mladá generace především na základě paušální domněnky, že jim schází tzv. životní znalosti a zkušenosti, senioři pak podle předpokladu, že se již plně nedokážou přizpůsobit rychlému technologickému pokroku. Z jiného pohledu však mladá generace představuje tu nejdynamičtější věkovou skupinu, která zvládá rychle změny ve společnosti. Dříve narození pak představují generaci, která má bohaté vědomosti, zkušenosti a praxi, ale projevuje se u ní úbytek psychických i fyzických sil.

Názory současných studentů středních škol považujeme za důležité, neboť v brzké budoucnosti jsou to právě oni, kteří budou problematiku demografického stárnutí a s tím spojenou mezigenerační solidaritu dále řešit. Vzdělávání a školní prostředí je významným faktorem, formujícím osobnost mladého člověka. Jeho pohled na okolní svět lze v tomto věku ještě utvářet a pozitivně ovlivňovat. Právě sociální pedagogika představuje aplikované odvětví pedagogiky zabývající se výchovným působením na sociální aspekty v procesu výchovy a vzdělávání. Absolventi oboru mohou nalézt široké uplatnění, při němž může být mezigenerační solidarita cíleně koncipována a následně prakticky realizována. V rámci svého působení ve školství, sociálních službách a státních institucích mohou působit na

všechny generace, a tím neustále aktivovat mezigenerační dialog. Sociální pedagogika dále podněcuje vytváření monitorovacích projektů, jejichž výsledky pak mohou být nápomocny k řešení sociálních problémů společnosti.

Hlavním cílem této práce je zjistit pomocí analýzy dat získaných dotazníkovým šetřením, zda studenti středních škol existenci mezigenerační solidarity vnímají a akceptují. Jak generaci starých lidí vnímají, jaké vzájemné vztahy z jejich pohledu mezi těmito generacemi panují a zda má mezigenerační solidarita z jejich pohledu nějaký význam pro společnost a pro ně samotné.

Teoretická část je rozdělena do tří základních kapitol:

Úvodní kapitola se zabývá teoretickými východisky a pojmy. Její součástí je charakteristika základních pojmů použitých v práci.

Druhá kapitola se zaměřuje na mezigenerační solidaritu z pohledu sociologie, psychologie a pedagogiky. V této části práce popisujeme faktory ovlivňující mezigenerační solidaritu a její podoby.

Poslední kapitola je věnována významu a typům solidarity. Dále pak dosud realizovaným výzkumům v této oblasti.

V empirické části pracujeme s názory studentů vybraných středních škol Olomouckého kraje. Základními tématy jsou názory studentů na mezigenerační vztahy, zájem a odpovědnost společnosti na mezigenerační vztahy, přínos starších lidí pro společnost a péče o seniory.

Chceme zjistit stanoviska studentů na uvedená témata. Zkoumáme, zda jejich smýšlení a názory na dané téma souvisí s pohlavím. Obecně se soudí, že ženy se chovají altruističtěji, projevují více empatie a pochopení než muži. Pokusíme se o takové srovnání mezi studenty středních škol. Diplomová práce je pro lepší přehlednost doplněna tabulkami a grafy a je zakončena doporučením pro praxi.

Doufáme, že tato práce přispěje k lepšímu pochopení problematiky mezigenerační solidarity.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ

Téma mezigenerační solidarity a péče o seniory je velmi široké a jistým způsobem i rozmanité. Podoba rodiny a i samotný „senior“ se v průběhu let mění, dochází k přeměně rodiny a tím i mezigeneračních vztahů.

K pochopení problematiky je zapotřebí znát i demografické souvislosti a nové trendy, jakými je snížení počtu dětí vyššího pořadí, zvyšující se bezdětnost, rozvodovost a nárůst složených rodin a nových typů soužití. Tyto aspekty spojené s demografickými tradicemi se mohou zdát na první pohled mému tématu vzdálené, ale není tomu tak, všechny tyto trendy se promítají do podoby mezigeneračních vztahů.

Následkem demografických změn jsou otázky kolem seniorů naléhavější. Lidé se dožívají vyššího věku, rodí se méně dětí, a tak se zvyšuje podíl starších lidí ve společnosti. „Úhrnná plodnost v průběhu devadesátých let klesla hluboko pod západoevropský průměr a v současnosti patří její úroveň v ČR mezi nejnižší v Evropě. Nevyhnutelným důsledkem těchto změn je intenzivnější stárnutí populace“ (Rabušic, Vohralíková, 2004).

Toto však není problém banální a už vůbec ne nečekaný. K dané situaci muselo časem dojít, a pokud se nezmění mentalita lidí či nenastane nějaká významná změna ve společnosti, situace se bude ještě prohlubovat.

1.1 Generace

Pokud chceme hovořit o mezigenerační solidaritě a vztazích mezi generacemi vůbec, je třeba si ujasnit samotný pojem generace.

Definovat jednoznačně pojem generace není jednoduché, neboť k vysvětlení tohoto termínu bylo vytvořeno mnoho rozlišných konceptů. Za průkopníka, zabývajícího se tematikou generací, je považován maďarský sociolog a filosof Karl Mannheim. Jeho sociologické chápání tohoto pojmu vychází ze dvou naprosto odlišných vědeckých přístupů, které se posléze pokusil sjednotit.

První přístup, pozitivistický, vnímá generace jako přímočarou koncepci pokroku (Mannheim, 2007). Jeho cílem je nalézt nějaký obecný zákon dějinné rytmiky, tzn. najít průměrnou dobu, kdy mladší generace nastupuje do veřejného života a starší generace z něj odchází. Pozitivistická tradice vnímá obměnu generací jako určitý sociální mechanismus, který přispívá k dějinnému pokroku lidstva (Marada, 2007). Tento přístup pochází

z francouzské tradice a jako představitelem je známý francouzský sociolog Auguste Comte. Dle jeho názoru má průměrná délka života vliv na tempo pokroku dané společností. To znamená, že v případě zkrácení této délky by došlo ke zrychlení tohoto tempa, když role starých lidí by se omezila. Naopak při prodloužení délky života by se tempo pokroku zpomalilo (Mannheim, 2007).

Přístup druhý, romanticko-historický, na rozdíl od pozitivistů, zdůrazňoval „nespojitosť“ mezi jednotlivými generacemi. Vyzdvihoval jako centrum svého zájmu historickou jedinečnost. Problém generací podle něj nespočívá v přímočarosti vnitřního času, ale naopak v kvalitativně uchopitelném času vnitřním. Tento čas pak nelze žádným způsobem měřit, musí se zkrátka prožít. Odlišnost generací není postavena na časové souslednosti, ale na tom, že každý člen společnosti může určitou historickou situaci vnímat různě. Sama generace a její generační vědomí se tak stává rozlišujícím prvkem mezi generacemi předchozími i těmi budoucími. Tyto rozdíly se zdůrazňují. U nastupující generace je to především její pokrokovost (Marada, 2007).

Podle Mannheim (1964) může i v rámci jedné generace existovat více odlišných proudů či myšlenkových stylů, protože i lidé jedné generace mají se stejnými situacemi odlišné zkušenosti a odlišně je také vnímají.

V konceptu generací se ještě objevuje důležitá myšlenka Wilhelma Pindera, a to „nesoučasnost současného“. Poukazuje na to, že v určitém konkrétním čase žijí různé generace, které mají různé vlastní vnitřní časy. Všeobecně přijímaná shodná doba, je ve výsledku pro každého jedince dobou poněkud odlišnou.

Významným faktorem, který s sebou nese pojem „generace“, je faktor změny. Představuje podstatný rozdíl v něčem, co doposud bylo a v tom, co bude dál. Zajímavost tohoto pojmu je způsobená tím, že s sebou přináší faktory života a smrti (Mannheim, 2007). Je známkou toho, že něco starého končí a něco nového naopak začíná. Snahou lidí je pak porozumět sociálním změnám, které se okolo nich dějí a snaha naučit se tyto změny nějakým způsobem předpovídat.

Vztahy mezi generacemi mohou být různé, neustále se vyvíjí a proměňují. Nicméně určitý pohled na generační nedorozumění zůstává, bez ohledu na danou dobu, stejný. Starší generace si stěžuje na mladší a naopak. Ta starší se uchyluje ke srovnávání s jejich mládím, což může být vzhledem ke změně sociálně-historických podmínek trochu nejasné. Mladá generace zase kritizuje generaci starší, které nejčastěji vytýká nízkou flexibilitu, uzavřenost

k novým věcem a konzervatismus. Obě generace, ač odlišné, tvoří společnost a každá z nich plní svou funkci. Starší je nositelem zkušenosti a hlídá společensky ověřené hodnoty. U mladé generace se všeobecně předpokládá určitá míra inovace a aktivity.

Generace seniorů svým způsobem představuje především minulost a kontinuitu společnosti, mladá generace zase představuje především její budoucnost a diskontinuitu (Sak, 2009, s. 19).

Bez výměny generací a bez nových přístupů, které každá z nich přináší, by se nemohla vyvíjet kultura. Generace vzniká tehdy, když je systém odkazů zpětně přijat jako systém kolektivní identifikace. To přispívá k vytvoření kolektivní paměti a vybudování tradice. Přirozený začátek výměny generací se však určuje velmi těžce, protože lidé se rodí a umírají kontinuálně. Někteří určují délku trvání jedné generace na 15 let, jiní na 30 (Mannheim, 1964).

1.2 Mladá generace

Jádro generačního konfliktu se tvoří v době, kdy mládí vstupuje do dospělosti v tzv. období adolescence (Marada, 2007). Z tohoto důvodu budeme pro diplomovou práci užívat pojem „mladá generace“ pro mladé lidi ve věku 15 – 19 let.

Je to biografické období pozdního mládí a rané dospělosti, kdy dochází k přebírání zodpovědnosti sama za sebe (Corsten, 2007). Je to tzv. stádium přechodu, v němž si vytváříme sociální okruhy, které nesou určitý sémantický řád, který jsme si stanovili (Corsten, 2007). Tato specifická sociální skupina ještě není plně výkonná ve sféře pracovní ani ve sféře společenské. Představuje tu část populace, která již není dětmi a nepatří ještě mezi sociálně dospělé (Kraus, 1999).

Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společností, jiné odmítá a vytváří si hodnoty nové. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot (Průcha, Walterová a Mareš, 1998).

Mladá generace je vždy součástí společnosti, v níž žije. Je to sociální skupina příslušející k určitému sociálnímu systému. Patří k těm společenským kategoriím, které mají určující vliv na její další vývoj. Je to právě ona, která představuje vzdělanostní, kvalifikační a tím i produktivní potenciál pro další období (Kraus, 2006).

Vývoj hodnotového systému u mladé generace ve věku středoškolské mládeže není ještě zcela dokončen. Mladý člověk si utváří a také přetváří svou hodnotovou orientaci v průběžných konfrontacích s nejrůznějšími životními situacemi. Hodnotový systém současného dospívajícího jedince se utváří ve složitých podmínkách. Současná společnost dává jedinci signály a možnosti jednat v rozporu s hodnotovým systémem společnosti (Sak a Saková, 2004).

Z hlediska vývoje hodnot v závislosti na životní fázi (mládež 15 – 18 let) je znepokojující závěr, že z různých sociálních hodnot, výzkumy P. Saka (2004), zaznamenávají největší pokles u hodnoty „být užitečný druhým lidem“, která vyjadřuje vztah člověka k člověku (Sak a Saková, 2004).

Mládí, dospívání - adolescent

Dospívání představuje fiktivní mezník mezi dětstvím a dospělostí. Mladí lidé se snaží co nejdříve zbavit dětských atributů a sociální podřízenosti. Odpovědnost a povinnosti s tím spojené však přijímají neochotně. Hlavní úkolem adolescenta je dosažení přijatelného sociálního postavení, vytvoření formy vlastní identity a zvládnutí vlastní proměny. V období pozdní adolescence se mění společenské pozice jedince (Vágnerová, 2005).

Vágnerová (2012) rozdělila období adolescence na dva úseky, a to na ranou adolescenci, lokalizovanou mezi 11. - 15. rokem života a pozdní adolescenci, vymezenou na období mezi 15. - 20. rokem života.

Pro účely této práce použijeme dělení Vágnerové. Bude nás tedy zajímat míra mezigenerační solidarity studentů středních škol, nacházejících se v období pozdní adolescence, a to v závislosti na pohlaví. Diferenciace chlapců a děvčat roste s věkem, což poukazuje na velice silný kulturní a společenský vliv. Určení rolí, chování a norem, jež se vztahují k ženám a mužům, může být v různých obdobích, společnostech i různých sociálních skupinách značně rozdílné. Determinace tedy není žádným přirozeným nebo neměnným stavem, ale jedná se pouze o dočasný stupeň vývoje sociálních vztahů mezi mužem a ženou (Jandourek, 2001). Pro oblast sociálních vztahů všeobecně platí, že chlapci se hodnotí častěji jako dominantnější a průbojnější, děvčata zase jako citlivější a vstřícnější.

Každý kdo přichází do kontaktu s dospívajícími, by se měl snažit poznat a porozumět této specifické populaci lidí. Sak (2009, s. 73) k tomu říká: „Chceme-li pochopit děti a mládež, musíme se zabývat společností a chceme-li znát budoucí vývoj společnosti, musíme zkoumat mladou generaci.“ Samotná osobní zkušenost s prožíváním tohoto období již nestačí a je potřeba zasadit dospívání současných mladých lidí do celospolečenského a kulturního kontextu (Macek, 2003).

Adolescence je životní období nesoucí si svá specifika, nepohlíží se již na něj pouze jako přípravu na dospělost. Obecně je známo, že v období adolescence dochází oproti předchozím letům k větší orientaci na nové sociální kontakty, především kontakty mimo svou rodinu.

Morální a hodnotový vývoj adolescentů

Jedním z hlavních vývojových úkolů adolescence je vytvoření stabilní identity na cestě k tomu stát se integrovanou osobností a produktivním dospělým. V tomto období se mladý člověk potýká s mnoha životními změnami, které souvisí s jeho sebepojetím, vztahy a sociálními rolemi. Změny (tělesné, fyzické ale i ty psychické), kterými prošel v pubertě, přinášejí nové pocity uvědomění si sebe sama a reakcí druhých na něj. Adolescenti prožívají mnoho vnitřních rozporů - o sebe samých, o vlastním vnímání světa, jeho fungování, vztazích s blízkými, kamarády, blízké vztahy s opačným či stejným pohlavím. Dosažení nových a kvalitativně zralejších vztahů s druhými lidmi, navazování vztahů je jedním z úkolů adolescence. Mladí lidé se v tomto učí sociálním kontaktům a reakcím a co je důležité, dosahují tak vědomí svojí sociální role. Hodnotové orientace a etický systém se v období adolescence plně rozvíjí, mladý člověk víc a víc přemýšlí na úrovni vyšších citů, hodnot a morálky.

Osvojování mravních norem a společenských hodnot je považováno za klíčový aspekt socializace. Jak adolescenti pomalu překonávají svůj egocentrismus v interpersonálních vztazích, tak také rozvíjejí svoji osobní morálku, či – jinak řečeno – svoji citlivost, znalosti a přesvědčení o tom co je správné a co je špatné. V pojetí spravedlnosti jsou adolescenti – ve srovnání s dětmi – méně oportunističtí. Pokud něco hodnotí, uvažují v intencích odměn a trestů, se kterými mají osobní zkušenost. Podle kognitivní teorie morálního vývoje L. Kohlberga se k období adolescence vztahuje především období tzv. konvenční morálky a jen okrajově období morálky postkonvenční. Konvenční morálka je založena na principech, které adolescent odvozuje z jednání lidí v nejrůznějších situacích v jeho okolí.

„Být dobrý“ v očích lidí, na nichž mu záleží, má pro něj velkou hodnotu (Kohlbergovo stadium 3).

V minulosti prostřednictvím různých pravidel, společenských norem, rituálů (bontonu, výchovy apod.) mladý člověk věděl, jak se ve kterých situacích chovat. Dnes je však společnost jiná. Kromě rodičů a sourozenců mladí lidé čerpají podněty pro svůj postoj i z širšího okolí – nejen od prarodičů, kamarádů, spolužáků, učitelů, sousedů, ale také z televize, internetu, časopisů. Některé faktory se dají těžko ovlivnit, ale mnoho z nich ano. Nepřímo se tak potvrzuje, že morálka současných adolescentů je stále větší měrou provázána s určitými situacemi, událostmi, širším sociálním kontextem a účelem chování.

1.3 Starší generace

Stáří bývá označováno jako třetí, postproduktivní věk. Hranice mezi produktivní a postproduktivní částí života je vnímána jako hranice, po jejímž překročení jsou lidé staří a jsou vyčleněni mezi staré. Tím vzniká seniorská segregace. Neméně závažná je však v současné dynamické informační společnosti segregace znalostní a informační, vytěšňování seniorů z účasti na vědění (zastarávání znalostí, neovládání nových technologií), a tím jejich omezená možnost orientovat se v rychle se měnícím světě a možnost užívání soudobých technických vymožeností. Úkolem při řešení problémů spojených s demografickým stárnutím je umožnit seniorům spolupodílet

se na společenském, ekonomickém i politickém životě v kolektivech složených ze zástupců všech generací.

Zavázalová (2001) poukazuje na ubývající autoritu starší generace a jejich zkušeností, kdy dříve tolik oceňované zkušenosti staré generace v dnešním přetechnizovaném světě nahrazují znalosti a dovednosti generací mladších. Ještě výrazněji pak Tanská (2001) upozorňuje na zvyšující se mezigenerační napětí a míru odcizení mezi jednotlivými generacemi, jež je výsledkem nově se objevující rozdílnosti životních stylů. Zatímco dříve začínala mladá generace svůj dospělý život úplně stejně jako její otcové a matky, kteří se tudíž dovedli vcítit do problémů a potíží svých dětí zcela snadno, dnes starší generace svět, do něhož mladí vstupují, znají jen málo a mohou mít potíže s jeho pochopením. Různé životní zkušenosti tak vytvářejí propast mezi generacemi a výrazně limitují možnost vzájemného porozumění.

Stáří, stárnutí - senior

Jednoduchou definici stáří nabízí Psychologický slovník 13, který toto období charakterizuje jako „*konečnou etapu geneticky vyměřeného trvání života.*“

Stáří je označováno jako období třetího věku. Prvním věkem pak označujeme dětství a druhým věkem dospělost. V posledních letech se můžeme setkat i s označením čtvrtý věk, kdy toto označení vyplývá z nutnosti rozdělení stáří na dvě období, což má souvislost s nastalou dlouhověkostí. Každé z těchto dvou období má odlišnou charakteristiku. Jako čtvrtý věk je označováno období po 75. roku života jedince (Poledníková, 2006).

Stáří je pro mnohé spojováno s pozvolným, ale stále rychlejším stárnutím, umíráním a smrtí. Téma za mlada nevídané, pak většinou opomíjené a když se ohlásí, je člověk zaskočen. Carl Gustav Jung napsal, že pokud mladý člověk do čtyřicátého roku věku myslí na svoji smrt, může to být i patologické, ale pokud člověk po čtyřicítce na svoji smrt nemyslí, je to patologické docela jistě (Tošnerová, 2009).

Nejrozšířenější a nejčastěji používaná je patnáctiletá periodizace lidského života, která je doporučována i Světovou zdravotnickou organizací (WHO):

60 – 74 let – vyšší věk (rané stáří)

75 – 89 let – stařecký věk neboli senium (vlastní stáří)

90 let a více – dlouhověkost.

V dnešní době se však hlavně ve vyspělých západních státech posouvá hranice stáří na 65 let. Souvisí to s celkovým stárnutím populace a zlepšováním fyzické kondice dnešních seniorů. Proto se dnes stále častěji používá toto členění:

- 65 – 74 let – mladí senioři (dominuje problematika na penzionování, volného času, aktivit, seberealizace)
- 75 – 84 let – staří senioři (změna funkční zdatnosti, specifická medicínská problematika, atypický průběh chorob)
- 85 let a více – velmi staří senioři (na významu nabývá sledování soběstačnosti a zabezpečení) (Mühlpachr, 2009).

Stáří je převážně chápáno jako období ztrát, úpadku a zhoršení kvality života. Na základě tohoto postoje se společnost staví odmítavě, v krajním případě až kriticky ke starým lidem a

dochází pak k vytváření předsudků a diskriminaci pouze na základě stáří a tím i k mezigeneračním konfliktům a nedorozuměním.

Pokud hovoříme o diskriminaci všeobecně, koná většinou skupina většinová proti menšinové. V případě seniorů nelze zcela jednoznačně považovat staré lidi za menšinu. Jsou sice zahrnováni na základě předsudků, věku a dalších společných znaků do jedné skupiny, do níž se však nenarodili a většina ani nemá pocit skupinové identity nebo politické jednoty (Vidovičová, 2008).

Vliv dlouhověkosti na českou společnost

Starší obyvatelstvo je prozatím skupinou s trvale s nižší úrovní vzdělání, než je obyvatelstvo ve středním věku. Je to způsobeno rozvojem vzdělanosti, prodlužováním povinné školní docházky a hlavně stále častějším studiem na středních a vysokých školách, ke kterému došlo až v posledních desetiletích starším obyvatelstvem nejvíce osob pouze se základním, nebo dvou či tříletým odborným vzděláním, pak po roce 1945 a zvláště v posledních desetiletích roste mezi starším obyvatelstvem počet osob také s úplným středním nebo vysokoškolským vzděláním (Kučera, 1999).

Starší lidé budou tedy výhledově nejen vzdělanější, ale tím také aktivnější, sebevědomější a se širšími zájmy než kdykoliv dříve. Období stárnutí nebude pro ně již jenom životní fází pouhého dožívání nebo dokonce čekání na smrt, nýbrž obdobím uvolnění k realizaci různých zájmů, na které jim dříve nezbýval čas (kulturní zájmy, cestování, byť třeba jen krátkodobé a jen na území ČR, kutilství, společenská činnost např. v humanitárních institucích, péče nebo kontakty s vnoučaty, ale i zahrádkářství na chatách a chalupách apod.).

Starší obyvatelstvo bude tedy populační či společenskou skupinou, která bude mít pro svůj život větší nároky a to nejen finanční (výše důchodu, životní úroveň), ale také ve sféře bydlení a ve sféře celkového kulturního a sociálního vyžití.

Vzhledem k tomu svět příštích desetiletí bude světem, v němž střední a starší věkové skupiny budou kvantitativně převládat. Dlouhověkost bude podnětem k tomu, aby pojem stáří byl redefinován, neboť již dnešní pětadesátníci, tedy lidé, kteří by ještě na počátku tohoto století byli již dvacet let po smrti, jsou většinou plní aktivity, svěžesti a činnosti. V dlouhověkém světě se budou muset tyto koncepty adekvátně přizpůsobit novým věkovým dimenzím, životní cyklus dostane jiné etapy.

Dlouhověkost bude mít podstatný a možná snad i zásadní vliv na klima společnosti. Senioři vnímají život z jiného úhlu než mladí. Končí svou pracovní kariéru nebo ji již skončili, takže otázka výkonu pro ně přestává být důležitá, jsou vnímavější k hodnotě zdraví, sociálních vazeb a smysluplně prožitého času. Jsou soustředěni na svůj domov, citově se přimykají k rodině svých dětí, více než kdy jindy přemýšlejí o smyslu svého života a svého konání. Je samozřejmé, že tyto atributy seniorů jsou obecným znakem, a nejsou tedy produktem současné společnosti. Rostoucí podíl seniorů v populaci však bude znamenat, že senioři již nebudou marginální skupinou, jejíž hodnoty a orientace mohou být přehlíženy.

1.4 Komunikace a vztahy mezi generacemi

1.4.1 Mezigenerační komunikace

Jedním ze základních faktorů, který vztah mezi lidmi utváří, je jednoznačně vzájemná komunikace, vzájemné dorozumívání se. Komunikace tedy hraje výraznou roli i ve vztahu mezi mladými a seniory.

Společné „povídání“ utváří vzájemné vztahy, formuje představy o tom druhém. Ovšem samotná komunikace je závislá na mnoha faktorech, mezi které se řadí i to, mezi kým probíhá. Za nejzásadnější faktory lze počítat sociodemografické charakteristiky (jako např. věk, pohlaví, status) jednotlivých aktérů.

Hovoříme-li o mezigenerační komunikaci, je nutné si uvědomit existenci velkých rozdílů mezi lidmi odlišného věku, způsobených jejich kognitivními, fyzickými i psychosociálními charakteristikami a také jejich odlišným přístupem k životu, jež vyplývá především z rozdílných životních zkušeností. Objevují se i názory, že lidé různých generací patří díky velkému časovému (věkovému) odstupu k různým kulturám a lze tedy mezigenerační komunikaci označit také za interkulturní.

Pro mezigenerační komunikaci je důležitá sociální identita. Příslušnost ke skupině totiž výrazně ovlivňuje naše postoje a komunikaci s jinými skupinami, včetně skupin rozdílných věku či generací. Důležitým aspektem mezigenerační komunikace jsou prokazatelně mezigenerační kontakty, jako důležitý prostředek k tomu, aby lidé různého věku měli příležitost ke vzájemné komunikaci, která může vést k překonání generačních stereotypů.

V odborné literatuře se rozlišují 4 chybné způsoby reakcí mladých lidí při setkání se staršími lidmi:

- přehnané přizpůsobení se z důvodu senzorických a tělesných deficitů: projevuje se to např. hlasitějším mluvením než obvykle,
- volbou spíše jednodušších témat pro konverzaci, která mladý člověk považuje za přiměřená intelektuálním schopnostem staršího člověka apod.
- přehnané přizpůsobení vztažené na závislost: mladý člověk vychází z toho, že senior již není schopen samostatného jednání, příp. rozhodování, a proto potřebuje cizí kontrolu. Tento způsob komunikace je typický pro pečovatelskou oblast a často používá také tzv. „dětskou řeč“.

Tyto tři typy chyb v komunikaci mezi mladší a starší generací se však dají odstranit vhodným poučováním mladší generace a především spojením tohoto vysvětlování s praxí.

Čtvrtá chyba se může brát jak z pozitivního, tak z negativního hlediska. Pozitivní může být zdůrazňování vlastností vlastní skupiny, negativní naopak zřetelné distancování se od ostatních věkových skupin spojené popř. s odmítáním a kritizováním ostatních věkových skupin (Ottmaier, 2004).

Je zajímavé, že právě tyto dvě společenské skupiny – mladiství a senioři – mohou být také velice dobrými partnery pro vytváření společenství a právě na nich lze velice dobře demonstrovat mezigenerační soužití.

Mladiství a staří lidé zaujímají ve společnosti „okrajové“ postavení. Často jsou tak obě tyto skupiny společnosti cílem negativních nebo nespravedlivých zevšeobecnujících výroků. Tak např. jak senioři, tak velmi mladí lidé jsou málo hodnoceni v oblasti vědění a kompetencí v rozhodování a jednání, a to na základě paušální domněnky, že jim schází znalosti a zkušenosti.

Dále pak ocitnou-li se senioři na okraji společnosti, mohou se u nich vyskytnout pocity osamělosti. Nejedná se tady o úplnou izolovanost, o nedostatek sociálních kontaktů. Ve většině případů jde spíše o nedostatek možností k rozhovoru a o nedostatek zážitků, /vztahů/, v nichž si partneři rozhovoru, /příp. vztahu/ najdou čas na sebe navzájem. S touto osamělostí mohou být konfrontováni i mladiství. Je to jistý druh „osamělosti uprostřed společnosti“.

Dalším společným znakem pro obě společenské skupiny je nová orientace. Přechodné období mezi dětstvím a dospělostí je tak srovnatelné s obdobím, kdy ve vyšším věku odpadají povinnosti v rodině a v zaměstnání. V obou případech se jedná o hledání nových činností, možností zaměstnání a o plánování a utváření nového úseku života.

Kontakty mladistvých a seniorů tak mohou mít tyto pozitivní účinky (Ottmaier, 2004):

- kontakty mezi seniory a mladistvými jako náhrada nebo doplnění rodinných vztahů,
- pozitivní vztahová zkušenost (např. důvěra, náklonnost, uznání),
- rozšíření obzorů a témat, o nichž mohou tyto dvě společenské skupiny spolu hovořit,
- možnost získat nové kompetence pro zvládání všedního dne, příp. života – jde především o kompetence v oblasti kognitivní, praktické a osobně-sociální.

Obě skupiny se mohou navzájem od sebe v těchto oblastech něco naučit. Kontakt obou společenských skupin může být užitečný i při zvládání životních úkolů a životních těžkostí.

1.4.2 Vztahy mezi generacemi

Každá generace má odlišnou historickou zkušenost, odlišné hodnoty a postoje. Fakt, že se stále větší počty lidí dožívají vyššího věku, je mnohdy chápán jako problémový. Společnost je neustále konfrontována s narůstajícími celospolečenskými náklady na zdravotnictví a sociální péče starší populace. Staří lidé jsou mnohdy v ekonomických úvahách označováni jako zátěž a stárnutí populace jako negativní stav ve společnosti. Mediální výroky, že stárnutí představuje problém, sociální a ekonomickou pohromu, mohou přispívat k sociálnímu napětí mezi mladými a staršími generacemi a následně k úbytku sociální soudržnosti.

Mnohdy si však neuvědomujeme, že demografické stárnutí je vlastně výsledkem racionálního přístupu lidí k základním otázkám života, kdy se neustále snažíme o prodloužení života moderními medicínskými postupy, zdravým životním stylem a neustále usilujeme o vyšší životní úroveň.

Nízká porodnost na straně jedné a prodlužující se délka života na straně druhé způsobily, že současné vyspělé společnosti jsou „společnostmi stárnoucími“. Tato skutečnost vede společnost k nutnosti přizpůsobit se novým podmínkám a nové věkové struktuře. Je nutné vytvářet společnost pro všechny generace, společnost přátelskou vůči každému věku.

Demografové prohlašují, že k tak výrazným demografickým změnám v historii lidstva ještě nikdy nedošlo a nazývají stárnutí populace „revolucí dlouhověkosti“. Tuto revoluci

srovnávají s významnými revolucemi v historii lidstva jako např. s průmyslovou revolucí, jež ovlivnila všechny aspekty lidského života. V současné době nabývají tyto změny na intenzitě a společnosti na celém světě stojí před úkolem vyjít vstříc potřebám starší generace v zájmu zaručení rovnoprávnosti všech generací. (Kotýnková a Červenková, 2001).

Respekt ke starší generaci a sociální začleňování seniorů však nezávisí jen na změnách ve společnosti. Velkou roli hrají faktory, jako je kultura, pohlaví, zdraví a ekonomické postavení a v neposlední řadě informovanost veřejnosti o problémech a potřebách seniorů spojených s biologickým stárnutím a častými zdravotními komplikacemi.

V minulosti byli staří lidé většinou společností vnímání úplně jinak. Dříve bylo stáří a jeho projevy považováno za přirozenou a nevyhnutelnou součást života. V tradičních společnostech byla starším lidem za normálních okolností prokazována značná úcta. V kulturách, v nichž existovaly věkové třídy, měli „stařešinové“ obvykle významné a mnohdy konečné slovo ve věcech důležitých pro celou komunitu. V rodině se autorita mužů i žen často zvyšovala s věkem (Giddens, 1999).

V dnešní době naopak platí, že staří lidé mají nízký sociální status, jsou jim přičítány převážně negativní osobnostní vlastnosti a nízké kompetence. Jsou chápáni jako přítěž společnosti, skupina, která mnoho vyžaduje a nic nepřináší. Dnes není na staré lidi pohlíženo jako na zdroj moudrosti (tak jako v minulosti), ale jejich vědomosti jsou často považovány za zastaralé (Giddens, 1999).

Všeobecně se uznává, že povědomí veřejnosti o stárnutí a souvisejících tématech je nedostatečné a že vzdělávání o stárnutí by mělo začít v brzkém věku a zahrnovat všechny skupiny ve společnosti. Vzdělávání by mělo začínat na základních školách, aby děti poznaly kulturní hodnoty a naučily se oceňovat seniory.

Pozitivní vliv na vztahy mezi generacemi má také kontakt. Mladí lidé mají negativní vztah ke starým lidem obecně, ale pozitivní vztah ke specifickým starým lidem (nejčastěji vlastním prarodičům). Negativní mezigenerační vztahy mohou být tedy zmírňovány právě pozitivním kontaktem. Tam et al. (2006) se zabývají vztahy a komunikací mezi prarodiči a vnoučaty (jelikož se ukázalo, že právě prarodiče jsou pro dnešní mladé lidi většinou jedinými starými lidmi, se kterými mají nějakou zkušenost). Zjistili, že důležitá je pozitivita a kvalita kontaktu. Pokud jsou sdíleny intimní informace, jsou velmi ceněny, zvyšují reciprocitu jejich sdílení a pozitivní vztah k tomu s kým ji sdílíme, ale také

celkový pozitivní náhled na skupinu, jíž je daný člověk členem. Svěřování se prarodičům má tudíž pozitivní vliv na to, jak budou mladí lidé vnímat staré lidi jako skupinu.

Již v úvodu jsem naznačila, že v celé současné Evropě můžeme pozorovat tzv. demografické stárnutí obyvatel. To sebou přináší potřebu podpory, sounáležitosti, pochopení, pomoci a solidarity – zejména vůči lidem vyššího věku.

Pokud hovoříme o solidaritě obecně, je nezbytná pro každé sociální uspořádání. Je výrazem toho, že člověk je závislý na soužití ve společnosti, kterou také sám utváří a která mu také poskytuje určitý prospěch. Prezentuje, že nejsme na světě sami, že máme odpovědnost nejen za sebe, ale i za druhé a je výrazem porozumění. Krebs (2009) poukazuje na to, že solidarita může mít různé podoby, míry, formy, způsoby realizace, projevy i důsledky (Krebs a Mertl et al., 2009).

Pro účely mé práce se budu zabývat solidaritou mezigenerační, která je „...vždy zvláštní směsicí lásky a povinnosti, které lze od sebe těžko oddělit a zvážit jejich vzájemný podíl“ (Možný, Přidalová a Bánovcová, 2003, s. 56).

2 MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITA

Mezigenerační solidarita bývá často vnímána jako okleštěný problém penzijních systémů a jejich udržitelnosti s měnícími se demografickými strukturami. Její význam je ovšem mnohem širší a stojí v podstatě u kořene většiny, ne-li všech systémů zmiňovaných v souvislosti se stárnutím evropských populací: sociální zabezpečení, systémy zdravotnictví, bydlení, zaměstnanost a penze. Mezigenerační solidaritou je míněna společenská soudržnost, ochota ke vzájemné pomoci a podpoře v rámci určité skupiny. Některé průzkumy ukazují, že mladí lidé ve věku 15-29 let uvádí, že senioři žijí na úkor mladší generace. Považují je za ekonomickou zátěž a zdroj problémů odčerpávajících státu peníze. Solidarita však není pouze o ekonomické podpoře a pomoci. Jde především o etický princip, v němž je obsažen komplex pomoci materiální i emocionální. Mladou generaci je zapotřebí naučit, jak se chovat ke druhým lidem, jak lidem naslouchat, jak se stát společensky zodpovědným. Naopak starší generace by se měla snažit s mladými sblížit, setkávat se s nimi, předávat jim své zkušenosti, životní hodnoty, zvyklosti, určité kulturní dědictví.

V pohledu do historie bylo stáří přijímáno, někdy uctíváno a oslavováno, jindy zase odmítáno. Obzvláště ve 20. století se ve vyspělých státech začala projevovat separace mezi generacemi, zejména v interakci mezi mladými a staršími členy společnosti. Toto vzájemné oddalování vedlo ke zvyšující se izolaci seniorů a zároveň podpoře mýtů a stereotypů vůči jiným generacím. Hovoří se o vzniku „generační propasti“ (Kitliňská, 2012).

Vzhledem k tomu, že transformace společnosti se neobejde bez proměny jejich hodnot, zajímalo mne, jaký je postoj současných studentů středních škol k mezigenerační solidaritě. Nárůst seniorů ve společnosti nám nabízí otázku, jaké jsou vlastně vztahy mezi dvěma generacemi, které jsou si věkově (generačně) tak vzdálené, ale na druhou stranu příbuzensky (rodově) tak blízké.

Evropský den mezigenerační solidarity se každoročně slaví dne 29. dubna. Poskytuje vhodnou příležitost k posílení solidarity a spolupráce mezi generacemi s cílem propagovat spravedlivou a udržitelnou společnost.

Před vlastním výzkumem je třeba vymezit pojem solidarita, jaké jsou typy solidarity, co je vlastně míněno pod pojmem mezigenerační solidarita a přiblížit problematiku mezigenerační solidarity vůbec.

2.1 Vymezení pojmu solidarita

Solidarita znamená obvykle dobrovolnou společenskou soudržnost mezi rovnými, ochotu ke vzájemné pomoci a podpoře v rámci nějaké skupiny (Velký sociologický slovník, 1996).

Podle Krebse (2007) je solidarita výrazem lidského porozumění a pospolitosti, vzájemné soudržnosti a také odpovědnosti.

Solidarita se skládá ze tří vrstev:

Existuje *elementární solidarita*. Každý živočišný druh, který chce přežít, projevuje jistou bazální solidaritu mezi členy svého druhu. Člověk je ale zvláštní tím, že je vybaven kromě biologické vrstvy ještě *solidaritou kulturní* povahy. Aby civilizace mohla fungovat, má v sobě zahrnut kulturní prvek vzájemné pomoci. Nad nimi pak leží třetí vrstva solidarity, *solidarita institucionálně zprostředkovaná*, tedy transfer podpory v rámci nemocenské, důchodů, sociálního zabezpečení apod. Tedy když hovoříme o solidaritě, je třeba vědět, že část naší soudržnosti je pudová, část plyne z příslušnosti k určité kultuře a část je zprostředkovaná sociálním státem. Základní biologická vrstva je neměnná, pomalu se proměňuje kulturní vrstva a nejrychleji se mění instituce, které ovšem zpětně působí na kulturu (Možný, 2012).

Solidarita byla ve společnosti přítomna již v dobách historických a v průběhu času se vyprofilovala do stávající podoby. Se zajímavým pojetím solidarity se setkáváme například u T. G. Masaryka, který píše, že solidarita je etickým příkazem, neboť člověk je dlužníkem společnosti, a zříká-li se svých práv, privilegií, ve shodě s ideou solidarity, je to jen splácení dluhu za prospěch, který skýtá společnost jednotlivci, rovněž jako dluh generacím minulým, jejichž statky nakupené pílí jsou mu k dispozici, a povinností všech lidí je solidárně pracovat na rozhojnění tohoto bohatství (Krebs, 2007).

Mezigenerační solidarita z pohledu sociologie

Sociolog E. Durkheim v knize *Společenská dělba práce* vysvětluje, že společenská dělba práce, ekonomy pokládána pouze za příčinu růstu hospodářské výkonnosti a efektivity, je především zdrojem solidarity moderní specializované kapitalistické společnosti. Durkheim nejdříve popisuje podmínky solidarity v tradiční společnosti, tzv. mechanická solidarita a poté v kapitalistickém řádu, tzv. organická solidarita (Durkheim, 2004).

Durkheim tvrdil, že mechanická solidarita byla založena na tradicích a sdílených normách dané tehdejší společnosti a byla charakteristická pevnými pouty mezi lidmi. Naopak organická solidarita je příznačná slabšími pouty ve společnosti. Je založena na vzájemných závislostech určených jejími vztahy danými dělbou práce (Jeřábek, 2013).

Také sociolog A. Comte se zabýval otázkou přechodu od tradiční společnosti ke společnosti moderní. Pokládal si otázku „Co bude tím, jež nahradí tradiční pouta mezi lidmi?“ (Jeřábek, 2013, s. 18).

Socializační proces jedince je uskutečňován po celý život, avšak sociologové poukazují na to, že hodnoty přijaté v rodině mají tendenci k vysoké rezistenci vůči novým nabídkám hodnot. V počátečním období života si tedy člověk postupně vytváří hodnoty, které ho spoludefinují jako svébytnou osobnost, které se v dalších fázích života jen pomalu mění a přizpůsobuje.

Mezigenerační solidarita z pohledu psychologie

Psychologický slovník vymezuje solidaritu jako: „*soudržnost, pospolitost; skupinová podpora morálním materiální, vyjádřena úzkou spoluprací.*“ (Hartl a Hartlová, 2000, s. 550)

Zastánci psychologického hlediska byli například Homans a Blau. Solidaritu vnímali především z hlediska potřeb jednotlivce (Jeřábek, 2013). Potřeby jsou jedním z témat, kterými se psychologie zabývá. Senioři kvůli svému pokročilému věku, zdravotnímu stavu aj., potřebují pomoc s naplňováním svých potřeb, což je součástí mezigenerační solidarity.

„*Silný pomáhající stát udělal člověka méně závislým na pomáhajících dětech, na rodinné solidaritě. Lidé reagují tím, že mají méně dětí. O jejich počtu si také mohou díky „záračné pilulce“ ženy suverénně rozhodovat. Přibývá osamělých starých lidí a je velkou otázkou, v čem bude zejména vaše generace hledat osobní jistotu, až bude osmdesát vám*“ (Možný, 2014, s. 33)

Spoléhání se na stát v oblasti sociální pomoci je v české populaci velmi výrazné, což ukazují mnohé výzkumy (Vidičová a Rabušic, 2003). Z výzkumu vyplývá, že rodina se k pomoci svému seniorovi mobilizuje, ale očekává pomoc institucí, pokud pro ně začne být péče neúnosná.

Mezigenerační solidarita z pohledu pedagogiky

Přesná definice pojmu „pedagogika“ není k dispozici, protože pedagogika je chápána jako věda s širokým spektrem zájmů a obrovským polem působnosti a její definice se odlišují dle autora.

Pedagogika je věda o edukaci, tedy o výchově a vzdělávání. Například podle Jůvy (1999) je pedagogika věda o permanentní výchově, o celoživotní výchově dětí, mládeže i dospělých.

Mezigenerační solidarita z pohledu pedagogiky zahrnuje možnost uskutečňovat myšlenku setkávání žáků a studentů škol se seniory a zapojení těchto dvou generací do mezigeneračního dialogu (tzv. mezigenerační učení), což napomáhá:

- potlačení mezigeneračních stereotypů,
- vedení mládeže k tomu, aby trávili více času a ve svém nejbližším okolí s někým, kdo patří do jiné věkové kategorie,
- sdílení poznatků a i dovedností učit se jeden od druhého,
- zvyšování povědomí o různorodosti a významu aktivního stárnutí.

Ramon a Turrini (2008) tvrdí, že mezigenerační učení je vlastně jen postmoderní označení pro pradávný proces dědictví po předcích. Sociální znalost byla vždy přenášena z generace na generaci, od starších k mladším a to prostřednictvím vypravěčů. Později hlas předků nahradil pisatel, což snížilo prestiž učení mladých staršími. Dalším revolučním momentem v přenosu vědění je vznik a rozšíření ICT. Se vznikem ICT se role mezi staršími a mladšími změnila. Pokud totiž mluvíme o mezigeneračním učení, obvykle máme na mysli různé aktivity, při nichž mladí pomáhají starším získávat kompetence a dovednosti pro zvládnutí života v informační společnosti, což nelze považovat za mezigenerační učení v jeho úplnosti (Rabušicová, Kamanová a Pevná, 2012).

Školy vidí zatím své poslání jinde, především ve vzdělávání, v naplňování kurikula a ne v budování sociálních vazeb, v komunikaci s okolím. Cestou však není „zavádění“ mezigeneračního učení do škol. Školy by se tohoto tématu neměly vzdávat, ovšem nemůže jim být „naordinováno“ do kurikula. Může to však být pro školy otevřená příležitost (Rabušicová, 2012).

Sociální pedagogika jako vědní obor může v praxi poskytnout široké využití svých poznatků v prostředí sociálních institucí, a to jako pomoc či vodítko k rozvoji mezigeneračních vztahů, ať již prostřednictvím besed či vzdělávacích programů nebo jako inspirace pro zavedení

povinného předmětu ve školách, který by rozvíjel sociální cítění u žáků a poskytoval informace o důležitosti pozitivních vazeb mezi dětmi, rodiči a prarodiči a vzbuzoval by zájem studentů o rozvoj těchto vztahů.

2.2 Faktory ovlivňující mezigenerační solidaritu

Podle Marca Szydlika (2008) má koncept mezigenerační solidarity dimenze: funkcionální (znamenající zejména podporu finanční či jinou), afektuální (zahrnující například emoční blízkost) a vztahovou (poukazující na společné aktivity).

Mezigenerační solidaritu ovlivňuje např.:

- *Politika*

Na politické rovině je nutné vytvořit taková pravidla, která umožňují transfery mezi generacemi, tj. aby se rodiče mohli starat o děti a dospělé děti o staré rodiče. V oblasti mezigenerační solidarity je třeba brát v potaz funkcionální dimenzi - klesá podíl rodin, v rámci nichž bydlí více generací společně, transfery mezi generacemi jsou problematické, neboť jednotlivé generace bydlí příliš daleko od sebe - a téma instrumentální pomoci – při hlídání dětí, v rámci péče o seniory, pomoc v domácnosti apod. Zároveň je nutná sociální udržitelnost, zejména v rámci důchodového zabezpečení, aby mladá generace nebyla v tomto směru příliš zatížena, a politická spravedlnost v zajištění pokrytí potřeb tak, aby lidé nespádali pod hranici chudoby. Politika by měla generační solidaritu podporovat s cílem vztahu mezi generacemi zlepšit. K tomu by mohla posloužit například flexibilní pracovní doba v případě nutnosti péče o rodiče či prarodiče, možnost příspěvku na společnou rekreaci, daňově zvýhodnění členů rodiny, kteří doma pečují o seniory s vyšším stupněm závislosti na jejich péči apod. Některé životní situace vyžadují speciální úctu a podporu. Je třeba pečovat o ty, kteří se o sebe postarat nemohou, zajistit lidem důstojné stáří a kvalitní lékařskou péči.

- *Rodinné vztahy*

Mezinárodní den rodin, který každoročně připadá na 15. května, je nejčastěji spojován s tématem mezigenerační solidarity. Nejen v České republice je přítom soužití více generací záležitostí, která ovlivňuje kvalitu života rodin i celé společnosti. Publicistka a poradkyně pro oblast rodiny Eva Labusová (2012) se domnívá, že ano. Má za to, že jakékoliv oddělování generací nebo nedoceňování významu setkávání lidí různého věku svědčí o nepochopení sociální podstaty lidské existence a o ignorování faktu, že člověk

- navzdory všem současným mýtům o nezávislosti - zůstává závislou bytostí. Prarodiče následkem rychlého společenského a technologického vývoje někdy jen složitě hledají své místo v rodinách svých dětí. Pro děti je však kontakt s prarodiči důležitý.

S měnícími se rodinami, kdy 22% všech dětí žije v domácnostech s jediným rodičem, význam role prarodičů stoupá. Sami prarodiče se však často dostávají do izolace, vedle samoty musí čelit i řadě předsudků a nezřídka potřebují výpomoc. Ze vzájemné podpory by však mohly profitovat všechny generace.

Mezigenerační solidarita by měla být hlavně posílení spolupráce a komunikace mezi generacemi. Prospěch to přinese jednotlivcům i společenstvím. Příkladem úspěšné mezigenerační solidarity jsou projekty v oblasti mezigeneračního bydlení, nebo ve školách, které zvou seniory k dobrovolné práci a podněcují u studentů zájem o zapojení do programů sociální péče o starší lidi (Kodyšová, 2013).

- *Pracovní trh*

Na pracovním trhu mají, co se týče generací, nejhorší pozici úplně mladí a staří lidé, tedy na obou koncích věkového spektra je největší nezaměstnanost (Roberts, 2006).

Ochota seniorů odcházet do důchodu, pokud nejsou nenahraditelní - tzn. někdo mladší na jejich místo čeká, nebo ho dokonce potřebuje, je dost důležitý projev mezigenerační solidarity. Ovšem tato mezigenerační solidarita má dvě strany mince.

Je těžké stanovit právě ten nevhodnější čas odchodu do důchodu - lidé ještě nejsou natolik staří, aby opustili trh práce, pro zaměstnavatele ale nejsou výhodní, protože jim musí platit víc než lidem mladým, kteří ještě nemají tolik zkušeností. Nicméně pro mladou generaci představují překážku pro jejich vstup do pracovního procesu, staří jim prostě „zabírají místa“. Druhou stranou mince je obava seniorů, zda „být v penzi“ bude znamenat důstojný stav a celospolečensky bude mladšími ročníky podporována myšlenka zachování jejich důstojné životní úrovně. Dále vzniká obava z odsunutí na okraj společenského života. Prostě kultivovaný a vzájemně respektující vztah mezi mladší a starší generací by měl být samozřejmostí. Mladí lidé mohou být nespokojeni, že jim staří brání v kariéře a zabírají místo, ale ono není divu, když se s nástupem do penze stává z úctyhodného profesionála důchodce, jemuž ze dne na den klesne životní standard třeba o 75% a postupně začne ztrácet i společenský kontakt.

Seniorů (65-79 let) bude výrazně přibývat. Budou aktivnější, protože se budou těšit lepšímu zdraví, pokud se současné trendy nezmění. Senioři mají zájem o aktivní účast na společenském životě a již nyní hrají významnou úlohu v dobrovolnickém sektoru. Chtějí pokračovat v pracovní činnosti nebo zkombinovat zaměstnání na částečný úvazek s důchodem, k čemuž dochází ve Spojených státech. V Unii se ve věkové skupině 65-74 let věnuje pracovní činnosti 5,6 % lidí (údaj z roku 2003) oproti 18,5 % v USA. Koordinace reforem důchodových systémů na evropské úrovni podporuje pružný přechod mezi aktivním životem a důchodem.

Nabízí se tedy otázka:

„Měl by být věk odchodu do důchodu stanoven zákonem, nebo je lépe umožnit pružný a postupný odchod do důchodu?“ Je třeba umožnit účast seniorů na hospodářském a společenském životě, zejména prostřednictvím kombinace mzdy a penze, na nových formách zaměstnání (částečný úvazek, pracovní poměr na dobu určitou) či na nových formách finančních pobídek (Evropská komise, 2005).

- *Zdravotnictví a sociální služby*

Neustálé prodlužování délky života. Je výsledkem značného pokroku ve zdravotnictví a kvalitě života Evropanů - střední délka života v dobrém zdravotním stavu nepřetržitě roste. Tento pokrok by měl pokračovat a měly by se zmenšovat rozdíly ve střední délce života mužů a žen. V jedné rodině mohou nyní být čtyři generace.

Pravidelně užívá léky téměř 90 procent lidí mezi 65 až 74 lety a nad touto věkovou hranicí se bez nich neobejde už téměř nikdo. Dvě třetiny seniorské populace užívají víc než šest různých léků. Zejména senioři jsou tou skupinou obyvatel, která se v ordinacích lékařů pohybuje velmi často a i v lékárnách je jako doma. Bojují s nemocemi, jejichž léčba je někdy neskutečně drahá. Cena léků stále roste, proto se ministr zdravotnictví Svatopluk Němeček rozhodl, že se léková politika ministerstva zdravotnictví musí změnit. V současné době jsou senioři nad šedesát pět let věku chráněni ochranným limitem dva a půl tisíce korun na započitatelné doplatky za léky. To znamená, že když uhrazené doplatky na léky v kalendářním roce překročí tento ochranný limit, zdravotní pojišťovna vrátí pojištěnci peníze, které zaplatil na doplatech nad tento limit (Němeček, 2016).

- *Média*

Vztah k mezigenerační solidaritě je dán výchovou i vzděláváním, působením kulturních spolků či institucí, ale také médií. Vyšší věk jednajících je bohužel často tím, co činí v médiích událost zajímavější, kurióznější, vhodnější pro zveřejnění. Nevhodně zpracované téma ale může přispívat k diskriminaci a sociální exkluzi seniorů. Veřejné zobrazování starých lidí představuje širokou škálu možností, většina z nich je však spíš negativní. Je však potřeba vnímat jako pozitivní, že senioři jsou ve většině případů aktivní lidé, což přispívá k dlouhověkosti naší společnosti.

Média, bohužel včetně veřejnoprávních, vytvářejí ve vědomí mladé a mladší generace dojem, že pracující v produktivním věku „žijí“ seniory a že tudíž jsou senioři na obtíž. Je to neustále opakované tvrzení o tom, kolik seniorů na penzi "žijí" jeden pracující. Je to neetické a nemá to s objektivní informovaností, ani s přirozenou společenskou solidaritou mezi generacemi nic společného.

Na druhou stranu je úžasná myšlenka spuštění webu pro seniory (SeniorPortál.cz, i-Senior.cz, Seniorclub.cz a další), kde se mohou představovat. Nalezneme zde hodně zkušeností a moudrosti. Existují také časopisy pro seniory (Revue 50 Plus, Doba seniorů). K tomu, aby těch médií pro seniory bylo více, může přispět každý, i ten senior. Chytří mladí lidé to už pochopili, připravují se tak i na své stáří a seniorům jsou nakloněni.

Příležitost by se měla dát samotným seniorům k prezentaci. Existuje mnoho aktivních starých lidí, kteří něco dokázali, ale stále dokazují, nejen ve svých profesích, ale třeba v péči o jiné lidi, případně zvířata. Nekonečná prezentace seniorů coby chudých, závislých, nemocných a nemooucích je nepravdivá a urážlivá. Mladí, kteří podlehnout médiím v tom negativním smyslu, si však málokdy uvědomí, že za pár desítek let se tak bude psát o nich.

2.3 Podoby mezigenerační solidarity

Poskytovaná pomoc

Rodiče poskytují různé formy pomoci i opory svým dospělým dětem až do posledních let života, kde se tok opory může obrátit. Větší generační podpora proudí směrem dolů, od rodičů k dětem. Rodiče poskytují obvykle finanční dary a půjčky a praktickou podporu svým dospělým dětem. Rodiče také poskytují množství nemateriální pomoci, jako například radu, emocionální podporu a oporu nebo i společnost v různě těžkých chvílích. Pomoc může být ovlivněna oblibou, či kvalitou citových vazeb, jako i vzdáleností obydlí dětí a rodičů.

Fingerman (2009) in Krošňáková, (2013) navrhuje model mezigenerační podpory, který vysvětluje prospěch, který mohou rodiče prožívat při pomáhání potomkovi, jak i odezvy na potřeby potomka. Pomáhají potomkům, které milují a naopak očekávají, že když investovali do svých potomků, budou se i tito starat ve stáří o ně. Současná rodičovská podpora může naznačovat povahu příležitostí a sociálních struktur období mladé dospělosti. Mladí dospělí ze střední třídy dostávají rodičovskou podporu po dobu prodlouženého studia a „objevování“, díky čemuž mohou na zkoušku pracovat v několika zaměstnáních anebo zkoušet různé profese, projít sledem vztahů nebo životních podmínek. Naopak mladí dospělí z pracující třídy potřebují podporu od rodičů jako vyvážení nejistých a špatně placených zaměstnání, které poskytují málo výhod anebo zahrnují nepravidelné pracovní změny. Povaha rodičovské podpory se mění v závislosti od socioekonomických poměrů, mladí dospělí v různých podmínkách však rodičovskou podporu dostávají.

Obdržená pomoc

V tomto případě hovoříme o pomoci, která proudí opačným směrem a to od starých rodičů ke svým dětem, případně ke svým vnoučatům. Nejstarším příslušníkům generace je poměrně často připisován pouze závislý status vůči generaci střední a té vzhledem k ostatním generacím status patronský. Senioři dle Sýkorové (2007) ale mohou a také podporují své děti především finančně. Nicméně poskytují jim také instrumentální pomoc, praktickou pomoc, například pomáhají s vnoučaty. Představují pro ně také velmi významnou emocionální podporu a oporu a jsou rádci v obtížných životních situacích, kdy nezdá se, že nabídnutou pomocí může být i střecha nad hlavou. Svým vnoučatům mimo praktickou pomoc a podporu poskytují peněžní i nepeněžní dárky, dokud to jejich zdravotní stav dovolí. Na straně dětí stále přetrvává silný pocit povinnosti vůči starým rodičům. V tomto případě ovšem není prožíván jako výraz závislosti na rodičích. Vztah mezi rodiči a dospělými dětmi se vyvíjí: zpočátku jsou to spíše děti, které vše více sledují a na konci tohoto vztahu jsou to zase spíše rodiče. Vyvíjí se tedy podle toho, jak se mění směr závislosti. Vysoká kvalita mezigeneračních vztahů (respektive jejich subjektivní prožívání) není v rozporu s pocitem povinnosti vůči rodičům (dětem), ale nepřipouští pocit závislosti.

Očekávaná pomoc

O této pomoci se zmiňujeme v předešlých statích, kdy se Sýkorová (2007) zmiňuje o očekávané pomoci ve smyslu poskytování pomoci svým dětem jak po stránce materiální, finanční, ale i emocionální, kdy se snaží svým dětem pomoci, snaží se minimalizovat svoji neschopnost zdravotní do poslední chvíle, aby nebyli svým dětem na obtíž. Jejich snaha o autonomii po všech stránkách, kdy se senioři snaží minimalizovat svůj konflikt se svými dětmi, konflikt mezi solidaritou a reciprocitou, tedy snaha o vyváženost profitu a ztrát, na straně druhé tlak na altruistické poskytování pomoci. Příjemce zde kalkuluje s příbuzenskou solidaritou a zároveň sám trpí vlastní bezmocností a neschopností pomoc oplatit.

V klasickém modelu daru a protidaru vytvořeném Marcelem Maussem (1999) je důraz kladen na interval mezi těmito dvěma fázemi, který umožňuje skrýt případné ziskové zájmy. Ve srovnání s ním není jisté, zda jsou ideální mezigenerační vztahy tvořeny podle tohoto modelu. Mezi staršími lidmi, totiž můžeme rozlišit ty, kteří dávají svým dětem, aniž by dostávali; dále kteří pouze dostávají; a konečně ty, pro které existuje obousměrný tok. Můžeme pak pozorovat dva fenomény: polovina starých lidí, kteří dávají, prohlašuje, že také dostávají a na druhé straně tři čtvrtiny starších osob, které dostávají si myslí, že také dávají. Tito rodiče lépe snesou situaci, kdy dávají svým dětem a nic nedostávají, než když dostávají a přitom by nedávali. Naléhavost s jakou trvají na existenci reciprocity (především rodiče-příjemci) odhaluje, že jejich dřívější „dar“, v době mládí jejich dětí, není zakódován jako něco, za co je třeba dostat vyrovnání. Zachování dobrého citového vztahu závisí na bezprostředních výměnách. To se dá vyzorovat rovněž z toho, že existuje silná souvztažnost mezi rodiči-dárci a dobrým osobním pocitem; být rodiči - příjemci má za následek existenci pocitů viny a závislosti jedince na druhém. Rodiče si nepřejí být závislí na svých dětech, nechtějí žít na jejich účet.

3 VÝZNAM MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITY

Slovo solidarita v každém z nás zcela jistě evokuje něco jiného – můžeme si s ní spojovat slova jako: *dobrosrdečnost, ochota, laskavost, štědrost, empatie, přívětivost, velkorysost*, aj. V dnešní době je solidarita spojena především s rozvojovými zeměmi, kterým mnoho ostatních zemí projevuje svoji přízeň například posíláním oblečení, jídla, financí, pořádáním různých veřejných sbírek, apod. Solidaritu bychom mohli nazvat jednou ze „ctností“ dnešní doby – „značkou“ empatických a srdečných jedinců či společenských celků. Dost často se také hovoří právě o solidaritě mezigenerační, kdy mladí lidé odvádějí daně, ze kterých se posléze vyplácí starobní důchod té části obyvatelstva, která již není ekonomicky aktivní. Solidarita má mnoho podob a pro každého má specifický význam. Pro seniory je solidarita jakousi potřebou soudržnosti, záchranným kruhem a vzájemnou podporou, která vychází zejména z dobrosrdečnosti jednotlivce či společnosti, tj. je zcela dobrovolná, nenásilná, se záměrem pečovat o druhé a zajistit jim určitý životní standard, není-li to zrovna v jejich silách, potažmo existenciálních možnostech. Solidarita, kterou disponuje sociální stát, podporuje určitou pospolitosť společnosti tak, aby docházelo, pokud možno, co nejméně k sociální exkluzi (Keller, 2006).

Mezigenerační solidarita je pro nás stěžejní hodnotou. Představa, že si někdo našetří na zajištění svého stáří je pro většinu lidí nereálná. Bude tedy nutné postupně rozšiřovat síť sociálních služeb tak, aby potřeby seniorů mohly být pokryty, a zároveň tímto lze napomáhat vzniku pracovních příležitostí, aby mladí lidé měli možnost najít kvalifikovanou práci. Nutná je i podpora rodin, protože největší bohatství každé společnosti je v dobře vychovaných dětech, což má následně vliv i na mezigenerační vztahy. Je třeba podotknout, že ani nejlepší finanční zabezpečení žádnému seniorovi nebude nic platné, když nebudou lidé, kteří by mu byli ve stáří oporou, ať už jsou to rodinní příslušníci, či pracovníci sociálních služeb.

3.1 Vzájemná podpora mezi generacemi

Mezigenerační solidarita, to by mělo být hlavně posílení spolupráce a komunikace mezi generacemi. Prospěch to přinese jednotlivcům i společenstvím.

Jakékoliv oddělování generací nebo nedoceňování významu setkávání lidí různého věku svědčí o nepochopení sociální podstaty lidské existence a o ignorování faktu, že člověk - navzdory všem současným mýtům o nezávislosti - zůstává závislou bytostí.

Dnes v době „nukleárních rodin“ a využívání placených či státem dotovaných služeb, je však fungující soužití více generací spíše výjimkou. Prarodiče následkem rychlého společenského a technologického vývoje někdy jen složitě hledají své místo v rodinách svých dětí. Pro děti je však kontakt s prarodiči důležitý. S měnícími se rodinami, kdy velký počet dětí žije v domácnostech s jediným rodičem, význam role prarodičů stoupá. Mnohdy se však sami prarodiče dostávají do izolace, vedle samoty musí čelit i řadě předsudků a nezřídka potřebují výpomoc. Ze vzájemné podpory pak mohou profitovat všechny generace. Toto povědomí se však pomalu vytrácí.

Příkladem úspěšné sociální integrace nebo mezigenerační solidarity jsou však projekty v oblasti mezigeneračního bydlení, nebo ve školách, které zvou seniory k dobrovolné práci a podněcují u studentů zájem o zapojení do programů sociální péče o starší lidi.

Například domov důchodců v nizozemském Deventeru zdarma pronajímá pokoje vysokoškolským studentům výměnou za to, že stráví 30 hodin měsíčně s jeho obyvateli. Smyslem projektu je omezit osamělost seniorů a jejich společenskou izolaci a také přimět mladé lidi, aby opustili svou „sociální bublinu“.

Studenti, kterým je něco přes dvacet let, nabízejí aktivity podle svých zájmů či schopností. Učí osmdesátileté i devadesátileté osoby i to, jak používat e-mail, sociální média nebo Skype. Dívají se také se seniory na sportovní přenosy, slaví s nimi narozeniny nebo jim dělají společnost, když onemocní.

Studenti tím napomáhají seniorům k udržení kontaktu s vnějším světem, když právě sociální izolace a osamělost jsou spojovány s vyšší úmrtností starých mužů a žen (ČTK, Lidovky.cz, 2014).

3.2 Typy mezigenerační solidarity

Za solidární můžeme považovat různé činy – od těch elementárních, až po ty sofistikovanější. Solidarita byla ve společnosti přítomna již v dobách historických a v průběhu času měnila své podoby.

Solidarita společenská

Pojem solidarita je definován jako těsná jednota založená na společných zájmech, citech či myšlenkách. Solidarita v sobě postupně otevírá celospolečenský rozměr.

Tím samozřejmě předpokládá existenci společnosti jako takové. Nemůže být v tomto smyslu solidární ten, kdo neuznává existenci společnosti. Redukuje-li někdo společnost jen na jednotlivce, redukuje většinou také solidaritu na charitu. Solidarita nám není geneticky dána a bývá spjata s vlivem negativních zkušeností. Solidaritě se musíme učit, aby se stala postupně součástí společenského vědomí. Solidaritě se učí každý jedinec i společnost jako celek.

Émila Durkheim (2004) ve své práci „Společenská dělba práce“ zavádí pojmy „mechanická“ a „organická“ solidarita jako specifické prvky své teorie ohledně rozvoje společnosti. Typy společenské solidarity souvisejí s typy společnosti. Ve společnosti, která vykazuje solidaritu mechanického typu, pochází její soudržnost a integrace z homogenity lidských bytostí, které ji tvoří. Ty se cítí spojeny typem činnosti, kterou vyvíjejí, výchovou, náboženstvím nebo životním stylem. Mechanická solidarita funguje zpravidla v tradičních a malých společnostech. V jednodušších (kmenových) společnostech je solidarita zpravidla založena na příbuzenských vztazích.

Obecně lze soudit, že společenská solidarita je významným prostředkem udržování sociálního řádu jakéhokoli společenství.

Solidarita rodinná

Rostoucí a akcelerující nutnost pečovat o starší občany vyvolává trvalou potřebu rodinné péče o seniory v současné české společnosti. Rozvoj institucionální péče nestačí rostoucím potřebám zvětšujícího se podílu starší populace.

Rodinná péče o staré nesoběstačné členy rodiny je provázena jednak praktickou péčí jednotlivých členů rodiny o seniora, jednak láskou a starostí, která tuto péči provází a která je často hlavní motivací k této péči a jejím průvodním rysem. Péče o staré rodiče je přirozenou součástí života rodiny, která vychází z lásky ke starému členu rodiny, který postupně ztrácí svou samostatnost a soběstačnost.

Solidarita sociální

Solidární může být například stát, a to ke svým potřebným občanům prostřednictvím sociálního zabezpečení jakožto součásti sociální politiky. Prostředkem k uskutečňování jejich úkolů a cílů můžeme obecně chápat jako soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž

prostřednictvím a pomocí se uskutečňuje předcházení, případně zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí.

Hlavními sociálními událostmi jsou zejména:

- stáří,
- invalidita
- smrt rodinného příslušníka,
- narození dítěte,
- těhotenství,
- nemoc,
- úraz
- a ostatní sociální události způsobující tíživou situaci.

Sociálnímu zabezpečení se přikládá v různých zemích různý obsah, když se vždy liší charakterem, formou, cíli i náplní a vymezením okruhu sociálních událostí, což pro potřeby této práce zahrnuje zejména důchodové zabezpečení a sociální služby.

3.3 Mezigenerační solidarita jako odpověď na stárnutí

Ve společnosti dochází k velkým strukturálním změnám - vyvíjí se struktura rodiny, je více starších pracovníků (55-64), seniorů (65-79), velmi starých lidí (80+), méně dětí, mladých lidí a dospělých v produktivním věku. Přechody mezi jednotlivými obdobími života jsou stále složitější.

Díky stálému prodlužování střední délky života se v našich společnostech výrazně zvyšuje počet velmi starých lidí (80+): +17,1 % v letech 2005 až 2010, +57,1 % v letech 2010 až 2030. Bude jich tedy okolo 34,7 miliónu oproti dnešním přibližně 18,8 miliónu. Zvýší se podíl osob žijících osamoceně, především žen, neboť ženy častěji ovdoví v důsledku rozdílné délky života obou pohlaví. Rodiny samy nebudou s to řešit otázku, jak se o tyto lidi postarat, ať již budou závislí či samostatní. Je pravda, že pokrok, k němuž dochází v oblasti zdravotního stavu současných mladších generací, umožňuje domnívat se, že budoucí velmi staří lidé budou čím dál tím delší dobu samostatní a budou chtít bydlet ve svém domově. Intenzivní péče se bude čím dál více zaměřovat na skloněk života. Přesto bude také více než dnes lidí, kteří budou potřebovat intenzivní péči v důsledku ztráty samostatnosti (Zelena kniha, 2005).

Demografické změny v současné době utvářejí novou společnost a tyto změny se ještě zrychlí. Naše společnost bude muset vymyslet nové způsoby, jak zhodnotit růstový potenciál

mladých lidí a starších občanů. Bude nezbytné, aby se na zvládnutí těchto změn podíleli všichni účastníci - mezi generacemi bude třeba vybudovat nové formy solidarity, a to na základě vzájemné podpory a předávání dovedností a zkušeností (Zelena kniha, 2005).

Solidaritě mezi generacemi udržuje schopnost vcítění. Ta jak známo, má svůj původ v raném dětství. Ve způsobu, jakým je s námi zacházeno v časech, kdy přicházíme na svět a podobně jako často v pozdním stáří, jsme zcela odkázáni na péči druhých.

Život každého z nás v mezigenerační perspektivě začíná i končí. Jakékoliv oddělování generací nebo nedoceňování významu setkávání lidí různého věku svědčí o nepochopení sociální podstaty lidské existence a o ignorování faktu, že člověk navzdory všem současným mýtům o nezávislosti, zůstává závislou bytostí.

„Mezigenerační spravedlnost znamená povinnost starší generace, aby trvale udržitelným způsobem předala ekologické, sociální a kulturní dědictví mladším generacím. Současně to pro mladší generaci znamená i povinnost pečovat o starší generaci. Mělo by být zajištěno, aby se všechny generace mohly plně podílet na životě společnosti“ (Charta evropských zelených, 2006).

3.3.1 Mezigenerační solidarita ve výzkumu

Množství publikací a výzkumů se zaměřuje na mezigenerační vztahy a rodinnou solidaritu z pohledu střední a starší generace, neboť jsou to právě oni, kdo má osobní zkušenost s rodinnou péčí a praktikováním rodinné solidarity. Podrobný rozbor této problematiky provedl ve svém výzkumu „Rodinná péče o staré lidi“ například Hynek Jeřábek. Výzkum byl realizován v roce 2005 a byl zaměřen zejména na charakter vztahů a vzájemné solidarity v rodině, jež se v domácí péči stará o svého stárnoucího člena. Lenka Vohralíková a Ladislav Rabušic z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí realizovali rozsáhlý výzkum „Čeští seniori včera, dnes a zítra“, (2004) ve kterém popsali situaci současných českých seniorů, přičemž řeší jak jejich ekonomické a sociální zázemí, tak hlavní sociodemografické charakteristiky. Věra Kuchařová (2002) se ve svém empirickém šetření „Život ve stáří“ zaměřila na životní podmínky, názory a postoje českých seniorů, tj. na zjištění jejich subjektivního pohledu na vlastní život a problémy individuálního stárnutí.

Jen omezené množství výzkumů se však věnuje názorům na mezigenerační vztahy a solidaritu u mladé generace, tedy u těch, kdo budou v budoucnosti stárnutím populace

nejvíce ovlivnění, neboť až dosáhnou produktivního věku, bude v populaci více než třetina osob nad 60 let. Demografické prognózy na rok 2030 uvádějí, že 23% populace bude tvořeno osobami nad 65 let; v absolutních číslech je to 2,3 milionu osob oproti dnešním 1,4 milionu (Rabušic, 2004, s. 18). Je proto nutné zajímat se také o jejich postoje a názory.

Postoje nejmladší generace zkoumá ve své práci „Hodnota dětí a mezigenerační solidarita“ Ivo Možný. Výzkumu však podrobuje pouze ženskou část populace, když výzkum se zaměřuje na tři generace žen: babičky, jejich dcery a vnučky. Možný (2004) ve svém výzkumu připomíná, že úroveň solidarity v české společnosti je poměrně vysoká a česká populace dokázala, zejména v minulých padesáti letech, že je schopna se o své stárnoucí členy rodin postarat i přes ekonomické potíže a nedostatečnou podporu ze strany státu. Upozorňuje však, že naše společnost se nachází stále ve fázi vývoje, kdy je v ní stále dostatečně zastoupena produktivní složka populace. To se však může během budoucích desetiletí značně změnit, což může mít zásadní vliv na postoje k mezigenerační solidaritě a mezigeneračním vztahům v budoucnosti (Možný, 2004, s. 9-10). Také Kučera vyjadřuje obavu, že v budoucnosti bude pravděpodobně žít větší počet generací, ale s mnohem menším počtem jedinců než dnes. Pro jedince stárnoucí populace bude proto méně příbuzných, se kterými by mohli udržovat rodinné vztahy. Problémem stárnutí proto nebudou ekonomické problémy, ale právě problémy sociální, jež budou vyplývat ze snížení rozsahu a kvality osobních kontaktů a komunikace v rámci rodin i mimo ně (Kučera, 2004, str. 65).

Názorům na mezigenerační vztahy a solidaritu mladé generace se v současné době věnuje Krausová (2014), která svůj výzkum „Mezigenerační spravedlnost a solidarita“ zaměřila na vysokoškolské studenty oboru sociální pedagogika. Tuto cílovou skupinu zvolila jako osoby ekonomicky neaktivní, kteří jsou jakýmsi konkurentem při přerozdělování zdrojů společnosti, přičemž po vstupu na pracovní trh se zařadí mezi ekonomicky aktivní občany, od nichž budou zdroje redistribuovány (zejména coby přispěvatelů na důchody seniorů). Z příjemců podpory se tak stanou její poskytovatelé. Z výzkumu vyplývá, že zkoumaní studenti disponují určitou mírou solidarity, ale jen do té míry, dokud se sami necítí jinou generací nějakým způsobem ohroženi (Krausová, 2014).

Tato práce směřuje ke zjištění názorů studentů středních škol. Konkrétně se snažíme zjistit, jak vnímají studenti středních škol mezigenerační vztahy se seniory, jaká je dle jejich názoru role veřejných institucí v oblasti mezigenerační solidarity, zda jsou dle studentů v nějakém ohledu staří lidé přínosem pro společnost a jsou-li z jejich pohledu životní

podmínky seniorů v Česku dobré. Domníváme se, že uvedená zjištění mohou napomoci k představě o podobě budoucích vztahů mezi generacemi, mohou naznačit možná ohniska problémů a zejména osvětlit, jaké jsou názory na tuto problematiku u mladé populace v současnosti, když právě u této cílové skupiny, v rámci školní výuky, existuje možnost ovlivnění jejich názorů a přístupů k mezigeneračním vztahům.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkumný problém

Společenské změny odedávna působily na vztahy mezi vnoučaty, dospělými dětmi prarodiči. Nejinak je tomu i v dnešní době, kdy můžeme zaznamenat různorodé, více či méně významné, společenské změny u nás i v zahraničí. Hlavním cílem této diplomové práce je zjistit, názory studentů středních škol na mezigenerační vztahy a solidaritu v souvislosti s pohlavím.

Pohlaví se vymezuje především jednou ze dvou základních biologicko-sociálních charakteristik každého jedince. Biologicky se pohlaví určuje zejména podle přítomnosti pohlavních chromozomů, existují však i další kritéria, mezi která se řadí například sociální pohlaví, což je pohlaví, které má dotyčný úředně zapsáno. U většiny jedinců pak shodně vedou ke stanovení toho, zda jde o muže či ženu. Což však není tak jednoduché, proto se používá také pojem „gender“. Gender je termín, jenž vyjadřuje vlastnosti a chování spojované s obrazem muže a ženy, které jsou formovány zejména společností.

Rozdíly v osobnosti a pohlaví je možné sledovat již od útlého dětství, to znamená, že pokud tyto rozdíly nejsou dány biologicky, objevují se zákonitě již velmi brzy v procesu sociálního učení. Diferenciace chlapců a děvčat roste s věkem, což poukazuje na velice silný kulturní a společenský vliv. Přispívá k tomu také skutečnost, že lidé jsou si dobře vědomi rozdílů mezi feminitou a maskulinitou (Oakley, Poláčková, Poláček a Čermáková, 2000). Pro oblast sociálních vztahů všeobecně platí, že chlapci se hodnotí častěji jako dominantnější a průbojnější, děvčata zase jako citlivější a vstřícnější. Chceme tedy prostřednictvím této práce zjistit, zda pohlaví respondentů ovlivňuje pohled na shora uvedenou problematiku.

Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké jsou názory studentů středních škol na mezigenerační vztahy a solidaritu?

Vedlejší výzkumné otázky:

1. Jaký je obecný názor studentů středních škol na mezigenerační vztahy?
2. Jaká je role veřejných institucí v oblasti mezigenerační solidarity z pohledu studentů?
3. Jsou dle studentů v nějakém ohledu staří lidé přínosem pro společnost?
4. Jsou dle studentů životní podmínky seniorů v Česku vyhovující?

Výzkumný cíl a stanovení hypotéz

Výzkumný cíl:

Výzkumným cílem je zjistit, zda jsou studenti středních škol solidární ke starším generacím, jak solidaritu a mezigenerační vztahy vnímají a zda existují rozdíly v těchto názorech v závislosti na pohlaví.

Dílčí výzkumné cíle a hypotézy:

oblast: mezigenerační vztahy

1. **Zjistit, jak studenti obecně hodnotí mezigenerační vztahy seniorů a mládeže v závislosti na pohlaví.**

VO1: Jaký je rozdíl v hodnocení mezigeneračních vztahů a solidarity ze strany studentů středních škol v závislosti na pohlaví?

H1: Tvrdíme, že neexistuje rozdíl v hodnocení mezigeneračních vztahů a solidarity ze strany studentů středních škol v závislosti na pohlaví.

H1₀: Neexistuje rozdíl v hodnocení mezigeneračních vztahů a solidarity ze strany studentů středních škol v závislosti na pohlaví.

H1_A: Existuje rozdíl v hodnocení mezigeneračních vztahů a solidarity ze strany studentů středních škol v závislosti na pohlaví.

oblast: podpora mezigeneračního solidarity ze strany veřejných institucí v ČR

2. Zjistit, jak vnímají studenti podporu mezigeneračního solidarity ze strany veřejných institucí v ČR v závislosti na pohlaví

VO2: Jaký je rozdíl v názorech studentů středních škol na podporu mezigenerační solidarity ze strany veřejných institucí v ČR v závislosti na pohlaví?

H2: Tvrdíme, že neexistují rozdíly v názorech studentů na podporu mezigenerační solidarity ze strany veřejných institucí v ČR se v závislosti na pohlaví.

H2₀: Neexistuje rozdíl v názorech na podporu mezigenerační solidarity ze strany veřejných institucí v ČR u dívek a chlapců.

H2_A: Existuje rozdíl v názorech na podporu mezigenerační solidarity ze strany veřejných institucí v ČR u dívek a chlapců.

oblast : přínos starších lidí pro společnost

3. Zjistit, zda studenti připisují starým lidem nějaké aktivum jako přínos pro společnost.

VO3: Jaký je rozdíl v názorech studentů na přínos starých lidí pro společnost v závislosti na pohlaví?

H3: Tvrdíme, že neexistuje rozdíl v názorech studentů na „přínos starých lidí pro společnost“ v závislosti na pohlaví.

H3₀: Neexistuje rozdíl v názorech studentů na „přínos starých lidí pro společnost“ v závislosti na pohlaví.

H3_A: Existují rozdíly v názorech studentů na „přínos starých lidí pro společnost“ v závislosti na pohlaví.

oblast: životní podmínky seniorů v ČR

4. Zjistit, zda studenti považují životní podmínky seniorů v ČR za vyhovující.

VO4: Jaký je rozdíl v názorech studentů na životní podmínky seniorů v ČR v závislosti na pohlaví?

H4: Tvrdíme, že neexistují rozdíly v názorech studentů na životní podmínky seniorů v ČR.

H4₀: Neexistují rozdíly v názorech studentů na životní podmínky seniorů v ČR závislosti na pohlaví

H4_A: Existují rozdíly v názorech studentů na životní podmínky seniorů v ČR v závislosti na pohlaví.

Výzkum jsme rozdělili do 4 oblastí, s nimiž jsou spojena jednotlivá tvrzení dotazníku:

1. oblast: *mezigenerační vztahy*
2. oblast: *podpora mezigeneračního porozumění ze strany veřejných institucí v ČR*
3. oblast: *přínos starších lidí pro společnost*
4. oblast: *životní podmínky seniorů v ČR.*

Definování proměnných

- **cíl: mezigenerační vztahy**

Názor na mezigenerační vztahy, bude vyjádřen mírou souhlasu či nesouhlasu s níže uvedenými 8 tvrzeními, očíslovanými dle položek v dotazníku. Rozpětí odpovědí se pohybuje od 1 do 5 → **metrická proměnná**.

7. Staří lidé jsou přítěží pro společnost.
8. Mezigenerační vztahy mezi mladými a seniory jsou v pořádku.
9. Starší lidé pracující do pozdního věku, zabírají místa mladým lidem.
10. Mladí a staří lidé se neshodují na tom, co je pro společnost nejlepší.
12. Starší lidé využívají možnost učit se nové věci od mladých.
14. Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými a starými.
26. Pracující lidé se zdráhají platit daně a sociální pojištění na důchody a péči o seniory.
28. Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro seniory (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu).

- **cíl: podpora mezigenerační solidarity ze strany veřejných institucí v ČR**

Názor podpora mezigenerační solidarity ze strany veřejných institucí v ČR bude vyjádřen mírou souhlasu či nesouhlasu s níže uvedenými 7 tvrzeními očíslovanými dle položek v dotazníku. Rozpětí odpovědí Rozpětí odpovědí se pohybuje od 1 do 5 → **metrická proměnná**.

15. Vláda ČR by měla usnadnit starším lidem nadále pracovat i po dosažení důchodového věku.
16. V ČR není dostatek příležitostí pro starší a mladé lidi, aby se podílely na společných aktivitách.
17. Vláda ČR odvádí dobrou práci při prosazování lepšího porozumění mezi mladými a starými lidmi.
25. Naše vláda by měla vyčlenit více finančních prostředků na důchody a péči o seniory.
27. V ČR existují kvalitní sociální služby podporující ponechání seniorů v domácím prostředí.

- **cíl: přínos starších lidí pro společnost**

Názor na možnost přínosu starších lidí pro společnost bude vyjádřen mírou souhlasu či nesouhlasu s níže uvedenými 7 tvrzeními očíslovanými dle položek v dotazníku. Rozpětí odpovědí se pohybuje od 1 do 5 → **metrická proměnná**.

7. Staří lidé jsou přítěží pro společnost.
9. Starší lidé pracující do pozdního věku, zabírají místa mladým lidem.
11. Mladí lidé se od starší generace mají co naučit.
18. Společenský přínos starších lidí, kteří se starají o rodinu, není v ČR doceněn.
19. Finanční pomoc rodičů a prarodičů je pro mladé dospělé lidi důležitá.
20. Starší lidé významně přispívají jako dobrovolníci v charitativních a komunitních organizacích.
21. Zaměstnáváním mladých lidí se dosáhne lepších výsledků než zaměstnáváním lidí starších.

22. Vývoj produktů a služeb reagujících na potřeby starších lidí podpoří růst ekonomiky.

- **cíl: životní podmínky seniorů v ČR**

Názor na životní podmínky seniorů v ČR bude vyjádřen mírou souhlasu či nesouhlasu s níže uvedenými 6 tvrzeními očíslovanými dle položek v dotazníku. Rozpětí odpovědí pohybuje od 1 do 5 → **metrická proměnná**.

13. Vláda ČR utrácí příliš málo peněz na vzdělávání mládeže ve srovnání s výdaji na seniory.

15. Vláda ČR by měla usnadnit starším lidem nadále pracovat i po dosažení důchodového věku.

23. Profesionální pečovatelé jsou v ČR dobře vyškoleni v péči o potřeby seniorů.

24. Lidé pečující o starší členy rodiny mají od sociálních služeb v ČR dostatečnou podporu.

25. Naše vláda by měla vyčlenit více finančních prostředků na důchody a péči o seniory.

27. V ČR existují kvalitní sociální služby podporující ponechání seniorů v domácím prostředí.

29. Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro děti a mládež (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu).

- **Pohlaví** /nezávisle proměnná/
Žena; muž → data nominální
- **Tvrzení** /závisle proměnná/
hodnotící škála → data metrická

Pojetí výzkumu

Cílem této diplomové práce je zjištění, zda jsou názory studentů středních škol na mezigenerační vztahy rozdílné, v závislosti na pohlaví.

Na základě stanoveného výzkumného cíle jsme zvolili *kvantitativní pojetí výzkumu vzhledem* k tomu, že chceme ověřit tvrzení, že názory studentů středních škol na mezigenerační vztahy a solidaritu vzhledem k pohlaví jsou rozdílné.

Výzkumný soubor

K realizaci výzkumu byli vybráni jako objekt výzkumu studenti ve věkovém rozpětí 15 – 19 let (1209 respondentů). Důvodem k takto zvolenému výzkumnému souboru je v první řadě věk respondentů, kdy v rámci školní výuky existuje možnost ovlivnění názorů a přístupů k mezigeneračním vztahům. V prezentovaném výzkumu jsme se zaměřili na studenty Olomouckého kraje. Hlavním hlediskem výběru je dostupnost zkoumané skupiny pro autorku výzkumu. Ve výzkumu jsme se konkrétně zaměřili na studenty středních škol, středních odborných učilišť a gymnázií. Výběrový soubor tvořili studenti, kteří byli v době konání výzkumu ve výuce.

Studenti středních škol jsou nezaopatřené osoby, které se soustavně připravují na své povolání a jsou tedy stejně jako senioři ekonomicky neaktivními a mohou se považovat za skupinu sociálně ohroženou, když stejně jako senioři jsou součástí přerozdělování zdrojů společnosti, což může u těchto dvou generací vyvolávat konkurenci.

Velikost souboru tvořilo **1209 respondentů**.

Věkové rozložení respondentů se pohybovalo od 15 do 21 let z toho 800 respondentů (66,17%) bylo ve věku do 17 let (včetně). Starších respondentů bylo 409 (33,83%). Ve vztahu k pohlaví tvořilo výzkumný soubor 739 (61,12%) dívek a 470 (38,88 %) chlapců. Ze souboru 1 209 respondentů bylo 344 (28,5%) studentů středních odborných škol, 113 (9,3%) studentů středních odborných učilišť a 752 (62,2%) studentů gymnázií Olomouckého kraje.

Tabulka č. 1

Dívky			
věk	počet	Celkem	
15	102		
16	182		
17	187	471	
18	185		
19	69		
20	9		
21	5	268	739

Tabulka č. 2

Chlapci			
věk	počet	celkem	
15	80		
16	155		
17	94	329	
18	86		
19	51		
20	4		
21	0	141	
			470

do 17 let 800

starší 17 let 409

celkem respondentů: 1 209

Výzkumný nástroj

S ohledem na výzkumné cíle jsem ke zpracování zvolila formu kvantitativního výzkumu. Jako výzkumnou metodu jsem zvolila dotazník, jenž umožňuje získávání dat od respondentů prostřednictvím písemně kladených otázek. Metodu dotazníkového šetření jsem zvolila z důvodu rychlého získání dat od velkého množství respondentů, což zajišťuje zvýšenou věrohodnost výzkumu.

Dotazník je určen žákům středních škol, gymnázií a učňovských zařízení, tedy mladé generaci, která se soustavně připravuje na své budoucí povolání, je ekonomicky neaktivní a z tohoto důvodu taktéž závislá na mezigenerační solidaritě. Výzkum byl realizován na *Střední průmyslové škole v Přerově, Střední zdravotní škole v Přerově, Gymnáziu Jakuba Škody v Přerově, Střední zemědělské škole v Přerově, Střední škole gastronomie a služeb v Přerově a gymnáziích v Olomouci, Litovli, Šternberku, Kojetíně, Šumperku a Střední škole stavební HORSTAV v Olomouci*. Jeho hlavním úkolem bylo zjistit názory studentů středních škol na mezigenerační solidaritu v závislosti na pohlaví. Průzkum byl realizován pomocí dotazníku **Flash Eurobarometer 269** (v jeho české verzi, příloha PX). Z tohoto dotazníku jsem na základě výzkumných otázek, které jsem si položila, vybrala položky, které tyto otázky pomohou zodpovědět. Dotazník je anonymní, obsahuje 29 položek.

Dotazník obsahuje otázky zjišťující demografické údaje (věk, pohlaví, typ školy a studijní obor), dotaz na věkovou hranici seniorského věku, sloužící ke zjištění osobu jakého věku

si respondent představuje pod pojmem „senior“. Poté následuje jedna položka otevřená „Vymezte vlastními slovy termín „mezigenerační solidarita:“. Tato dotazníková položka sloužila jako úvodní otázka k problematice mezigenerační solidarity. Bylo třeba zjistit, co si respondenti představují pod tímto termínem, který je v práci velmi často používán. Dále pak dotazník obsahuje otázky v podobě formulovaných tvrzení, k nimž respondenti budou vyjadřovat míru souhlasu pomocí hodnotící škály, výběrem ze stupnice.

Použitá hodnotící škála:

1 – s tvrzením rozhodně souhlasím

2 – s tvrzením spíše souhlasím

3 – neumím se rozhodnout

4 – s tvrzením spíše nesouhlasím

5 – s tvrzením rozhodně nesouhlasím

Škálové otázky jsou nejvhodnějším nástrojem pro měření názorů. Škála s lichým počtem stupňů umožňuje určit průměr. Odpovědi lze jednoduše kvantifikovat a následně statisticky analyzovat. Škála se pohybuje v rozmezí od rozhodného souhlasu k úplnému nesouhlasu a možnostmi, kdy se respondent „neumí rozhodnout“ pro žádnou z možností na škále. Nabídkou možnosti volby odpovědi „neumím se rozhodnout“ lze předejít zkreslení výsledků dotazníku v případě, že dotazovaný skutečně není schopen se vyjádřit a každá jiná zvolená alternativa by byla nepravdivá. Tuto odpověď jsem zařadila do středu hodnotící škály.

Organizace výzkumu

Výzkumu předcházela předvýzkum, kterým byla ověřena srozumitelnost jednotlivých položek v dotazníku. Rozdáno bylo 25 dotazníků. Návratnost dotazníků byla 100%. Na základě zjištěných dat, byly nesrozumitelné položky vynechány.

Samotný sběr dat probíhal v měsíci listopadu 2016 - únoru 2017.

Výzkumu předcházela písemná žádost o souhlas s jeho provedením, která byla adresována ředitelům škol /příloha PI/ a obsahovala i vzorový dotazník (příloha PIII).

Ředitelé škol byli seznámeni s obsahem dotazníku a cílem výzkumu, byly jim předány dotazníky a tito je respondentům předložili prostřednictvím učitelů předmětu Základy společenských věd a předmětů příbuzných.

Před začátkem vlastního dotazníkového šetření, byli žáci prostřednictvím učitelů obeznámeni s cílem a účelem výzkumu. Byli informováni o anonymitě dotazníkového šetření a možnosti seznámit se následně s jeho výsledky.

Byly jim dány instrukce k vyplnění dotazníku (příloha PII).

Měřit a vyhodnocovat mezigenerační solidaritu je velmi obtížné. Na základě položených otázek a tvrzení můžeme zjišťovat spíše názory a stanoviska k oblastem, které souvisejí se stárnutím populace. V tomto výzkumu byl použit standardizovaný dotazník (Flash Eurobarometer 269), který neumožnil reakci na specifické podmínky dotazovaných. Zároveň však umožňuje srovnání s jinými výzkumy, v nichž byl dotazník použit.

4.1 Způsob zpracování dat

Návratnost dotazníků byla velmi vysoká, neboť dotazníkové šetření probíhalo v rámci vyučování. Bylo rozdáno 1300 dotazníků (příloha PIII). Vyplněné dotazníky byly zpracovány a ze získaných dat vytvořeny tabulky a grafy za pomoci programu Excel (Příloha PXI). **Vyplněno a následně zpracováno bylo celkem 1209 dotazníků.**

Použila jsem standardizovaný dotazník Flash Eurobarometer 269 (příloha PX), který obsahoval 29 položek.

Jednotlivým stupňům na škále jsem přiřadila počet bodů, s jejichž pomocí jsem získaná data zpracovávala. Při zpracování získaných dat jsem nejprve vyhodnotila jednotlivé odpovědi všech vyplněných dotazníků. Následně jsem jednotlivá tvrzení v dotazníku rozdělila a seřadila do 4 oblastí podle výzkumných tvrzení a dílčích cílů, na který byl výzkum zaměřen. V dotazníku nebyla tvrzení záměrně uspořádána do oblastí podle dílčích cílů, aby v průběhu vyplňování dotazníku respondenty nenaváděla a mohlo dojít k ověření některých odpovědí. Poté jsem získané údaje zpracovala a zaznamenala do přehledných tabulek a grafů. Tyto jsou seřazeny tak, aby jednotlivé výsledky, zaměřené k dílčímu cíli výzkumu, odpověděly na výzkumnou otázku, kterou jsme si položili.

Analýza názorů studentů středních škol na mezigenerační solidaritu v závislosti na pohlaví studenta se zaměřuje na interpretaci toho, do jaké míry pohlaví dotazovaných studentů zasahuje do jejich názorů na mezigenerační solidaritu a zda je tato závislost statisticky významná či nikoliv. Ve výzkumném záměru jsme se orientovali na různé pohledy.

V níže interpretovaném textu se však zaměříme výhradně na to, zda existuje vztah mezi pohlavím a studenta a názorem na mezigenerační solidaritu a zda je tento vztah pozitivní.

Analýza bude provedena pomocí použití statistického programu Statistica 12

(příloha PXII).

V analýze jsme zjišťovali, zda existuje vztah mezi pohlavím a názorem na mezigenerační solidaritu. Podle toho jsme formulovali jednotlivé hypotézy (viz 4.3).

Ke zjišťování významnosti těchto vztahů byl použit *Studentův t-test* (pro nezávislé vzorky dle skupin - příloha PXII), který je jedním z nejznámějších testů významnosti pro data metrická. Pomocí tohoto testu můžeme porovnat dva soubory dat, které jsme získali měřením ve dvou různých skupinách objektů (dívky a chlapci) a zjistit, jak statisticky významné rozdíly jsou mezi těmito dvěma soubory. Pro ověření jsme určili tzv. p-hodnotu neboli signifikanci, kterou jsme srovnávali s hladinou významnosti 0,05.

4.2 Vyhodnocení výzkumu

4.2.1 Vymezení problému

Na začátku výzkumu jsem věnovala pozornost otázce (dotazníková položka č. 4):

„Od kolika let je dle respondentů definována věková hranice pro seniory?“

Tato položka měla respondenty uvést do specifika výzkumu, aby si uvědomili věkovou skupinu, kterou se budou v dotazníku zabývat, dále pak v rámci výzkumu zjistit, od jaké věkové hranice zařazují respondenti starší generaci do kategorie „senior“.

Většina respondentů specifikovala věkovou hranici pro seniory mezi 60 – 65 let. Věkovou hranici 60 uvedlo 408 (33,77 %) respondentů, 65 pak 532 respondentů (44,03%), což tvoří z celkového počtu 1209 respondentů 940 tedy 77,8 %.

Zbývající odpovědi označují hranici od 50-55 (4,55%), 70-75 (5,8%). Dále se v dotazníku vyskytovala věková hranice mezi 80 – 95 (hranici 95 let uvedli pouze 2 respondenti). Je tedy zřejmé, že respondenti, kteří se účastnili výzkumu, vnímají téměř shodně věkovou kategorii pro seniory. Z tohoto zjištění můžeme vyhodnotit, že v odborné literatuře specifikovaný věk pro „seniory“ je ve shodě s výsledky výzkumu, když většina studentů zvolila věkovou hranici pro seniory 60 – 65 let.

Dále jsem do úvodu dotazníku zařadila otázku otevřenou (dotazníková položka č. 5):

*„Zkuste vymezit vlastními slovy termín **mezigenerační solidarita**“.*

Cílem otázky bylo zjistit, co si respondenti představují pod tímto termínem, který je ve výzkumné práci velmi často používán.

Z počtu 1209 respondentů 384 (31,76%) na otázku vůbec neodpovědělo a 227 (18,78%) respondentů napsalo „neumím se rozhodnout“, „s tímto pojmem se setkávám poprvé“, „nikdy jsem to neslyšel/a“. Z uvedeného vyplývá, že pro více než polovinu (50,53%) respondentů je termín „mezigenerační solidarita“ nový, tento pojem neznají a nesetkali se s ním, avšak skutečnosti, které souvisí s tímto termínem, jsou jim známé z běžného života, což vyplývá z vyjádření v další části dotazníku.

Zbylá část odpovědí 598 (49,46%) obsahovala termíny: *vztahy mezi generacemi, vzájemná pomoc, porozumění pochopení, tolerance, soužití, úcta, respekt*, což ukazuje, že respondenti zařazují mezigenerační solidaritu především na úroveň vztahů, etiky, empatie, pochopení, rozdílnosti názorů mezi generacemi. Toto zjištění můžeme dát do kontextu např. s dotazníkovou položkou č. 11 „Mladí lidé se od starší generace mají co naučit“, kdy z celkového počtu 1 208 respondentů 963 (79,72 %) odpovědělo kladně a pouze 112 (9,27 %) respondentů odpovědělo „neumím se rozhodnout“. Dále pak s dotazníkovou položkou č. 10 „Mladí a staří lidé se neshodují na tom, co je pro společnost nejlepší“, na kterou „neumím se rozhodnout“ odpovědělo pouze 117 (9,68%) z 1 208 respondentů, ostatní respondenti vyjádřili názor, ať už kladný či záporný.

Vyjádření respondentů k termínu „mezigenerační solidarita“ byla různorodá:

„Pochopení lidí všech věkových kategorií“.

„Respektování zájmu a potřeb mezi rozdílnými generacemi“.

„Mladí lidé jsou ohleduplní ke starým“.

„Porozumění napříč generacemi“.

„Chování mládeže k seniorům a naopak“

„Schopnost překonat mezigenerační rozdíly“.

„Solidarita mezi generacemi“.

„Vztahy mezi starými a mladými“

„Mladí lidé pomáhají starým“.

„Nezištná pomoc starým lidem, kteří tuto pomoc potřebují“.

Jen v malé míře se objevovaly odpovědi, které poukazovaly na *ekonomickou a finanční oblast* solidarity ze strany sociální politiky státu (4,8%).

Respondenti uváděli např.:

„Zaměstnaní lidé musí věnovat část svých příjmů na důchody“.

„Mladí financují ze svých peněz sociální pojištění starých“.

„Starat se o seniory v domovech důchodců, když už nemůžou pracovat“.

S poukazem na dotazníkovou položku č. 26 „Pracující lidé se zdráhají platit daně a sociální pojištění na podporu seniorů“ 521 (43,13%) respondentů odpovědělo „neumím se rozhodnout“. Důvodem čehož může být věk respondentů. Oproti tomuto, s odkazem na dotazníkovou položku č. 19 „Finanční pomoc rodičů a prarodičů je pro mladé dospělé důležitá“, kdy 1 013 (83,85%) respondentů odpovědělo kladně a jen malé procento respondentů (9,8%) nechalo otázku bez odpovědi, nebo uvedlo „neumím se rozhodnout“, můžeme usuzovat, že *termín mezigenerační solidarita* spojený s finanční stránkou je v povědomí studentů středních škol známý, především však ve vztahu k seniorům jako prarodičům.

4.2.2 Výzkum – hypotézy

Další získaná data z dotazníků jsme zpracovali programem STATISTICA 12 do tabulky. Pomocí Studentova t-testu jsme vyhodnocovali dva soubory dat získané měřením ve dvou proměnných (dívky a chlapci) a dospěli jsme k těmto závěrům:

Cílem č. 1 bylo zjistit, jak studenti obecně hodnotí mezigenerační vztahy seniorů a mládeže v závislosti na pohlaví.

K cíli č. 1 se vztahují tyto dotazníkové položky č.:

7. Staří lidé jsou přítěží pro společnost.
8. Mezigenerační vztahy mezi mladými a seniory jsou v pořádku.
9. Starší lidé pracující do pozdního věku, zabírají místa mladým lidem.
10. Mladí a staří lidé se nesnadno shodují na tom, co je pro společnost nejlepší.
12. Starší lidé využívají možnost učit se nové věci od mladých.
14. Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými a starými.
26. Pracující lidé se zdráhají platit daně a sociální pojištění na důchody a péči o seniory.
28. Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro seniory (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu).

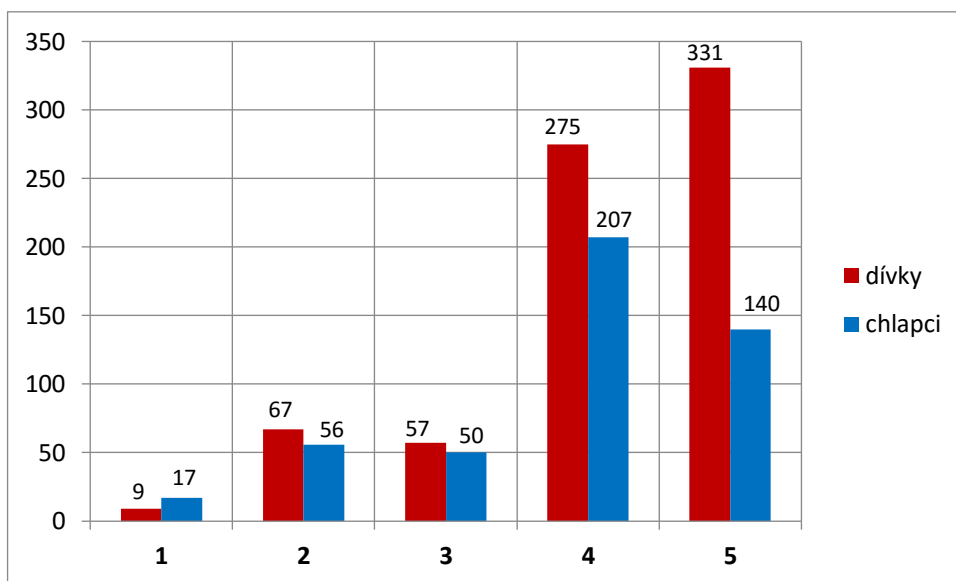
Tabulka č. 3 Výzkumná oblast 1

Mezigenerační vztahy	Průměr	Průměr	t	p
	dívky	chlapci		
7. Staří lidé jsou přítěží pro společnost	4,152909	3,844681	5,0823	0,000000
8. Mezigener. vztahy mezi ml. lidmi a seniory jsou v pořádku	3,112314	3,104255	0,1192	0,905098
9. Starší lidé pracující do pozdního věku, ...	2,947226	3,031915	-1,1243	0,261106
10. Mladí a staří lidé se nesnadno shodují na tom...	2,202977	1,968085	3,4929	0,000495
12. Starší lidé využívají možnost od mladých	2,989175	3,168085	-2,5030	0,012446
14. Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi generacemi	2,434371	2,823404	-6,3056	0,000000
26. Prac. lidé se zdráhají platit daně a soc. poj. na seniory	2,654939	2,778723	-2,2712	0,023309
28. Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolných aktivit pro seniory	2,897158	3,638298	-10,3191	0,000000

Dotazníková položka č. 7 - „**Staří lidé jsou přítěží pro společnost**“.

Z tabulky č. 3 vyplývá, že existují významné rozdíly v názorech studentů na postavení seniorů ve společnosti v závislosti na pohlaví, v tomto případě ($p = 0,00001$; $p < 0,05$) – odmítáme tedy nulovou hypotézu a **přijímáme hypotézu alternativní**, když mezi průměrnou hodnotou v odpovědích dívek a chlapců **jsou statisticky významné rozdíly**.

Graf č. 1 Staří lidé jsou přítěží pro společnost

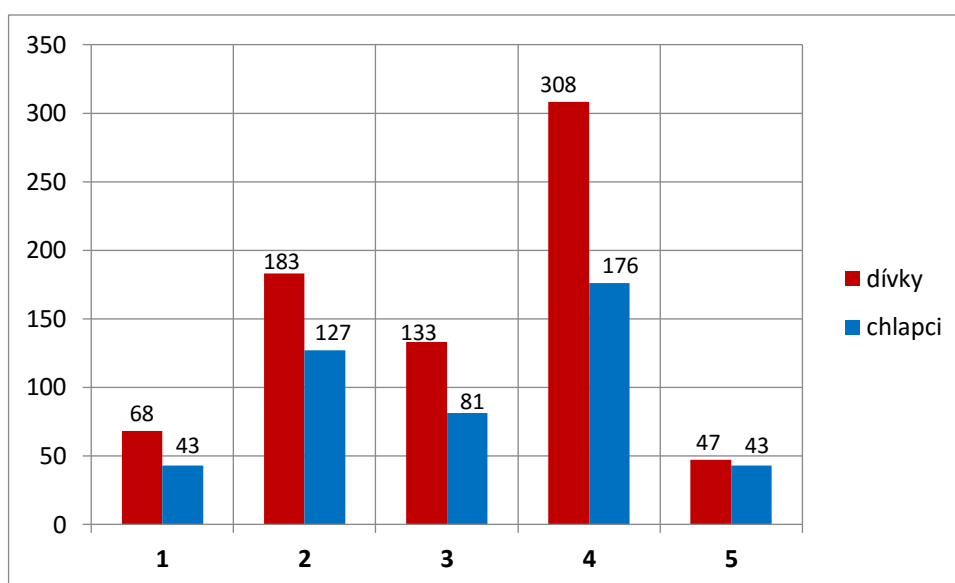

Dívky se svým vyjádřením v průměru více blížily k hodnocení „rozhodně nesouhlasím“, zatímco chlapci se v průměru přikláněli více ke středu hodnocení „spíše nesouhlasím“. Je však pozitivní, že i v případě, že existuje statistický rozdíl v názorech dívek a chlapců, vcelku vyznívá odpověď na toto tvrzení pro mezigenerační vztahy pozitivně (Graf č. 1).

Dotazníková položka č. 8 - „Mezigenerační vztahy mezi mladými a seniory jsou v pořádku“.

Z tabulky č. 3 vyplývá, že neexistují významné rozdíly v názorech mezigenerační vztahy v závislosti na pohlaví ($p = 0,9050$; $p > 0,05$) – **neodmítáme tedy nulovou hypotézu**, když mezi průměrnou hodnotou v odpovědích dívek a chlapců **nejsou statisticky významné rozdíly**.

Graf č. 2 Mezigenerační vztahy mezi mladými a seniory jsou v pořádku

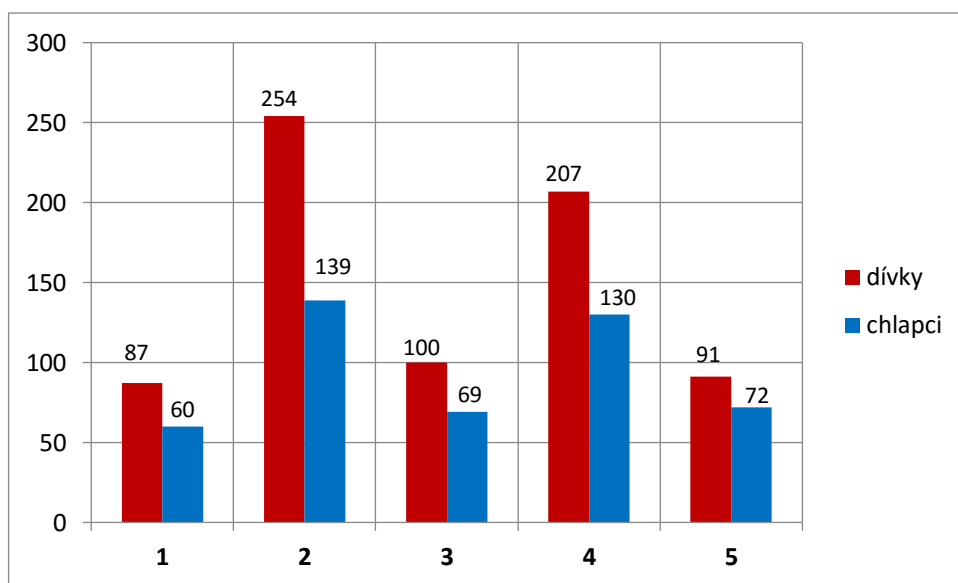

Dívky i chlapci se ve svých vyjádřeních shodně blížili v hodnocení k průměru 3, 11- dívky; 3,10 - chlapci, z čehož vyplývá, že vztahy obě sledované skupiny považují za neuspokojivé, což podporuje všeobecný názor o vztazích mezi mladými a starými lidmi (Graf č. 2).

Dotazníková položka č. 9 - „**Staří lidé pracující do pozdního věku, zabírají místo mladým lidem**“.

Z tabulky č. 3 vyplývá, že neexistují významné rozdíly v názorech na pracující seniory v závislosti na pohlaví ($p = 0,2611$; $p > 0,05$) – tedy **neodmítáme nulovou hypotézu**, když mezi průměrnou hodnotou v odpovědích dívek a chlapců *nejsou statisticky významné rozdíly*.

Graf č. 3 Staří lidé pracující do pozdního věku, zabírají místo mladým lidem

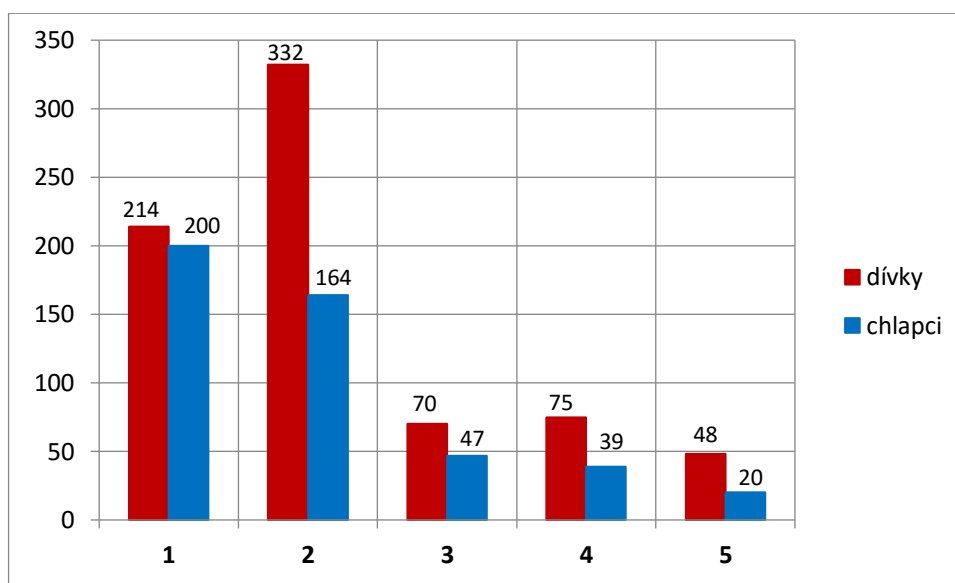

Dívky i chlapci se svým vyjádřením v průměru shodně blížily k hodnocení „spíše nesouhlasím“. Je zřejmé, že v tomto věku se studenti ještě necítí být ohroženi na trhu práce zaměstnáváním starších lidí, jelikož studují (Graf č. 3).

Dotazníková položka č. 10 - „Mladí a staří lidé se nesnadno shodují na tom, co je pro společnost nejlepší“.

Z tabulky č. 3 můžeme vyčíst, že **existují významné rozdíly** v názorech na pracující seniory v závislosti na pohlaví ($p = 0,0004$; $p < 0,05$) – tedy **přijímáme hypotézu alternativní**, když mezi průměrnou hodnotou v odpovědích dívek a chlapců jsou **statisticky významné rozdíly**.

Graf č. 4 Mladí a staří lidé se nesnadno shodují na tom, co je nejlepší

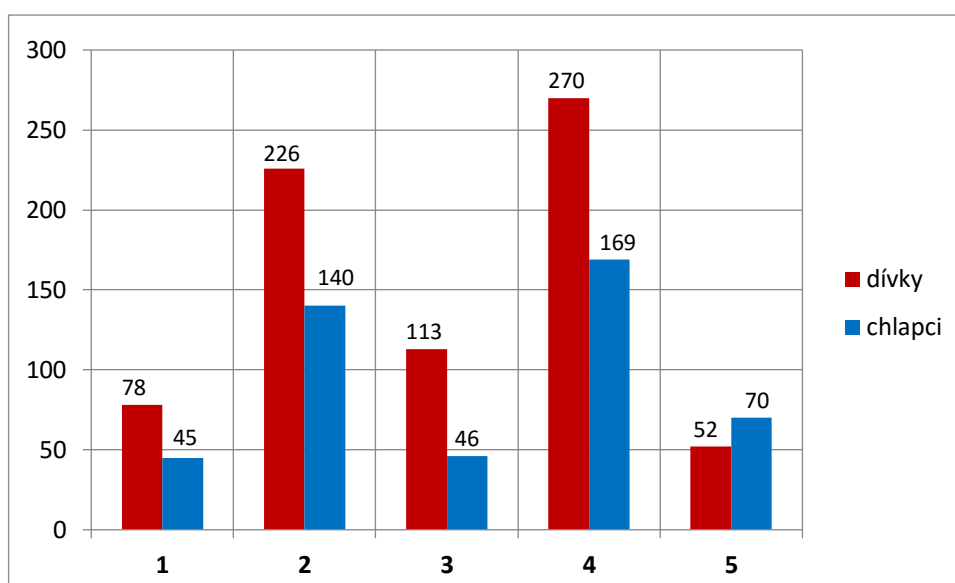

Dívky se zvolenými odpověďmi v průměru více přikláněly k hodnocení „spíše souhlasím“, zatímco chlapci se v průměru přikláněli více k hodnocení „rozhodně souhlasím“. Z čehož vyplývá, že i když existuje statistický významný rozdíl v názorech dívek a chlapců, jejich pohled na vyslovené tvrzení je ve výsledku stejný. Obě skupiny mají za to, že se nelze se seniory v názorech shodnout (Graf č. 4).

Dotazníková položka č. 12 – „Starší lidé využívají možnost učit se nové věci od mladých“.

Z tabulky č. 3 vyplývá, že **existují významné rozdíly** v názorech na předávání zkušeností seniorům od mladší generace v závislosti na pohlaví ($p = 0,0124$; $p < 0,05$) – tedy **přijímáme hypotézu alternativní**, když mezi průměrnou hodnotou v odpovědích dívek a chlapců jsou **statisticky významné rozdíly**.

Graf č. 5 Staří lidé využívají možnost učit se od mladých

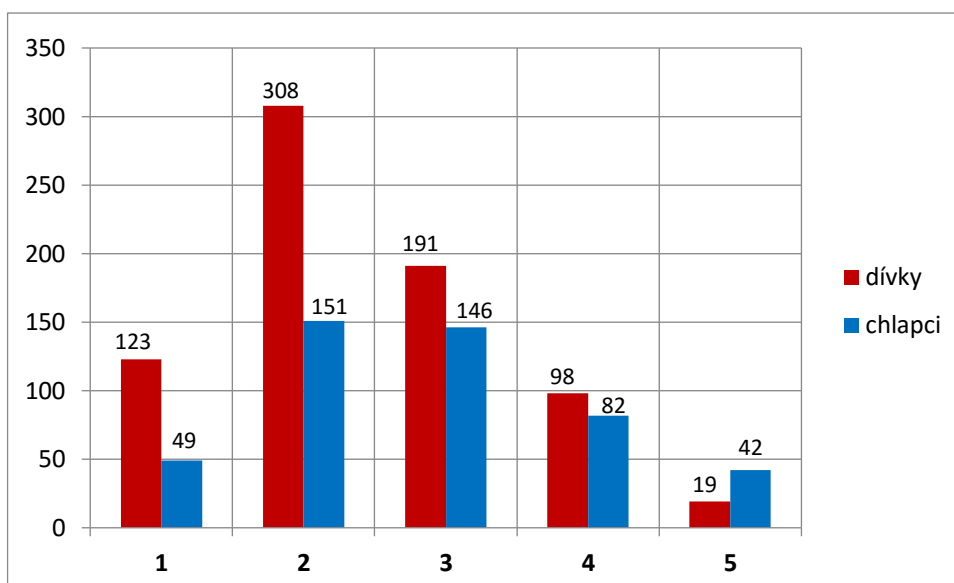

Dívky označovaly nejčastěji možnost „spíše nesouhlasím“, zatímco chlapci se v průměru přikláněli více k hodnocení „rozhodně nesouhlasím“. Z tohoto lze vyvodit závěr, že dle mladých, staří lidé nemají zájem se učit něčemu novému od mladší generace. Také v tomto tvrzení existuje statistický významný rozdíl v názorech dívek a chlapců, ale jejich pohled na toto tvrzení je ve výsledku velmi podobný (Graf č. 5).

Dotazníková položka č. 14 – „Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými a starými“.

Z tabulky č. 3 vyplývá, že **existují významné rozdíly** v názorech na podporu mezigeneračních vztahů v rámci školní výuky v závislosti na pohlaví ($p = 0,00001$; $p < 0,05$) – **přijímáme hypotézu alternativní**, když mezi průměrnou hodnotou v odpovědích dívek a chlapců **jsou statisticky významné rozdíly**.

Graf č. 6 Školy by měly podporovat mezigenerační vztahy

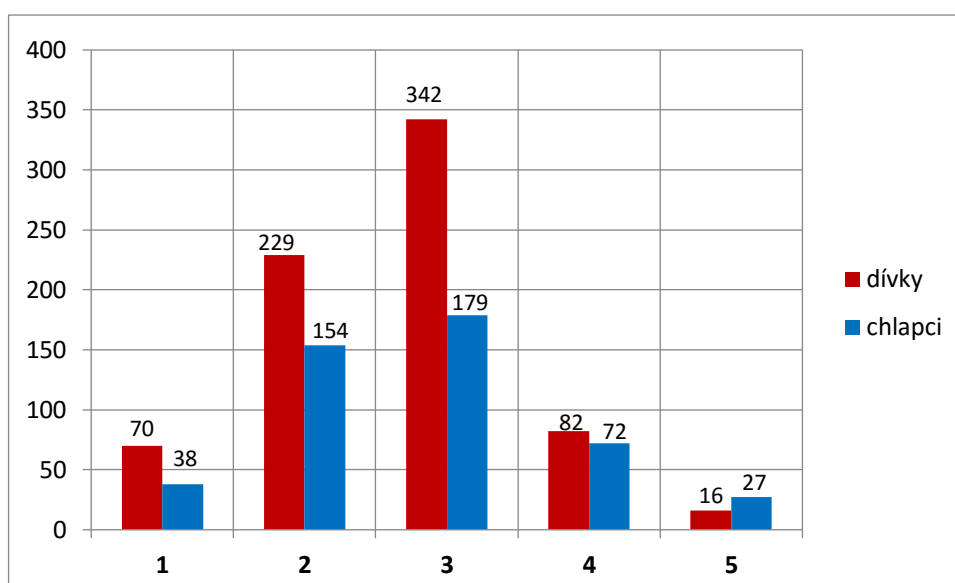

Studenti obou pohlaví jsou k tomuto tvrzení pozitivně nakloněni, chlapci však měli na tuto problematiku vyhraněnější názor a volili odpověď „rozhodně souhlasím“, zatímco dívky byly ve svých odpovědích méně přesvědčivé a označovaly možnost „spíše souhlasím“. Mladí tedy souhlasí se zapojením škol do podpory mezigenerační solidarity (Graf č. 6).

Dotazníková položka č. 26 – „Pracující lidé se zdráhají platit daně a sociální pojištění na důchody a péči o seniory“.

Z tabulky č. 3 vyplývá, že **existují významné rozdíly** v názorech na sociální a daňovou problematiku v závislosti na pohlaví ($p = 0,0233$; $p < 0,05$) – **přijímáme hypotézu alternativní**, když mezi průměrnou hodnotou v odpovědích dívek a chlapců **jsou statisticky významné rozdíly**.

Graf č. 7 Pracující se zdráhají platit daně a soc. pojištění ve prospěch seniorů

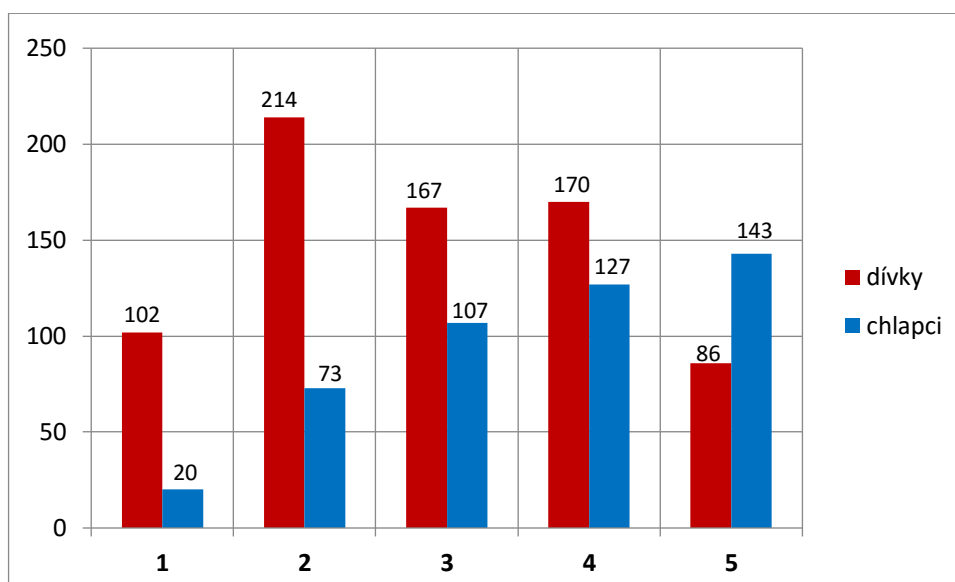

Studenti se neuměli k tvrzení týkající se sociálního pojištění a daní ve prospěch seniorů vyjádřit a volili tedy alternativu „neumím se rozhodnout“. Ve zbytku respondenti uváděli nejčastěji alternativu „spíše souhlasím“, z čehož můžeme dovodit, že přes statisticky významné rozdíly se dívky i chlapci shodují na tom, že daňovou sociální politiku vnímají jako problematickou (Graf č. 7).

Dotazníková položka č. 28 – „Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro seniory (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu)“.

Z tabulky č. 3 vyplývá, že **existují významné rozdíly** v zájmu o dobrovolnické aktivity pro seniory v závislosti na pohlaví ($p = 0,0001$; $p < 0,05$) – **přijímáme hypotézu alternativní**, když mezi průměrnou hodnotou v odpovědích dívek a chlapců **jsou statisticky významné rozdíly**.

Graf č. 8 Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnictví ve prospěch seniorů

Dívky se svým vyjádřením k možnosti dobrovolnické práce pro seniory nejčastěji vyjadřovali hodnocením „spíše souhlasím“, zatímco chlapci se počtem nejvíce přikláněli k hodnocení „rozhodně nesouhlasím“. Z uvedeného vyplývá, že dívky mají o dobrovolnictví vůči seniorům vcelku větší zájem než chlapci, ale nezanedbatelný počet dívek volilo alternativu „nemohu se rozhodnout“ a v poměrně vysokém počtu alternativu „spíše nesouhlasím“. Tento závět nevyznívá příliš optimisticky z pohledu mezigeneračních vztahů (Graf č. 8).

Cílem č. 2 bylo zjistit, jak vnímají studenti podporu mezigeneračního solidarity ze strany veřejných institucí v ČR v závislosti na pohlaví.

K cíli č. 2 se vztahují tyto dotazníkové položky č.:

15. Vláda ČR by měla usnadnit starším lidem nadále pracovat i po dosažení důchodového věku.
16. V ČR není dostatek příležitostí pro starší a mladé lidi, aby se podílely na společných aktivitách.
17. Vláda ČR odvádí dobrou práci při prosazování lepšího porozumění mezi mladými a starými lidmi.
25. Naše vláda by měla vyčlenit více finančních prostředků na důchody a péči o seniory.
27. V ČR existují kvalitní sociální služby podporující ponechání seniorů v domácím prostředí.

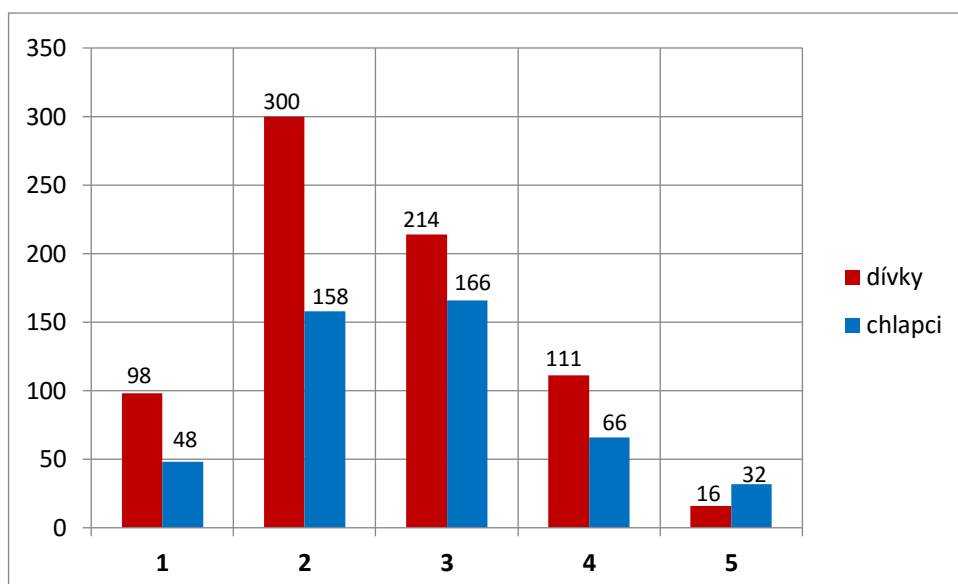
Tabulka č. 4 Výzkumná oblast 2

Solidarita a veřejné instituce	Průměr	Průměr	t	p
	dívky	chlapci		
15. Vláda ČR by měla usnadnit starším lidem nadále pracovat	3,213802	3,255319	-0,5786	0,562997
16. V ČR není dostatek příležitostí ke společným aktivitám	2,522327	2,736170	-3,6205	0,000306
17. Vláda ČR odvádí dobrou práci při prosazování porozumění	3,499323	3,582979	-1,6214	0,105184
25. Vláda by měla vyčlenit více fin. prostředků na důchody ...	2,293640	2,551064	-3,9815	0,000073
27. V ČR existují kvalitní sociální služby pro seniory ...	2,872801	2,923404	-0,8555	0,392457

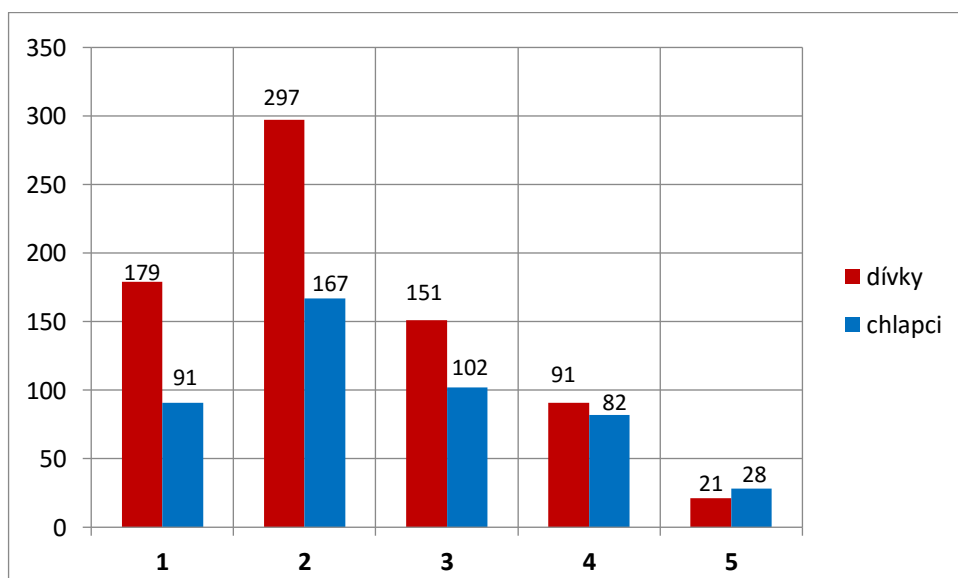
Při vyhodnocení tvrzení č. 15 ($p = 0,562997$; $p > 0,05$), č. 17 ($p = 0,105184$; $p > 0,05$), č. 27 ($p = 0,392457$ $p > 0,05$) jsme dospěli k závěru, že **neexistují významné statistické rozdíly** v pohledu studentů na přístup vlády a veřejných institucí ČR k mezigenerační solidaritě v závislosti na pohlaví viz tabulka č. 4, v těchto **případech tedy nelze odmítnout nulovou hypotézu**.

Pokud jde o vyhodnocení dotazníkové položky č. 16 - „V ČR není dostatek příležitostí pro starší a mladé lidi, aby se podíleli na společných aktivitách“ ($p = 0,0003$; $p < 0,05$) a č. 25 - „Naše vláda by měla vyčlenit více finančních prostředků na důchody a péči o seniory“, ($p = 0,00007$; $p < 0,05$) – nulovou hypotézu musíme odmítnout. V těchto případech přijímáme hypotézu alternativní, když mezi průměrnou hodnotou v odpovědích dívek a chlapců *jsou statisticky významné rozdíly*.

Graf č. 9 V ČR není dostatek společných aktivit pro seniory a mládež

Graf č. 10 Vláda by měla vyčlenit více financí na důchody

Ačkoliv jsou ve výsledcích u tvrzení č. 16 (Graf č. 9) a č. 25 (Graf č.10) statisticky významné rozdíly a přijímáme v tomto případě hypotézu alternativní je nutné zhodnotit, že dívky i chlapci se svými vyjádřeními v průměru více blížili k hodnocení „spíše souhlasím“ a můžeme tedy dovést následující: obě pohlaví vnímají existenci nedostatku příležitostí k mezigeneračnímu setkávání a potřebu vyčlenění většího množství financí na důchody a péči o seniory.

Cílem č. 3 bylo zjistit, zda studenti připisují starým lidem nějaké aktivum jako přínos pro společnost.

K tomuto cíli se vztahují tvrzení č.:

7. Staří lidé jsou přítěží pro společnost.
9. Starší lidé pracující do pozdního věku, zabírají místa mladým lidem.
11. Mladí lidé se od starší generace mají co naučit.
18. Společenský přínos starších lidí, kteří se starají o rodinu, není v ČR doceněn.
19. Finanční pomoc rodičů a prarodičů je pro mladé dospělé lidi důležitá.
20. Starší lidé významně přispívají jako dobrovolníci v charitativních a komunitních organizacích.
21. Zaměstnáváním mladých lidí se dosáhne lepších výsledků než zaměstnáváním lidí starších.
22. Vývoj produktů a služeb reagujících na potřeby starších lidí podpoří růst ekonomiky.

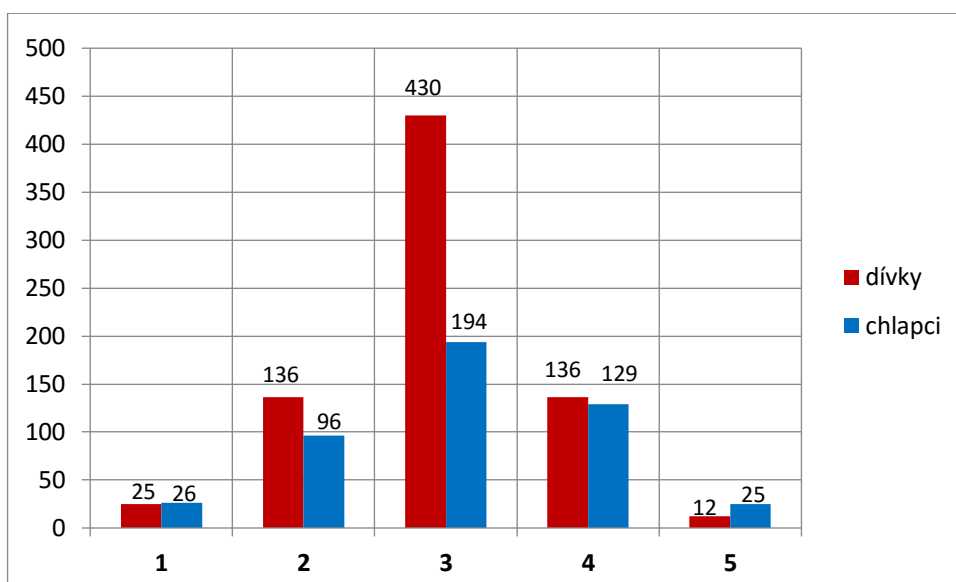
Tabulka č. 5 Výzkumná oblast 3

Přínos seniorů pro společnost	Průměr dívky	Průměr chlapci	t	p
7. Staří lidé jsou přítěží pro společnost	4,152909	3,844681	5,0823	0,000000
9. Starší lidé pracující do pozdního věku ...	2,947226	3,031915	-1,1243	0,261106
11. Mladí lidé se od starší generace mají co naučit.	1,935047	1,997872	-1,0523	0,292855
18. Společenský přínos starších lidí, kteří se starají...	2,420839	2,506383	-1,6228	0,104903
19. Finanční pomoc rodičů a prarodičů je pro mladé důležité.	1,821380	1,814894	0,1157	0,907884
20. Starší lidé významně přispívají jako dobrovolníci ...	2,894452	2,870213	0,4226	0,672672
21. Zaměstnáváním mladých lidí se dosáhne lepších výsledků	2,569689	2,529787	0,6521	0,514452
22. Vývoj produktů a služeb lidí podpoří růst ekonomiky	2,964817	3,06557	-2,0476	0,040818

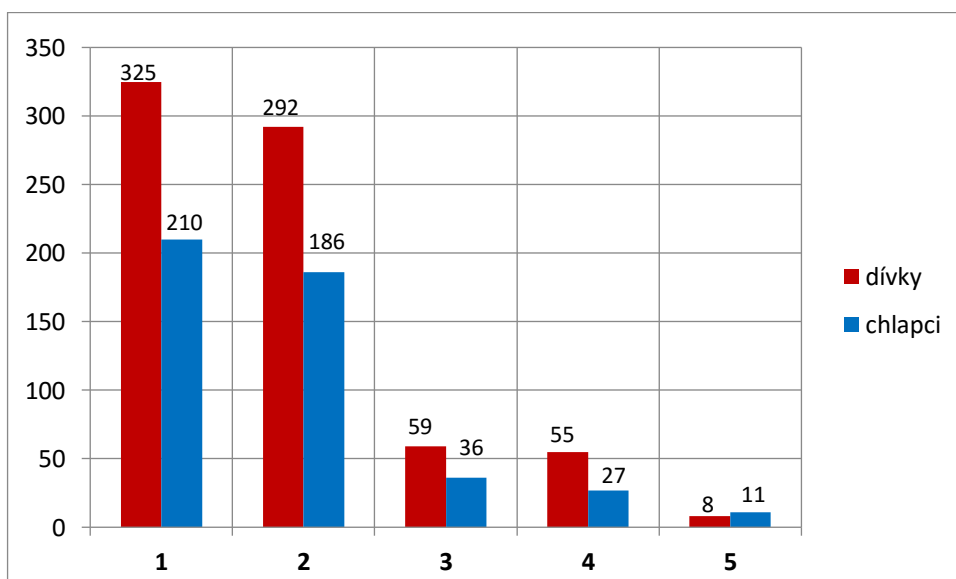
Při jejich vyhodnocování jsme udělali závěr, že **neexistují významné statistické rozdíly** v pohledu studentů na přínos starších lidí pro společnost v závislosti na pohlaví viz tabulka č. 7 a v těchto případech tedy **nelze odmítnout nulovou hypotézu**.

Pouze u tvrzení č. 7 - „**Staří lidé jsou přítěží pro společnost**“ ($p = 0,00001$; $p < 0,05$) a č. 22 - „**Vývoj produktů a služeb reagujících na potřeby starších lidí podpoří růst ekonomiky**“ ($p=0,04$; $p<0,05$) musíme nulovou hypotézu odmítnout a **přijímáme hypotézu alternativní**, když mezi průměrnou hodnotou v odpovědích dívek a chlapců **jsou statisticky významné rozdíly**.

Graf č. 11 Vývoj produktů a služeb pro potřeby seniorů podpoří růst ekonomiky

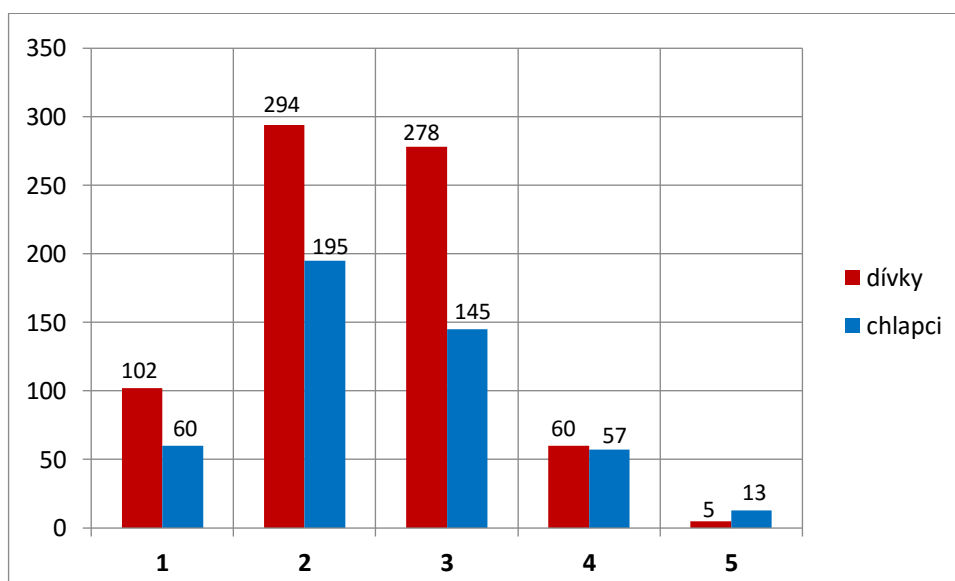

Graf č. 12 Finanční pomoc rodičů a prarodičů je pro mladé dospělé lidi důležitá

Pokud jde o tvrzení č. 22 (Graf č. 11) - „**Vývoj produktů a služeb reagujících na potřeby starších lidí podpoří růst ekonomiky**“ a s ním spojenou problematiku přínosu starších lidí pro společnost z ekonomického hlediska, dívky i chlapci shodně nejčastěji volili alternativu „neumím se rozhodnout, z čehož lze odvodit, že toto hledisko solidarity neumějí vyhodnotit. Na druhou stranu tvrzení č. 19 (Graf č. 12) - „**Finanční pomoc rodičů a prarodičů je pro mladé dospělé lidi důležitá**“ přineslo zajímavé zjištění, že obě pohlaví se shodují na tom, že finanční pomoc rodičů i prarodičů je pro mladé lidi důležitá a volili souhlasné alternativy. Jen malá část respondentů tento názor nesdílí. Což koresponduje s názorem na tvrzení č. 18 „**Společenský přínos starších lidí, kteří se starají o rodinu, není v ČR doceněn**“ (Graf č. 13), kdy převládal názor, že práce starších lidí pro rodinu není správně ohodnocena. Je také třeba uvést, že u těchto dvou tvrzení ve velké míře respondenti odpovídali také variantou „nemohu se rozhodnout“.

Graf č. 13 Společenský přínos starších lidí, kteří se starají o rodinu, není doceněn

Cílem č. 4 bylo zjistit, zda studenti považují životní podmínky seniorů v ČR za vyhovující.

K tomuto cíli se vztahují tvrzení č.:

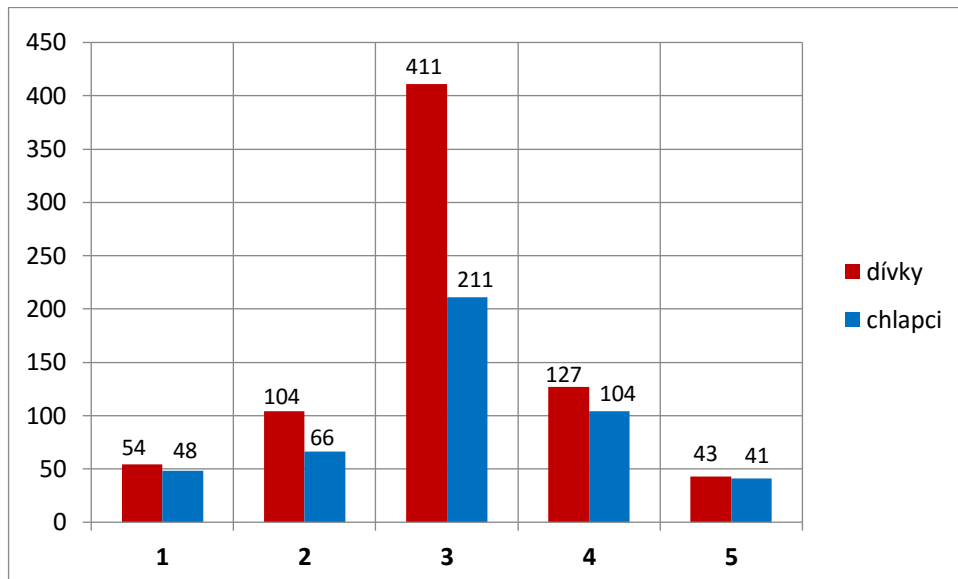
13. Vláda ČR utrácí příliš málo peněz na vzdělávání mládeže ve srovnání s výdaji na seniory.
15. Vláda ČR by měla usnadnit starším lidem nadále pracovat i po dosažení důchodového věku.
23. Profesionální pečovatelé jsou v ČR dobře vyškoleni v péči o potřeby seniorů.
24. Lidé pečující o starší členy rodiny mají od sociálních služeb v ČR dostatečnou podporu.
25. Naše vláda by měla vyčlenit více finančních prostředků na důchody a péči o seniory.
27. V ČR existují kvalitní sociální služby podporující ponechání seniorů v domácím prostředí.
29. Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro děti a mládež. (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu)

Tabulka č. 6 Výzkumná oblast 4

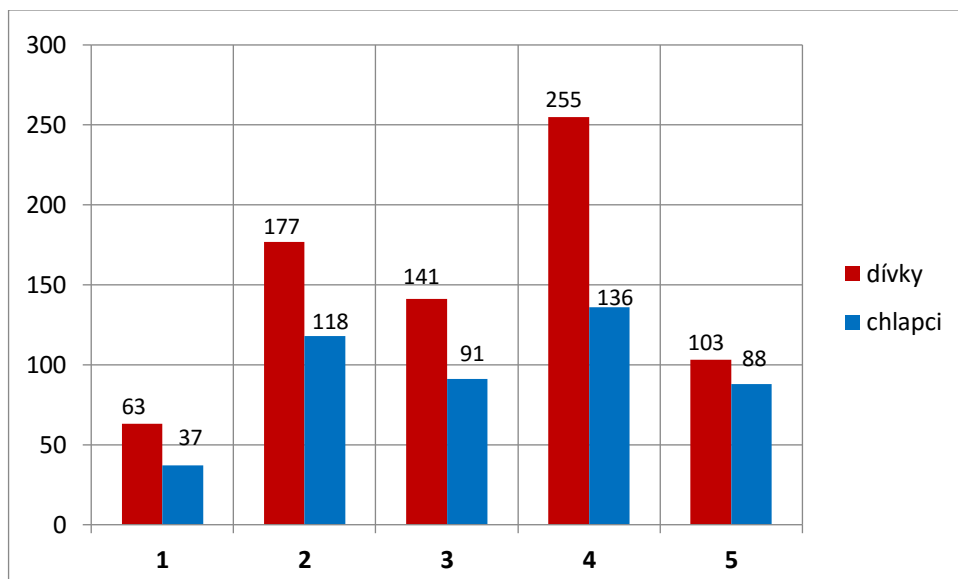
Životní podmínky seniorů v ČR			t	p
	Průměr dívky	Průměr chlapci		
13. Vláda ČR utrácí příliš málo peněz na vzdělávání mládeže	3,001353	3,051064	-0,8655	0,386910
15. Vláda ČR by měla usnadnit starším lidem nadále pracovat	3,213802	3,255319	-0,5786	0,562997
23. Profesionální pečovatelé jsou v ČR dobře vyškoleni v ...	2,515562	2,800000	-4,8196	0,000002
24. Lidé pečující o starší členy rodiny mají od sociálních služeb	3,443843	3,440426	0,0558	0,955503
25. Naše vláda by měla vyčlenit více finančních prostředků ...	2,293640	2,551064	-3,9815	0,000073
27. V ČR existují kvalitní sociální služby podporující ponechání	2,872801	2,923404	-0,8555	0,392457
28. Chtěl bych se zapojit do dobrovolnických aktivit se seniory	2,897158	3,638298	-10,3191	0,000000
29. Chtěl bych se zapojit do dobrovolnických aktivit s mládeží	2,319350	3,046809	-10,1545	0,000000

Při vyhodnocování dotazníkových položek týkajících se životních podmínek seniorů v ČR č. 13, 15, 24 a 27 ($p > 0,05$) jsme dospěli k závěru, že **neexistují významné statistické rozdíly** v názorech na životní podmínky seniorů v ČR v závislosti na pohlaví viz tabulka č. 6, v těchto případech tedy **nezamítám nulovou hypotézu**.

Graf. č. 14 Vláda utrácí málo peněz na vzdělání mládeže ve srovnání s výdaji na seniory

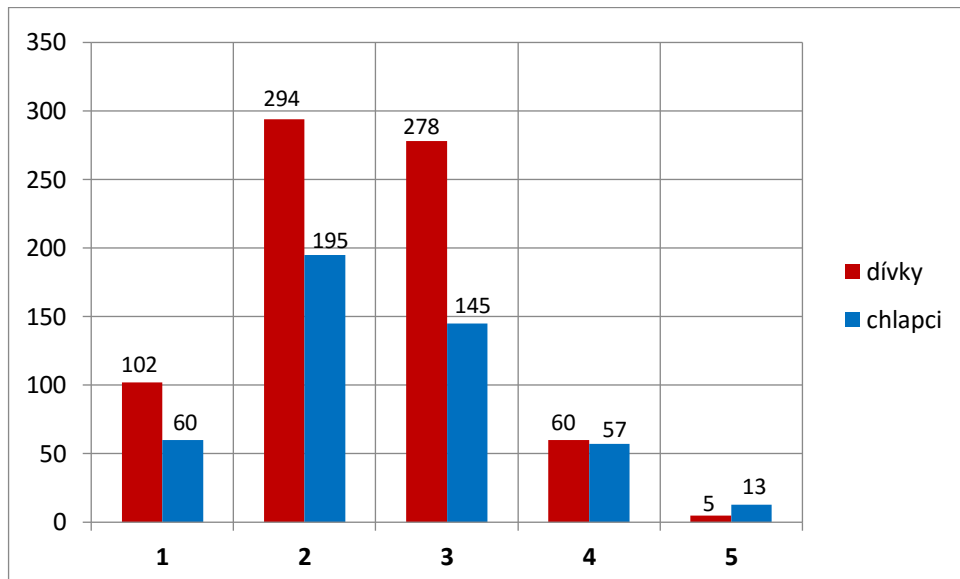

Graf. č. 15 Vláda by měla usnadnit starším lidem pracovat i po dosažení důchod. věku

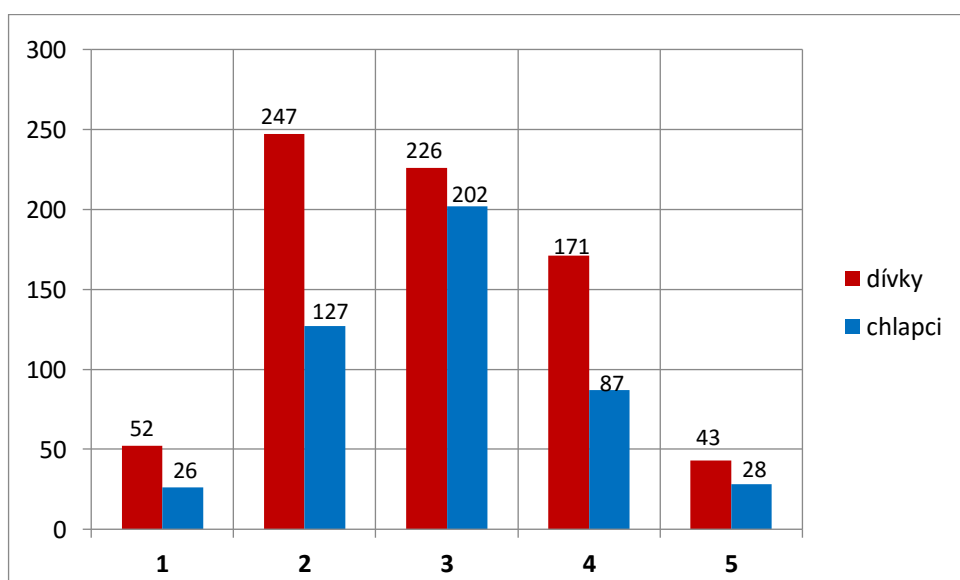
Zhodnotíme-li výše zmiňovaná tvrzení blíže dle vybraného stupně na škále, tak chlapci i dívky se shodli na tom, že vláda vynakládá málo finančních prostředků na mládež oproti seniorům (Graf č. 14) a vláda by měla usnadnit starším lidem pracovat i po dosažení důchodového věku (Graf č. 15).

Graf č. 16 Lidé pečující o starší členy rodiny mají od soc. služeb dostatečnou podporu

Podpora lidí pečujících o starší členy rodiny ze strany sociálních služeb se respondentům jeví spíše jako nedostatečná (Graf č. 16), což nekorresponduje s jejich reakcí na kvalitu sociálních služeb u tvrzení č. 27 „V ČR existují kvalitní sociální služby podporující ponechání seniorů v domácím prostředí“. U tohoto tvrzení velmi často volili odpověď „neumím se rozhodnout“ a v případě že zvolili rozhodnější odpověď, se přiklonili k pozitivní reakci a volili spíše spokojenost se sociálními službami (Graf č. 17).

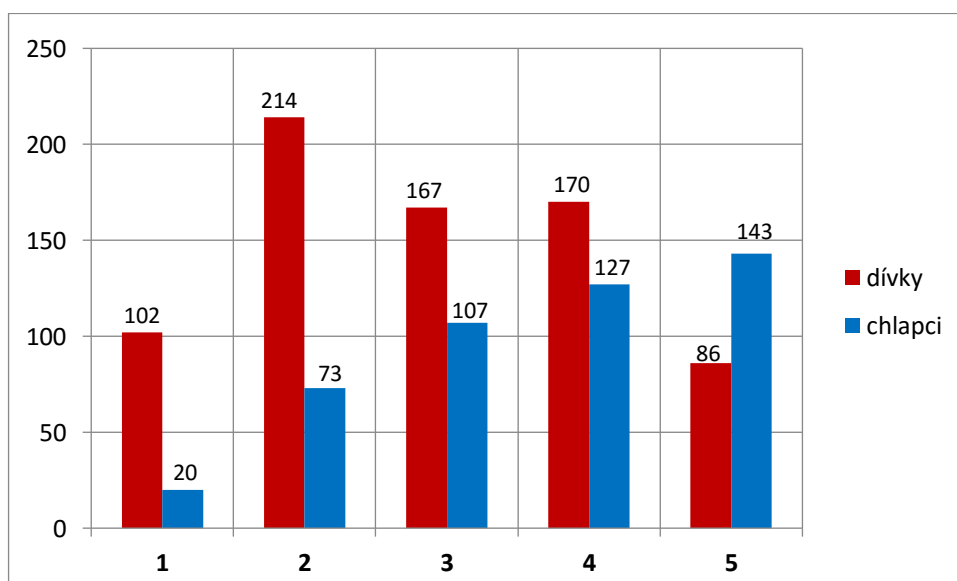
Graf č. 17 V ČR existují kvalitní soc. služby k ponechání seniorů v domácím prostředí

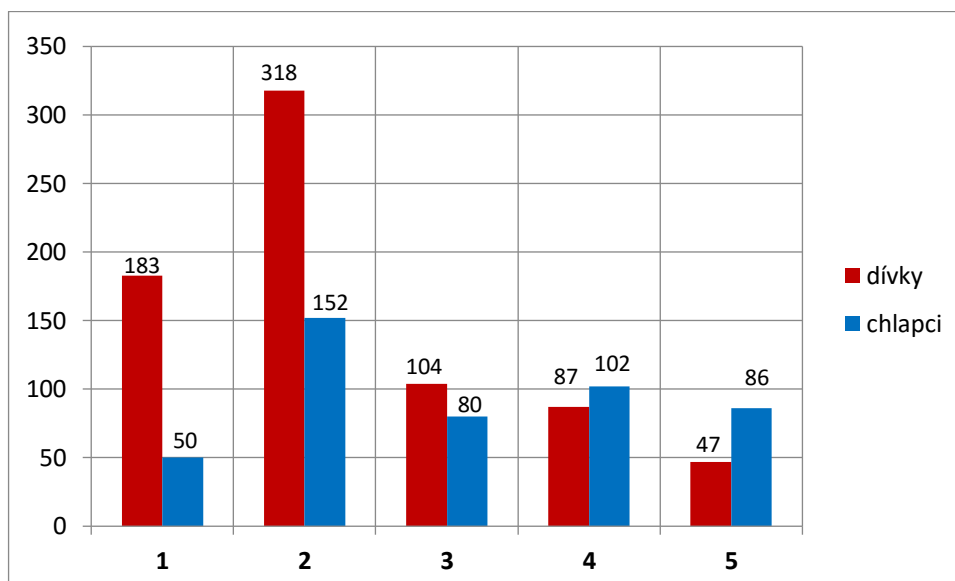
U dotazníkových položek č. 23 - „Profesionální pečovatelé jsou v ČR dobře vyškoleni v péči o potřeby seniorů“ ($p=0,000002$; $p<0,05$), č. 25 - „Naše vláda by měla vyčlenit více finančních prostředků na důchody a péči o seniory“ ($p=0,000073$; $p<0,05$), č. 28 - „Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro seniory (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu)“ ($p=0,00001$; $p<0,05$) a č. 29 - „Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro děti a mládež. (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu)“ ($p=0,000001$; $p<0,05$) musíme nulovou hypotézu odmítnout a **přijímáme hypotézu alternativní**, když mezi průměrnou hodnotou v odpovědích dívek a chlapců *jsou statisticky významné rozdíly*.

V této části výzkumu jde zajímavé také srovnání tvrzení č. 28 - „Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro seniory (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu)“ a č. 29 - „Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro děti a mládež (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu)“, kdy o dobrovolnické aktivity s mládeží jeví větší zájem než o práci se seniory. Lze usuzovat, že pokud jde o práci s mládeží, je jim daleko bližší a zřejmě i dostupnější viz výsledky u tvrzení č. 16 - „V ČR není dostatek příležitostí pro starší a mladé lidi, aby se podílely na společných aktivitách“, než práce se seniory.

Graf č. 18 Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro seniory

Graf č. 19 Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro děti a mládež

V tomto srovnání se projevil výraznější rozdíl mezi chlapci a dívkami, což potvrzuje alternativní hypotézu, že existují rozdíly v názorech studentů na životní podmínky seniorů v ČR v závislosti na pohlaví.

4.2.3 Srovnání vlastního výzkumu s výzkumem v zemích EU

Dále jsem se ve svém výzkumu pokusila o srovnání dat, které jsem získala vlastním dotazníkovým šetřením a dat z výzkumu veřejného mínění respondentů EU s názvem „Mezigenerační solidarita“. Data jsem čerpala z datového archivu GESIS. Výzkum se uskutečnil 20. - 24. března 2009 a byl zadán Evropskou komisí (generálním ředitelstvím pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti). Zúčastnilo se ho více než 27000 respondentů starších 15 let z 27 zemí EU (9998 mužů – 37% a 17165 žen - 63%). Vzorek byl vybrán náhodně a výzkum proběhl formou telefonního rozhovoru. Z důvodu nízkého počtu tzv. „pevných telefonních linek“ (z jehož seznamu byli respondenti náhodně vybíráni) některých států (Bulharsko, Česká republika, Maďarsko, Polsko a jiné), bylo vybráno v těchto státech 300 respondentů, kteří byli dotazováni přímo formou přímého rozhovoru.

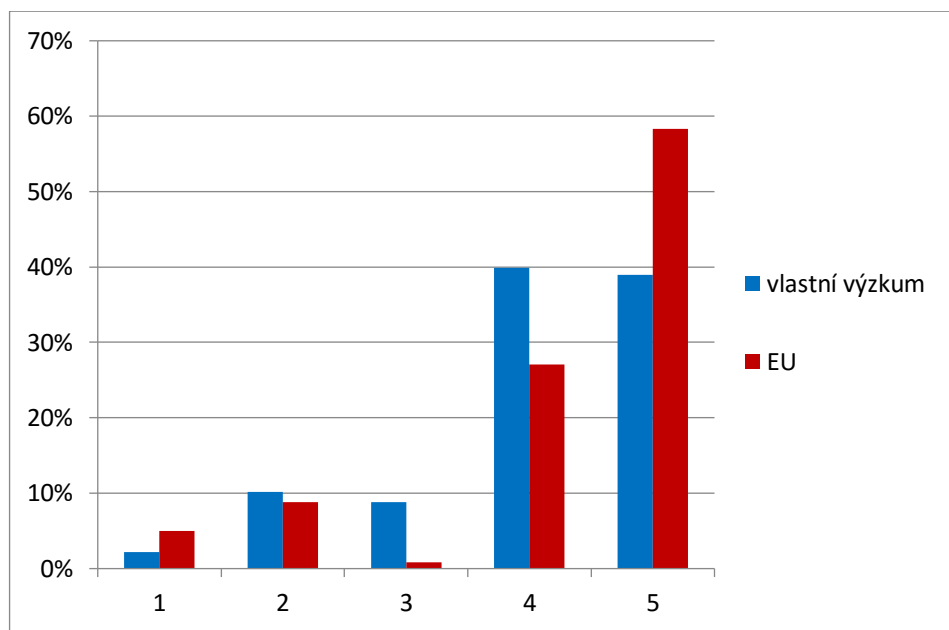
Pro srovnání jsem použila vybrané otázky, které jsou zaměřené na mezigenerační solidaritu a vztahy ke starým lidem. Vzhledem ke svému zkoumanému souboru jsem se zaměřila na respondenty ve věku 15-24 let žijících v zemích EU, čímž se zkoumaný soubor zúžil na konkrétní věkovou kategorii.

Z výzkumu EU jsem ke srovnání se svým výzkumem vybrala 3 otázky týkající se pohledu studentů na mezigenerační solidaritu a vztahy:

- 1) Staří lidé jsou přítěží pro společnost.
- 2) Mladí a staří lidé se nesnadno shodují na tom, co je pro společnost nejlepší.
- 3) Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými a starými lidmi.

Respondenti měli v první vybrané otázce odpovědět, zda a do jaké míry souhlasí, či nesouhlasí s tvrzením: „**Staří lidé jsou přítěží pro společnost.**“

Graf č. 20 Staří lidé jsou přítěží pro společnost (EU)

Zdroj: archiv GESIS

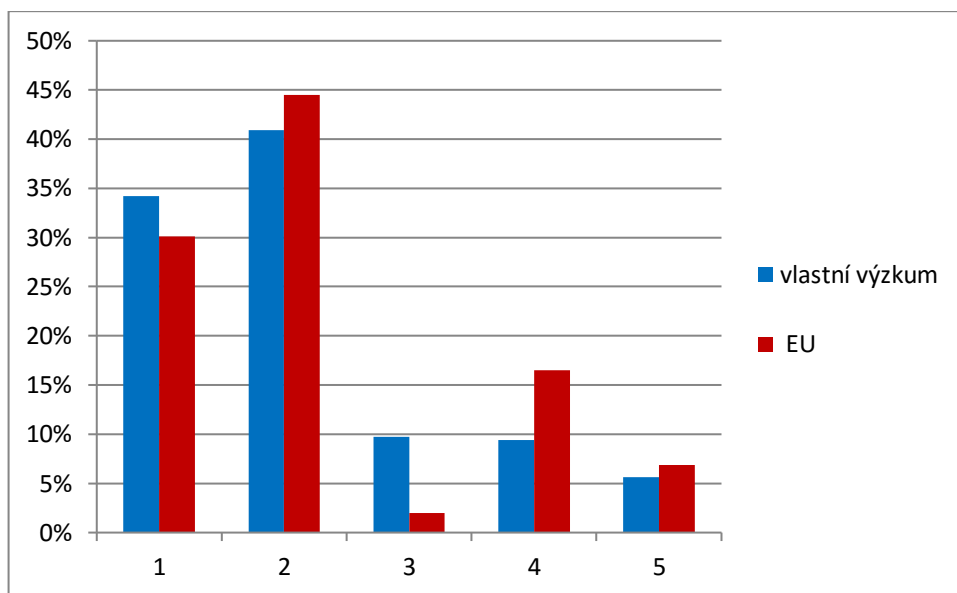
V našem výzkumu se k tomuto tvrzení vyjádřilo souhlasně pouze 149 (12,34 %) z 1209 respondentů a 953 (78,81%) vyslovilo nesouhlas, 107 (8,85%) respondentů zvolilo možnost „neumím se rozhodnout“.

Z datového souboru výzkumu EU z celkového počtu 27163 respondentů bylo účastno 3871 respondentů ve věku 15-24 let. Z uvedených dat vyplývá, že souhlas s tímto tvrzením uvedlo 13,8% respondentů a s tímto tvrzením nesouhlasilo 85,4% respondentů, pouhých 0,8% zvolilo možnost „neumím se rozhodnout“.

Je však nutné zmínit, že nemalé procento respondentů (12,3%) respondentů „spíše s tvrzením souhlasilo“. Na evropské úrovni průzkumu s tvrzením nesouhlasilo 85,4%, což se liší od průzkumu na středních školách Olomouckého kraje, kdy s tvrzením souhlasilo 78,81% respondentů, tedy o 7% méně než evropský průzkum, což je zřejmě způsobeno nerozhodností některých respondentů z řad našich studentů, když 8,85% zvolilo možnost „neumím se rozhodnout“.

Další otázka, kterou budeme srovnávat, směřovala ke vzájemné shodě generací: „Mladí a staří lidé se nesnadno shodují na tom, co je pro společnost nejlepší.“

Graf č. 21 Mladí a staří lidé se nesnadno shodují na tom, co je pro společnost nejlepší (EU)

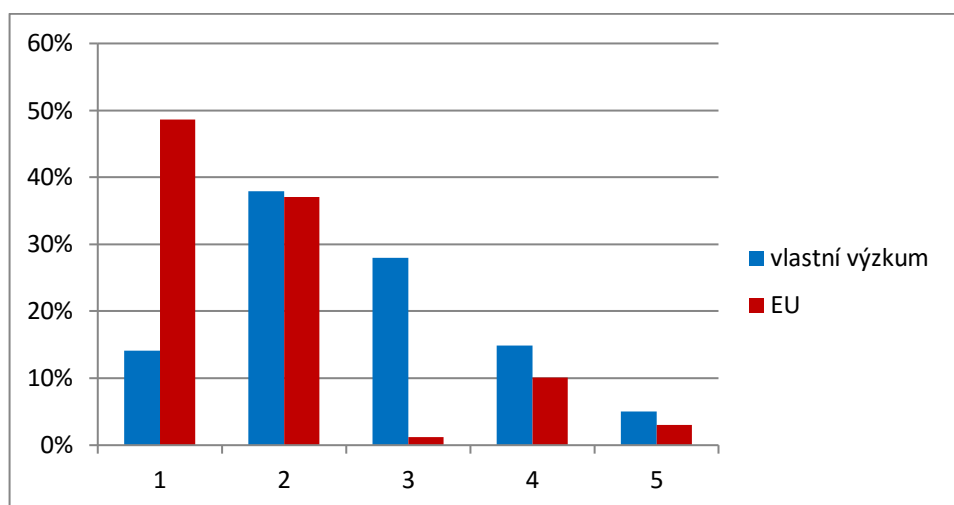

Zdroj: archiv GESIS

K tomuto tvrzení se pozitivně postavilo 909 (75,18%) studentů-respondentů, z nichž 414 (34,24%) rozhodně souhlasilo a 495 (40,94%) zvolilo hodnocení „spíše souhlasím“. S tvrzením „rozhodně nesouhlasilo“ 68 (5,63%) a „spíše nesouhlasilo“ 114 (9,43%) respondentů. Ve výzkumu EU z 3871 respondentů ve věku 15-24 let s tvrzením rozhodně souhlasilo 30,1% respondentů a 44,5% respondentů bylo v hodnocení zdrženlivějších a zvolilo možnost „spíše souhlasím“. Z grafu můžeme vyčíst, že naši studenti byli opět více nerozhodní než respondenti EU. Ve srovnání těchto dvou výzkumů pak dojdeme k závěru, že respondenti našeho výzkumu i výzkumu EU souhlasí s tvrzením, že se generace obtížně shodují na tom, co je pro společnost nejlepší. Výsledná data se liší jen ve velmi malé míře. Pohledem na výsledky předchozího tvrzení „**Staří lidé jsou přítěží pro společnost**“ lze shrnout, že ačkoliv jsou respondenti v obecné rovině k seniorům pozitivní, mají za to, že se s nimi nelze shodnout, na krocích zvolených v zájmu společenského blaha.

Poslední otázka, kterou se budeme zabývat v rámci srovnávání našeho výzkumu s výzkumem EU, se týká „Zájmu mladé generace o zlepšení mezigeneračních vztahů“. Budeme zjišťovat, zda mají zájem na tom, aby se ve školách v rámci výuky zabývali touto problematikou. Vycházeli jsme z tvrzení: **„Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými a starými lidmi.“**

Graf č. 22 Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými a starými lidmi (EU)

Zdroj: archiv GESIS

Data našeho výzkumu ukazují, že více než polovina respondentů 630 (52,1%) souhlasí s tím, aby se školy více věnovali zlepšování vztahů mezi generacemi. Záporné stanovisko k tomuto tvrzení mělo 241 (19,95%) respondentů. Významný počet respondentů 338 (27,95%) využilo k odpovědi možnosti „neumím se rozhodnout“. Z tohoto můžeme usuzovat, že studenti sice většinou mají zájem o podporování mezigeneračních vztahů v rámci školní výuky, ale téměř třetina oslovených respondentů zájem o zlepšování vztahů fakticky nemá. Tento výsledek může být ovlivněn tím, že studenti mají pocit, že vztahy mezi generacemi jsou v pořádku a není třeba se jimi zabývat. Opět je třeba si povšimnout skutečnosti, že studenti našeho výzkumu se v 27,9% neuměli k danému tvrzení vyjádřit.

V evropském měřítku respondenti s tvrzením, že „Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými a starými lidmi“ rozhodně souhlasili v 48,6% a spíše souhlasili v 37,1%, což v celku činí 85,7% . Záporné stanovisko vyjádřilo 13,1% a pouze 1,2% se k tvrzení jednoznačně nevyjádřilo a zvolilo možnost „neumím se rozhodnout“.

Při srovnání uvedených výzkumů lze sledovat, že na evropské úrovni mají respondenti větší zájem o podporu mezigeneračních vztahů s podporou školní výuky (vlastní výzkum souhlasné stanovisko 52,1% ve srovnání s výzkumem EU 85,7%), což nevyznívá pro respondenty našeho výzkumu příliš optimisticky. Na druhou stranu záporné stanovisko u obou výzkumů se procentuálně přibližuje a nelze opomenout významný počet respondentů našeho výzkumu, jenž činil téměř 30%, kteří se jednoznačně nevyjádřili, což by při vyloučení možnosti „neumím se rozhodnout“, mohlo výsledky podstatně ovlivnit. Při výzkumu EU své stanovisko nevyjádřilo zanedbatelné množství respondentů (1,2%).

5 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ A DISKUZE

Výzkumy ukazují, že mezigenerační solidarita je ovlivněna mnoha socio-demografickými charakteristikami dospělých dětí i jejich rodičů. Jednou z nejdůležitějších charakteristik ovlivňujících variabilitu v mezigeneračních vztazích je označován gender. Genderové rozdíly se však liší v závislosti na věku respondenta. Náš výzkumný projekt byl zaměřen na otázky spojené s mezigenerační solidaritou studentů středních škol. Jako výzkumný soubor jsme zvolili studenty, kteří se nachází v období dospívání, když u chlapců a dívek existuje v průběhu tohoto období rozličný vývoj morálního smýšlení, cítění a jednání.

Za hlavní nositelky mezigenerační solidarity jsou stále považovány ženy. Proto jsme se ve výzkumu zaměřili na rozdíly v názorech na mezigenerační solidaritu právě v souvislosti s pohlavím. Některé výzkumy tvrdí, že na úrovni norem nejsou v mezigenerační pomoci významné rozdíly mezi pohlavími, ale projevují se až při realizaci konkrétní pomoci. K tomuto závěru se s odkazem na náš výzkum můžeme přiklonit, když při rozhodování o zapojení se do aktivit s mládeží nebo seniory, se chlapci projevovali odlišně od dívek a raději by volili práci s mládeží. Jestliže jsme se však ptali na obecné názory na mezigenerační solidaritu, velké rozdíly jsme mezi dívkami a chlapci nezaznamenali.

Informace o budoucím nárůstu počtu seniorů v české populaci jsou často provázeny zmínkami o možném vzniku mezigeneračního konfliktu, což však nekoresponduje s naším výzkumem, když tento neprokázal výslovně negativní vztah studentů k seniorům. Studenti bez ohledu na pohlaví nepovažují seniory za přítěž pro společnost (Graf č. 1).

Z kvantitativního šetření jsme pak získali následující zjištění:

V první části empirického výzkumu jsme se pokusili zmapovat, zda studenti mají představu o věkové hranici seniorského věku a zda znají termín „mezigenerační solidarita“.

Věkovou hranici seniorského věku 65 let, která je takto specifikována i v odborné literatuře (Vágnerova, 2007), shodně uváděla většina respondentů. Mezi odpověďmi byl jen několikrát uveden věk kolem hranice 50 let. Mohli jsme tedy vyhodnotit, že dle vyplňovaných dotazníků měli respondenti správnou představu o věkové kategorii, ke které se při vyplňování dotazníku vyjadřovali.

Při specifikaci termínu „mezigenerační solidarita“ se respondenti vyjadřovali v celku správně, ale je překvapivé, že přes 31% na otázku vůbec neodpovědělo a značná část se vyjadřoval „neumím se rozhodnout“, „s tímto pojmem se setkávám poprvé“, „nikdy jsem to neslyšel/a“. Z uvedeného vyplývá, že pro více než polovinu (50,6%) respondentů je termín „mezigenerační solidarita“ nový, tento termín neznají, avšak skutečnosti, které souvisí s tímto pojmem, jsou jim známe z běžného života, což lze vyvodit reakcí na některá dotazníková tvrzení. Z výsledku je patrné, že je třeba termín „mezigenerační solidarita“ studentům více přiblížit a vysvětlit, když se s tímto pojmem budou setkávat stále častěji.

V další části výzkumu jsme získali data, v nichž se respondenti vyjadřovali k 4 oblastem mezigenerační solidarity:

1. mezigenerační vztahy,
2. podpora mezigeneračního porozumění ze strany veřejných institucí,
3. možnost přínosu starších lidí pro společnost,
4. životní podmínky seniorů v ČR,

k nimž jsme směřovali náš výzkumný cíl. Výzkumným cílem bylo zjistit, zda jsou studenti středních škol solidární ke starším generacím, jak solidaritu a mezigenerační vztahy vnímají a zda existují rozdíly v těchto názorech v závislosti na pohlaví.

Analýza výsledků v oblasti č. 1 přinesla tato zjištění:

Názory studentů středních škol na mezigenerační vztahy se seniory se v závislosti na pohlaví v celku liší, ale i přesto musíme konstatovat, že k této problematice přistupují shodně a jejich odpovědi měli pozitivní charakter. S tvrzením, že staří lidé jsou přítěží pro společnost dívky i chlapci „spíše nesouhlasili“ či „rozhodně nesouhlasili“. Stejnou tendenci měla i další tvrzení, v nichž analýza sice prokázala statisticky významné rozdíly mezi názory dívek a chlapců, ale odpovědi v celku směřovaly ke stejnému stupni dotazníkové škály. Významnější rozdíl v pohledu dívek a chlapců jsme v této oblasti zaznamenaly pouze u tvrzení č. 28 „Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro seniory (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu)“. K této spolupráci byli zřetelně nakloněni dívky a chlapci neprojevíli o tuto činnost větší zájem, což lze přičíst altruističtějším a empatičtějším postojům ženského pohlaví obecně. Pro první oblast tedy můžeme konstatovat, že dívky i chlapci přistupují k mezigeneračním vztahům v celku stejně a jejich názory na mezigenerační solidaritu mají kladný charakter.

Při hodnocení oblasti č. 2, kdy našim cílem bylo zjistit, názor studentů středních škol na podporu mezigeneračního porozumění ze strany veřejných institucí ČR se názory v závislosti na pohlaví neliší. Přijímáme tedy hypotézu nulovou, že „Neexistuje rozdíl v názorech studentů na podporu mezigenerační solidarity ze strany veřejných institucí v ČR“ v závislosti na pohlaví, vyjma tvrzení č. 16 a č. 25, kdy jsme na základě výsledků výzkumu přijali hypotézu alternativní. Přesto se však chlapci i dívky shodli na tom, že je málo příležitostí na setkávání obou generací a vláda by měla vyčlenit více finančních prostředků na důchody. Lze předpokládat, že názory na tyto dvě tvrzení odrážejí všeobecné povědomí veřejnosti o nízkých důchodech a postavení seniorů na okraj společenského dění. Pokud jde o problematiku zájmu veřejných institucí a vlády ČR o mezigenerační solidaritu, v ostatních tvrzeních studenti nejčastěji volili odpověď „neumím se rozhodnout“, což vypovídá o tom, že o problematice nemají přehled. Toto zjištění zřejmě koresponduje s nízkým věkem respondentů a malým zájmem o politické dění.

V oblasti č. 3 bylo naší snahou zjistit, zda studenti připisují starým lidem nějaké aktivum jako přínos pro společnost a opět srovnat tyto názory v souvislosti s pohlavím. V oblasti „Přínosu starších lidí pro společnost“ se názory v závislosti na pohlaví nelišily. Přijali jsme tedy hypotézu nulovou - Neexistuje rozdíl v názorech studentů na „přínos starších lidí pro společnost“ v závislosti na pohlaví. Vyjma tvrzení č. 22 „Vývoj produktů a služeb reagujících na potřeby starších lidí podpoří růst ekonomiky“, kdy jsme na základě výsledků výzkumu přijali hypotézu alternativní. Pokud jde o uvedené tvrzení a s ním spojenou problematiku přínosu starších lidí pro společnost z ekonomického hlediska, dívky i chlapci shodně nejčastěji volili alternativu „neumím se rozhodnout, z čehož lze odvodit, že toto hledisko solidarity neumějí vyhodnotit. Na druhou stranu u tvrzení č. 19 „Finanční pomoc rodičů a prarodičů je pro mladé dospělé lidi důležitá“ je třeba poukázat na to, že obě pohlaví se shodují na tom, že finanční pomoc rodičů i prarodičů je pro mladé lidi důležitá a volili souhlasné alternativy. Jen malá část respondentů tento názor nesdílela. Pokud se tedy týká ekonomického přínosu prarodičů pro rodinu, mají respondenti v tomto ohledu jednoznačně souhlasný názor, což zřejmě ovlivňuje pohled na seniora v tomto tvrzení jako na prarodiče a osobní zkušenost z rodinného prostředí. Obecně lze na výsledky této oblasti pohlížet s tím, že studenti bez ohledu na pohlaví jsou v hodnocení přínosu seniorů pro společnost opatrnější a volili spíše míru centrální tendence, ale když se tato otázka týká rodiny, mají za to, že jsou senioři jako prarodiče prospěšní.

Oblast č. 4 směřovaná k názorům studentů na životní podmínky seniorů v ČR, nás navedla ke zjištění, že považují životní podmínky za dobré bez ohledu na pohlaví. Odpovědi směřované jak k financování, tak péči o seniory ze strany institucí a vlády měli převážně pozitivní charakter. Služby pro seniory považují za kvalitní a souhlasili by i se zvýšením finančních prostředků na péči o seniory. Také monitorují neochotu části pracujících přispívat na daně a sociální pojištění pro podporu seniorů, což do budoucna může mít kladný vliv na jejich přístup k mezigenerační solidaritě. Lze tedy konstatovat, že studující mládež v mnohých oblastech týkajících se mezigenerační solidarity nemá úplně jasno a ve svých odpovědích volili spíše míru centrální tendence, ale vcelku se přikláněli k otázce problematiky seniorů a jejich životních podmínek pozitivně bez ohledu na pohlaví.

Je zajímavé srovnání našeho výzkumu s výsledky výzkumu Krausové (2012), která prováděla šetření u studentů vysoké školy, obor sociální pedagogika. Tito studenti se vyjadřovali více kategoricky, a s tvrzeními týkajícími se péče o seniory a podpory ze strany sociálních služeb ČR volili nejčastěji odpověď „rozhodně souhlasím“ či „rozhodně nesouhlasím“. Z výsledků tohoto výzkumu lze udělat závěr, že v rámci studia na vysoké škole, oboru sociální pedagogika se studenti hlouběji seznámili s touto problematikou a jejich názory nejsou tak pozitivní a optimistické. Tito studenti mají za to, že stát by měl vytvořit lepší podmínky ze strany sociálních služeb ČR, aby mohli staří lidé zůstat ve vlastním domově a podpořit s tímto spojenou péči členů jejich vlastních rodin. Většina studentů s tímto tvrzením nesouhlasila, přičemž rozhodně nesouhlasilo 26% respondentů a k polovině respondentů se blížil i poměr respondentů, kteří s tvrzením spíše nesouhlasili, a to 42%. Za průzkum v rámci EU (Eurobarometer 269) s tvrzeními: „Lidé pečující o starší členy rodiny mají od sociálních služeb v ČR dostatečnou podporu“ a „V ČR existují kvalitní sociální služby podporující ponechání seniorů v domácím prostředí“ za Českou republiku, nesouhlasilo 54% respondentů, což vypovídá o nedůvěře v podporu péče o seniory ze strany veřejných institucí ČR.

V závěrečné části našeho výzkumu jsme se snažili porovnat šetření provedené na středních školách Olomouckého kraje s výzkumem veřejného mínění respondentů EU s názvem „Mezigenerační solidarita“. Data jsme čerpala z datového archivu GESIS, kdy jsem ke srovnání použila soubor respondentů ve věku 15 – 24 let, neboť jsem nejvíce přibližoval mnou vybraného souboru. Přistoupíme-li ke srovnání uvedených výzkumů, dojdeme k závěru, že oba výzkumy potvrzují, že mladí lidé jsou k seniorům v jejich obecném vnímání

pozitivní. Zajímavé bylo srovnání, když se měli studenti vyjádřit k tomu, zda souhlasí s tvrzením, že „Staří lidé jsou přítěží pro společnost“. Ačkoliv z obou výsledků výzkumů je patrné, že s tímto výrokem dle jejich názoru nesouhlasí, respondenti výzkumu EU vyjádřili „rozhodný nesouhlas“ v mnohem větší míře než respondenti našeho výzkumu, kteří byli v hodnocení opatrnější a volili odpověď „spíše nesouhlasím“ (viz Graf č. 1). Na tento výsledek můžeme pohlížet různě. Jednak že respondenti našeho výzkumu mají nepatrné pochybnosti o tom, zda přeci jen nejsou staří lidé přítěží pro společnost oproti respondentům EU, nebo výsledek ovlivnil věkový průměr respondentů, když u respondentů EU bylo věkové rozpětí poněkud širší 15 let – 24 let (věkový průměr vyšší) a tento věkový rozdíl mohl ovlivnit jejich náhled.

Větší rozdíl v názorech jsme zaznamenali u názoru na účasti škol v podpoře mezigeneračních vztah mezi mladými a starými lidmi, kdy respondenti EU sdílejí v porovnání s našimi respondenty názor, že by školy „rozhodně měly“ podporovat tyto mezigenerační vztahy (Graf č. 3). Respondenti našeho výzkumu volili odpověď opatrnější „spíše souhlasím“ a v porovnání s respondenty EU se v mnohem větší míře „neuměli rozhodnout“.

Jestliže se pokusíme shrnout, k čemu jsme dospěli při srovnání výzkumu mezigenerační solidarity u studentů středních škol Olomouckého kraje a respondentů stejného věku na úrovni Evropské unie, můžeme učinit závěr, že rozdíly ve výsledcích nebyly nijak velké, co se týká názoru a vyznívaly spíše pozitivně, ale respondenti EU mají k některým tvrzením v dotazníku vyhraněnější názory. Je tedy patrné, že sociální prostředí států Evropské unie je nastaveno tak, že problematika demografického stárnutí je vnímána jednotně. Dále pak můžeme konstatovat, že ačkoliv Noam a Wren (1993) konstatují, že u dospívajících chlapců a dívek existuje rozličný vývoj morálního smýšlení, citění a jednání a morálka u chlapců vývojově směřuje k pravdě, zatímco dívkám je bližší pečování a starost o pohodu lidí. V našem výzkumu se rozdílnost ve smýšlení dívek a chlapců v souvislosti s výzkumnou oblastí nepotvrdila.

ZÁVĚR

V České republice zatím neexistuje potřebné množství studií, které by se hlouběji věnovaly výzkumu mezigenerační solidarity a vztahů v souvislosti s mládeží. Je zároveň těžké stanovit měření, která by umožňovala tyto vztahy objektivně posuzovat. Výzkumem jsme se snažili nastínit problematiku studentů středních škol pomocí dotazníku a následně pak chceme oslovit širší veřejnost prostřednictvím výsledků tohoto výzkumu. Hlavním cílem bylo srovnat názory studentů na mezigenerační solidaritu dle pohlaví, kdy se výrazné rozdíly neprojeví. Výsledky výzkumu nám také umožnily pomocí reakcí na jednotlivá tvrzení alespoň částečně zmapovat přístup mladých, když se v nejbližší době jako dospělá generace bude muset s touto problematikou vyrovnávat jak v osobním životě, tak v rámci společnosti. Ačkoliv výsledky našeho šetření nevyznívají nijak negativně, je třeba na závěr připomenout, že v mnoha aspektech dané problematiky neměli respondenti jasno a neuměli se rozhodnout a zvolit tak jednoznačnou odpověď. Nezbyvá tedy než se zamyslet nad tím, jakým způsobem studující mládeži přiblížit téma mezigeneračních vztahů a solidarity, aby se věková propast mezi nimi a seniory neodrážela negativně na vzájemném soužití.

Zamyslíme-li se nad výsledky našeho výzkumu a chceme-li učinit závěry pro praxi, nabízí se možnost využít názorů studentů na „Nedostatek příležitostí ke společným aktivitám se seniory“ (Graf č. 9) a jejich zájem na „Podpoře mezigeneračních vztahů prostřednictvím školní výuky“ (Graf č. 6). Neustále se prodlužující doba vzdělávání mladých lidí nám poskytuje příležitost k rozvoji jejich empatie a respektu ke starým lidem a tedy ke zlepšování vzájemného vztahu mládí a stáří, který by měl být založený především na pochopení a úctě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BALÁŽ, Roman, 2012. Rozhovor s Ivo Možným: *Silný pomáhající stát udělal člověka méně závislým na pomáhajících dětech*. Časopis Sociální práce. 2012, roč. 12, č. 4, s. 33. ISSN 1213-6204.
- [2] CORSTEN, Michael, 2007. Čas generací. *Sociální studia*, roč. 4, č. 1–2, s. 45–65. ISSN 1214-813X.
- [3] ČTK, Lidovky.cz , 2014. *Místo placení nájemného tráví čas studenti s důchodci*. www.relax.lidovky.cz [online] ©2014 [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: <http://relax.lidovky.cz/v-nizozemsku-spolecne-ziji-seniori-a-studenti>.
- [4] DURKHEIM, Emile, 2004. *Společenská dělba práce*. Brno: Centrum pro demokracii a kulturu. ISBN 80-7325-041-1.
- [5] EUROPEAN COMMISSION, 2009. Flash Eurobarometer 269 (*Intergenerational solidarity*): analytical report [online]. http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm. [Cit. 1. 10. 2012]. Dostupné z: < http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_269_en.pdf>.
- [6] EVROPSKÁ KOMISE, 2005. *Nová mezigenerační solidarita jako odpověď na demografické změny: Zelená kniha*. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky, Evropských společenství. ISBN 92-894-9390-9.
- [7] GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.
- [8] HARTL, Pavel a Helena, HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8303-X.
- [9] HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2002. *Manuálek sociální gerontologie*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví. ISBN 80-7013-363-5.
- [10] CHARTA EVROPSKÝCH ZELENÝCH, 2006. <http://www.zeleni.cz/> [online] © 2006 [cit. 2006-10-13].
Dostupné z: [zeleni.cz/wpcontent.../09/charta_evropskych_zelenych_v2.pdf](http://www.zeleni.cz/wpcontent.../09/charta_evropskych_zelenych_v2.pdf).
- [11] JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-269-0.

- [12] JERŠÁBEK, Hynek, 2013. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-117-6.
- [13] JŮVA, Vladimír, 1999. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1999. ISBN 80-85931-78-8.
- [14] KELLER, Jan, 2006. *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON. ISBN 80-86429-41-5.
- [15] KITLIŇSKÁ, Jana, 2012. *Dobrovolnictví jako příležitost k mezigeneračnímu učení*. Časopis Sociální práce. č. 4. Praha: Asociace vzdělavatelů v sociální práci. ISSN 1213-6204.
- [16] KODYŠOVÁ, Eliška, 2013. *Den rodin 15. května se letos věnuje mezigenerační solidaritě*, APERIO – Společnost pro zdravé rodičovství [online] © Aperio [cit. 2013-05-10]. Dostupné z <http://www.aperio.cz/>.
- [17] KORŠŇÁKOVÁ, Paulína et al., 2013. *Pedagogika*. Slovenský časopis pro pedagogické vědy [online] Ročník 4, 2013, Slovenská pedagogická spoločnosť pri SAV, ISSN 1338-0982.
- [18] KOTÝNKOVÁ, Magdalena a Anna ČERVENKOVÁ, 2001. *Začlenění seniorů v sociální struktuře soudobé společnosti*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 80-238-7234-6.
- [19] KRAUS, Blahoslav, 1999. *Sociální aspekty výchovy*. Hradec Králové: GAUDEAMUS. ISBN 80-7041-135-X.
- [20] KRAUS, Blahoslav et. al., 2006. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-123-1.
- [21] KRAUSOVÁ, Jana, 2014. *Mezigenerační spravedlnost a solidarita (názory studentů sociální pedagogiky)*. Časopis Sociální práce č. 3. Praha: Asociace vzdělavatelů v sociální práci. ISSN 1213-6204.
- [22] KREBS, Vojtěch et al., 2007. *Sociální politika*. Vydání 4. Praha: ASPI, a.s. ISBN 978-80-7357-276-1.
- [23] KREBS, Vojtěch, Jan MERTL et al., 2009. *Solidarita a ekvivalence v sociálních systémech*. 1. vydání. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-044-8.

- [24] KUČERA, Milan, 1999. *Důchodci z pohledu demografa*. In: Situace seniorů České republiky na přelomu tisíciletí. Sborník referátů a diskusních příspěvků ze semináře konaného dne 13.4.1999. Praha: Svaz důchodců ČR.
- [25] KUCHAROVÁ, Věra, 2003. Komplexní analýza sociálně - ekonomických podmínek života ve stáří. *Život ve stáří - zpráva o výsledcích empirického šetření* [online]. Dostupné z: ncss.cz/files/ivot-ve-stari.pdf.
- [26] LABUSOVÁ, Eva, 2012. Nakolik se potřebují příslušníci různých generací? In: *Ledax noviny, občasník společnosti* [online]. 2012, prosinec (č. 13). Dostupné z: http://www.ledax.cz/files/ledax/uploads/files/LX_noviny/LX_noviny_c13_2012_2012_FINAL_web.pdf.
- [27] MACEK, Petr, 2003. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.
- [28] MANNHEIM, Karl, 1964. *The problem of generations*. In P. Kecskemeti (ed.), *Essays on the sociology of knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul.
- [29] MANNHEIM, Karl, 2007. *Problém generací*. Sociální studia. Brno: Fakulta sociálních studií MU v Brně. ISSN 1214-813X.
- [30] MARADA, Radim, 2007, cit. podle ŠUBRT, Jiří. *Historická sociologie: teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-738-0061-1.
- [31] MARADA, Radim, 2007. Paměť, trauma, generace. *Sociální studia*, roč. 4., č. 1-2, s. 79-95. ISSN 1214-813X.
- [32] MAUSS, Marcel, 1999. Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-8085-850-77-2.
- [33] MOŽNÝ, I., M. PŘIDALOVÁ a L. BÁNOVCOVÁ, 2004. Mezigenerační solidarita: Předběžná zpráva srovnávacího výzkumu Hodnota dětí a mezigenerační solidarita. Brno: VÚPSV.
- [34] MÜHLPACHR, Pavel, 2009. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova Univerzita. ISBN 978-80-210-5029-7.

- [35] NĚMEČEK, Svatopluk, 2016. *Plníme sliby, senioři a děti budou mít léky ještě levněji*. In: Ministerstvo zdravotnictví ČR [online]. 23. 9. 2016 [cit. 2016-26-03] Dostupné z: 2016-09-23 TZ Levnější léky pro seniory a děti.
- [36] OAKLEY ANN, 2000, Pohlaví, gangster a společnost. Praha: Portál. ISBN 80-7178-403-6.
- [37] OTTMAIER, M., 2004. *Zur Förderung von Kontakten zwischen alten Menschen und Jugendlichen*. Wien : UW. ISBN 80-7896-8520.
- [38] PETRUSEK, Miloslav, 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- [39] POLEDNÍKOVÁ, Lúbia et al., 2006. Geriatrické a gerontologické ošetrovatelství. Martin: OSVETA. ISBN 80-8063-208-1
- [40] PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a E., MAREŠ, 1998. *Pedagogický slovník*. 2., rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-252-1.
- [41] RABUŠIC, Ladislav a Lenka Vohralíková, 2004. *Čeští senioři včera, dnes a zítra* [online]. Praha [cit. 2004-10-13]. 1. vyd. Výzkumné zprávy. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí Dostupné z: <https://is.muni.cz/publication/559060>
- [42] RABUŠICOVÁ, Milada, 2012. *Co nám může přinést mezigenerační vzdělávání?* Zápis z Kulatého stolu SKAV a EDUin [online] [cit. 2012-09-20]. Dostupné z <https://www.zkola.cz/pedagogove/Documents/ksZapis200912.pdf>
- [43] RABUŠICOVÁ, M., L. Kamanová a K. Pevná, 2012. *O mezigeneračním učení*. Brno: Masarykova univerzita. 978-80-210-5750-0.
- [44] ROBERTS, Ian, 2006. Taking age out of thr workplace: putting older workes back in? *Work, employment and society* 20 (1): 67-86.
- [45] SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ, 2004. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servid. ISBN 80-86320-33-2.
- [46] SAK, Petr. 2009. Vztahy mezi generacemi. *Britské listy* [online] © 1996-2015 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/47414.html>.
- [47] SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ, 2012. *Sociologie stáří seniorů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3850-5.
- [48] SÝKOROVÁ, Dana, 2007. *Autonomie ve stáří*. Kapitoly z gerontosociologie. Praha: SLON. ISBN 80-8642-962-5.

- [49] SÝKOROVÁ, Dana, 2007. Autonomie ve stáří. Kapitoly z gerontosociologie. Praha: SLON. ISBN 80-8642-962-5.
- [50] SZYDLIK, Marc, 2008. Intergenerational solidarity and conflict. *Journal of Comparative Family Studies* 39 (1): 97-114.
- [51] TANSKÁ, Nataša, 2001. Proč jdeme mladým na nervy? Praha: Motto. ISBN 80-7246-098-6.
- [52] TAM, Tania et al., 2006. Intergroup contact and grandparent-grandchild communication: The effect of self-disclosure on implicit and explicit biases against older people. *Group Process & Intergroup Relations* 9 (3): 413-429 [online] [2006-09-03]. Dostupné z <http://gpi.sagepub.com/content/9/3/413>.
- [53] TOŠNEROVÁ, Tamara, 2009. Jak si vychutnat seniorská léta. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-2104-7.
- [54] VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.
- [55] VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. Vývojová psychologie, Dětství a dospívání. 2. vydání, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum. ISBN 9788024621531.
- [56] VIDOVIČOVÁ, Lucie, Ladislav RABUŠIC a Martina MAZÁČOVÁ, 2003. Senioři a opatření v oblasti stárnutí z pohledu české veřejnosti [online]. Praha [cit. 2004-01-07] Zpráva z empirického výzkumu. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí Praha. Dostupné z: <https://is.muni.cz/publication/491314>.
- [57] VIDOVIČOVÁ, Lucie, 2005. Věková diskriminace - ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh [online]. Brno : VÚPSV Praha, Výzkumná práce. s. 54. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_158.pdf. <http://www.zeleni.cz/>.
- [58] VIDOVIČOVÁ, Lucie, 2008. Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4627-6.
- [59] VOHRALÍKOVÁ, Lenka a Ladislav RABUŠIC, 2004. Čeští senioři včera, dnes a zítra. Praha: VÚPSV, Výzkumné centrum Brno. ISBN 80-239-4218-2.
- [60] ZAVAZALOVÁ, Helena, 2001. Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie. Praha: UK v Praze, Karolinum. ISBN 80-246-0326-8.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
a.s.	akciová společnost
cit.	citace
č.	číslo
ČR	Česká republika
ČTK	Česká tisková kancelář
et al.	a kolektiv
EU	Evropská unie
ICT	informační a komunikační technologie
např.	například
příp.	případně
roč.	ročník
s.	strana
sv.	svazek
tj.	to je
tzv.	tak zvaný
USA	Spojené státy americké
vyd.	Vydání
WHO	Světová zdravotnická organizace

SEZNAM GRAFŮ

- Graf č. 1 Staří lidé jsou přítěží pro společnost
- Graf č. 2 Mezigenerační vztahy mezi mladými a seniory jsou v pořádku
- Graf č. 3 Staří lidé pracující do pozdního věku, zabírají místo mladým lidem
- Graf č. 4 Mladí a staří lidé se neshodují na tom, co je pro společnost nejlepší
- Graf č. 5 Starší lidé využívají možnost učit se nové věci od mladých
- Graf č. 6 Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými a starými
- Graf č. 7 Pracující lidé se zdráhají platit daně a sociální pojištění na důchody a péči o seniory
- Graf č. 8 Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit pro seniory
- Graf č. 9 V ČR není dostatek společných aktivit pro seniory a mládež
- Graf č. 10 Vláda by měla vyčlenit více financí na důchody
- Graf č. 12 Vývoj produktů a služeb pro potřeby seniorů podpoří růst ekonomiky
- Graf č. 13 Finanční pomoc rodičů a prarodičů je pro mladé dospělé lidi důležitá
- Graf č. 14 Vláda utrácí málo peněz na vzdělání mládeže ve srovnání s výdaji na seniory
- Graf č. 15 Vláda by měla usnadnit starším lidem pracovat i po dosažení důchod. věku
- Graf č. 16 Lidé pečující o starší členy rodiny mají od soc. služeb dostatečnou podporu
- Graf č. 17 V ČR existují kvalitní soc. služby k ponechání seniorů v domácím prostředí
- Graf č. 18 Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro seniory
- Graf č. 19 Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro děti a mládež
- Graf č. 20 Staří lidé jsou přítěží pro společnost (EU)
- Graf č. 21 Mladí a staří lidé se neshodují na tom, co je pro společnost nejlepší (EU)
- Graf č. 22 Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými a starými lidmi (EU)

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Výzkumný soubor dívek

Tabulka č. 2 Výzkumný soubor chlapců

Tabulka č. 3 Výzkumná oblast 1

Tabulka č. 4 Výzkumná oblast 2

Tabulka č. 5 Výzkumná oblast 3

Tabulka č. 6 Výzkumná oblast 4

SEZNAM PŘÍLOH

PI	Žádost o dotazníkové šetření GJŠ Přerov
PII.....	Žádost o dotazníkové šetření Střední škola gastronomie
PIII.....	Žádost o dotazníkové šetření Střední zdravotní škola
PIV.....	Žádost o dotazníkové šetření Střední škola stavební
PV.....	Žádost o dotazníkové šetření Střední průmyslová škola
PVI.....	Žádost o dotazníkové šetření Gymnázium Litovel
PVII.....	Žádost o dotazníkové šetření Gymnázium Olomouc
PVIII.....	Žádost o dotazníkové šetření Gymnázium Šumperk
PIX.....	Pokyny pro žáky
PX.....	Dotazník
PXI.....	Data zpracovaná v programu Excel
PXII.....	Výsledky zpracování v STATISTICA 12

PŘÍLOHA P I: ŽÁDOST O DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Věc: Žádost o provedení dotazníkového šetření

Vážená paní ředitelko, pane řediteli,

studuji 2. ročník navazujícího magisterského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií-obor sociální pedagogika.

Chtěla bych Vás požádat o spolupráci při výzkumné činnosti. S Vaším souhlasem bych požádala žáky na Vaší škole o vyplnění anonymního dotazníku. Dotazník použiji k výzkumu, který se týká názorů studentů středních škol Olomouckého kraje na mezigenerační solidaritu a jejich přístupu k této problematice. Výzkumné šetření se týká žáků ve věku 15-19 let. Získaná data pak použiji v mé diplomové práci: „Mezigenerační solidarita studentů středních škol“.

Pokud Vás zaujalo téma mé práce, ráda vás následně seznámím s výsledky tohoto dotazníkového šetření.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

.....

Hana Dočkalová

S dotazníkovým šetřením:

Souhlasím

Nesouhlasím

Razítko a podpis ředitelky/e školy:

V PŘEROVĚ dne: 30-01-2017

Gymnázium
Jakuba Škody
Komenského 29
750 11 Přerov

PŘÍLOHA P II: ŽÁDOST O DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Věc: Žádost o provedení dotazníkového šetření

Vážená paní ředitelko, pane řediteli,

studuji 2. ročník navazujícího magisterského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií - obor sociální pedagogika.

Chtěla bych Vás požádat o spolupráci při výzkumné činnosti. S Vaším souhlasem bych požádala žáky na Vaší škole o vyplnění anonymního dotazníku. Dotazník použiji k výzkumu, který se týká názorů studentů středních škol na mezigenerační solidaritu a jejich přístupu k této problematice. Výzkumné šetření se týká žáků ve věku 15-19 let. Získaná data pak použiji v mé diplomové práci „Mezigenerační solidarita studentů středních škol“.

Pokud projevíte zájem o téma mé práce, ráda vás následně seznámím s výsledky tohoto dotazníkového šetření.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Hana Dočkalová

S dotazníkovým šetřením:

Souhlasím

Nesouhlasím

Razítko a podpis ředitelky/e školy:

Ing. Martin Kovář

V Přerově dne : 13.1. 2017

PŘÍLOHA P III: ŽÁDOST O DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Věc: Žádost o provedení dotazníkového šetření

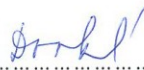
Vážená paní ředitelko, pane řediteli,

studuji 2. ročník navazujícího magisterského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií - obor sociální pedagogika.

Chtěla bych Vás požádat o spolupráci při výzkumné činnosti. S Vaším souhlasem bych požádala žáky na Vaší škole o vyplnění anonymního dotazníku. Dotazník použiji k výzkumu, který se týká názorů studentů středních škol na mezigenerační solidaritu a jejich přístupu k této problematice. Výzkumné šetření se týká žáků ve věku 15-19 let. Získaná data pak použiji v mé diplomové práci „Mezigenerační solidarita studentů středních škol“.

Pokud projevíte zájem o téma mé práce, ráda vás následně seznámím s výsledky tohoto dotazníkového šetření.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

.....

Hana Dočkalová

S dotazníkovým šetřením:

Souhlasím

Nesouhlasím

Razítko a podpis ředitelky/e školy:

Střední zdravotnická škola
Studentská 1095, 753 30 HRANICE

V Přerově dne : 12. 9. 2017

PŘÍLOHA P IV: ŽÁDOST O DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Věc: Žádost o provedení dotazníkového šetření

Vážená paní ředitelko, pane řediteli,

studuji 2. ročník navazujícího magisterského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií-obor sociální pedagogika.

Chtěla bych Vás požádat o spolupráci při výzkumné činnosti. S Vaším souhlasem bych požádala žáky na Vaší škole o vyplnění anonymního dotazníku. Dotazník použiji k výzkumu, který se týká názorů studentů středních škol na mezigenerační solidaritu a jejich přístupu k této problematice. Výzkumné šetření se týká žáků ve věku 15-19 let. Získaná data pak použiji v mé diplomové práci „Mezigenerační solidarita studentů středních škol“.

Pokud projevíte zájem o téma mé práce, ráda vás následně seznámím s výsledky tohoto dotazníkového šetření.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

.....

Hana Dočkalová

S dotazníkovým šetřením:

Souhlasím

~~Nesouhlasím~~

Razítko a podpis ředitelky/e školy:

Střední škola stavební
HOŘSTAV
Na Vládkách 16
779 00 OLOMŮC
IČ: 713 40 807

V Olomouci dne : 7.2.2017

PŘÍLOHA P V: ŽÁDOST O DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Věc: Žádost o provedení dotazníkového šetření

Vážená paní ředitelko, pane řediteli,

studuji 2. ročník navazujícího magisterského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií - obor sociální pedagogika.

Chtěla bych Vás požádat o spolupráci při výzkumné činnosti. S Vaším souhlasem bych požádala žáky na Vaší škole o vyplnění anonymního dotazníku. Dotazník použiji k výzkumu, který se týká názorů studentů středních škol na mezigenerační solidaritu a jejich přístupu k této problematice. Výzkumné šetření se týká žáků ve věku 15-19 let. Získaná data pak použiji v mé diplomové práci „Mezigenerační solidarita studentů středních škol“.

Pokud projevíte zájem o téma mé práce, ráda vás následně seznámím s výsledky tohoto dotazníkového šetření.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Hana Dočkalová

S dotazníkovým šetřením:

Souhlasím

Nesouhlasím

Razítko a podpis ředitelky/e školy:

STŘEDNÍ PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA
PŘEROV, Havlíčkova 2

-1-

V Přerově dne : 2.2.2017

PŘÍLOHA P VI: ŽÁDOST O DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Věc: Žádost o provedení dotazníkového šetření

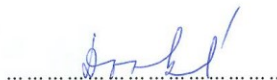
Vážená paní ředitelko, pane řediteli,

studuji 2. ročník navazujícího magisterského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií - obor sociální pedagogika.

Chtěla bych Vás požádat o spolupráci při výzkumné činnosti. S Vaším souhlasem bych požádala žáky na Vaší škole o vyplnění anonymního dotazníku. Dotazník použiji k výzkumu, který se týká názorů studentů středních škol na mezigenerační solidaritu a jejich přístupů k této problematice. Výzkumné šetření se týká žáků ve věku 15-19 let. Získaná data pak použiji v mé diplomové práci „Mezigenerační solidarita studentů středních škol“.

Pokud projevíte zájem o téma mé práce, ráda vás následně seznámím s výsledky tohoto dotazníkového šetření.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

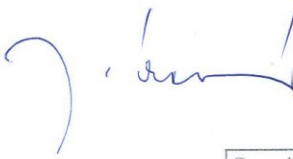
Hana Dočkalová

S dotazníkovým šetřením:

Souhlasím

~~Nesouhlasím~~

Razítko a podpis ředitelky/e školy:

V Přerově dne : 23.1.2014

Gymnázium Jana Opletala,
Litovel, Opletalova 189
Opletalova 189, 784 01 Litovel
IČ: 00601772 ©

PŘÍLOHA P VII: ŽÁDOST O DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Věc: Žádost o provedení dotazníkového šetření

Vážená paní ředitelko, pane řediteli,

studuji 2. ročník navazujícího magisterského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií - obor sociální pedagogika.

Chtěla bych Vás požádat o spolupráci při výzkumné činnosti. S Vaším souhlasem bych požádala žáky na Vaší škole o vyplnění anonymního dotazníku. Dotazník použiji k výzkumu, který se týká názorů studentů středních škol na mezigenerační solidaritu a jejich přístupu k této problematice. Výzkumné šetření se týká žáků ve věku 15-19 let. Získaná data pak použiji v mé diplomové práci „Mezigenerační solidarita studentů středních škol“.

Pokud projevíte zájem o téma mé práce, ráda vás následně seznámím s výsledky tohoto dotazníkového šetření.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Hana Dočkalová

S dotazníkovým šetřením:

Souhlasím

Nesouhlasím

Razítko a podpis ředitelky/e školy:

Gymnázium, Olomouc, Čajkovského 9
Čajkovského 9, 779 00 Olomouc
IČO 00848956

V Přerově dne : 30. 1. 2017

PŘÍLOHA P VIII: ŽÁDOST O DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Věc: Žádost o provedení dotazníkového šetření

Vážená paní ředitelko, pane řediteli,

studuji 2. ročník navazujícího magisterského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií - obor sociální pedagogika.

Chtěla bych Vás požádat o spolupráci při výzkumné činnosti. S Vaším souhlasem bych požádala žáky na Vaší škole o vyplnění anonymního dotazníku. Dotazník použiji k výzkumu, který se týká názorů studentů středních škol na mezigenerační solidaritu a jejich přístupu k této problematice. Výzkumné šetření se týká žáků ve věku 15-19 let. Získaná data pak použiji v mé diplomové práci „Mezigenerační solidarita studentů středních škol“.

Pokud projevíte zájem o téma mé práce, ráda vás následně seznámím s výsledky tohoto dotazníkového šetření.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Hana Dočkalová

S dotazníkovým šetřením:

Souhlasím

Nesouhlasím

Razítko a podpis ředitelky/e školy:

GYMNÁZIUM, ŠUMPERK,
Masarykovo náměstí 8
787 58 ŠUMPERK
IČO 495 89 702

V Přerově dne : 28.11.2016

PŘÍLOHA P IX: POKYNY PRO ŽÁKY

Dovoluji si Vám předložit dotazník, který má za cíl zjistit názory mladých lidí na mezigenerační solidaritu v České republice. Dotazy jsou zaměřeny zejména na Váš vztah k seniorům, názor na vybrané aspekty mezigenerační solidarity. Cílem dotazníkového šetření je zjistit základní pohled na danou problematiku ze strany mládeže. Dotazník je anonymní, slouží pouze pro účely tohoto šetření a bude podkladem k mé diplomové práci na téma „Mezigenerační solidarita studentů středních škol“.

Výsledky dotazníkového šetření mohou být použity jako základ nového přístupu k seniorům a napomoci tak zlepšit a posílit mezigenerační solidaritu.

Pokyny k vyplnění:

Všechna tvrzení si prosím pozorně přečtete a zakroužkujete, do jaké míry s daným tvrzením souhlasíte-nesouhlasíte.

- 1 – s tvrzením rozhodně souhlasím**
- 2 – s tvrzením spíše souhlasím**
- 3 – neumím se rozhodnout**
- 4 – s tvrzením spíše nesouhlasím**
- 5 – s tvrzením rozhodně nesouhlasím**

Snažte se, prosím, zhodnotit všechna tvrzení; jen tak bude mít dotazník vypovídající hodnotu.

Po ukončení výzkumného šetření a zpracování dotazníků, budete mít možnost seznámit se s jeho výsledky.

Děkuji Vám za ochotu a čas, který tomuto výzkumu věnujete.

Hana Dočkalová
studentka 2. ročníku magisterského studia
Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně,
Fakulta humanitních studií, obor sociální pedagogika

PŘÍLOHA P X: DOTAZNÍK

1. Pohlaví: žena
muž

2. Váš věk:

3. Škola, kterou studuji: Střední odborná škola /doplňte/
studijní obor:
Střední odborné učiliště /doplňte/
studijní obor:
Gymnázium

4. Věková hranice pro seniory je definována od let /doplňte/

5. Zkuste **vymezit vlastními slovy** termín „mezigenerační solidarita“ :

6. Odpovědi v tabulce **zakroužkujte** dle míry Vašeho souhlasu s daným tvrzením pomocí stupnice:

1) rozhodně souhlasím; 2) spíše souhlasím; N) neumím se rozhodnout; 4) spíše nesouhlasím;
5) rozhodně nesouhlasím

Tvrzení škála	hodnotící
7. Staří lidé jsou přítěží pro společnost.	1 2 N 4 5
8. Mezigenerační vztahy mezi mladými lidmi a seniory jsou v pořádku.	1 2 N 4 5
9. Starší lidé pracující do pozdního věku, zabírají pracovní místa mladým lidem.	1 2 N 4 5
10. Mladí a staří lidé se nesnadno shodují na tom, co je pro společnost nejlepší.	1 2 N 4 5
11. Mladší lidé se od starší generace mají co naučit.	1 2 N 4 5
12. Starší lidé využívají možnost učit se nové věci od mladých.	1 2 N 4 5
13. Vláda ČR utrácí příliš málo peněz na vzdělávání mládeže ve srovnání s výdaji na seniory.	1 2 N 4 5
14. Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými a starými lidmi.	1 2 N 4 5
15. Vláda ČR by měla usnadnit starším lidem nadále pracovat i po dosažení důchodového věku.	1 2 N 4 5
16. V ČR není dostatek příležitostí pro starší a mladé lidi, aby se podíleli na společných aktivitách.	1 2 N 4 5
17. Vláda ČR odvádí dobrou práci při prosazování lepšího porozumění mezi mladými a starými lidmi.	1 2 N 4 5

1) rozhodně souhlasím; 2) spíše souhlasím; N) neumím se rozhodnout; 4) spíše nesouhlasím;
5) rozhodně nesouhlasím

18. Společenský přínos starších lidí, kteří se starají o rodinu, není v ČR doceněn.	1	2	N	4	5
19. Finanční pomoc rodičů a prarodičů je pro mladé dospělé lidi důležitá.	1	2	N	4	5
20. Starší lidé významně přispívají jako dobrovolníci v charitativních a komunitních organizacích.	1	2	N	4	5
21. Zaměstnáváním mladých lidí se dosáhne lepších výsledků než zaměstnáváním lidí starších.	1	2	N	4	5
22. Vývoj produktů a služeb reagujících na potřeby starších lidí podpoří růst ekonomiky.	1	2	N	4	5
23. Profesionální pečovatelé jsou v ČR dobře vyškoleni v péči o potřeby seniorů.	1	2	N	4	5
24. Lidé pečující o starší členy rodiny mají od sociálních služeb v ČR dostatečnou podporu.	1	2	N	4	5
25. Naše vláda by měla vyčlenit více finančních prostředků na důchody a péči o seniory.	1	2	N	4	5
26. Pracující lidé se zdráhají platit daně a sociální pojištění na podporu seniorů.	1	2	N	4	5
27. V ČR existují kvalitní sociální služby podporující ponechání seniorů v domácím prostředí.	1	2	N	4	5
28. Chtěl/a byste se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro seniory. (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu)	1	2	N	4	5
29. Chtěl/a byste se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro mládež. (tj. aktivit realizovaných z vlastní vůle bez nároku na odměnu)	1	2	N	4	5

PŘÍLOHA P XI: DATA ZPRACOVANÁ V PROGRAMU EXCEL

Dotazníkové položky	HOŠI					DÍVKY				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
Hodnotící škála 1 - 5										
7. Staří lidé jsou přítěží pro společnost	140	207	50	56	17	331	275	57	67	9
8. Mezigenerační vztahy mezi mladými lidmi a seniory jsou	43	176	81	127	43	47	308	133	183	68
9. Starší lidé pracující do pozdního věku, ...	72	130	69	139	60	91	207	100	254	87
10. Mladí a staří lidé se nesnadno shodují na tom, ...	20	39	47	164	200	48	75	70	332	214
11. Mladí lidé se od starší generace mají co naučit.	11	51	43	186	179	16	56	69	321	277
12. Starší lidé využívají možnost učit se nové věci od mladých	70	169	46	140	45	52	270	113	226	78
13. Vláda ČR utrácí příliš málo peněz na vzdělávání mládeže	41	104	211	66	48	43	127	411	104	54
14. Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými lidmi	42	82	146	151	49	19	98	191	308	123
15. Vláda ČR by měla usnadnit starším lidem nadále pracovat	88	136	91	118	37	103	255	141	177	63
16. V ČR není dostatek příležitostí pro starší a mladé lidi.	32	66	166	158	48	16	111	214	300	98
17. Vláda ČR odvádá dobrou práci při prosazování lepších	75	161	202	27	5	102	247	319	60	11
18. Společenský přínos starších lidí, kteří se starají o rodinu	13	57	145	195	60	5	60	278	294	102
19. Finanční pomoc rodičů a prarodičů je pro mladé dospělé	11	27	36	186	210	8	55	59	292	325
20. Starší lidé významně přispívají jako dobrovolníci v ...	29	72	221	105	43	32	158	302	194	53
21. Zaměstnáváním mladých lidí se dosáhne lepších výsledků	17	75	124	178	76	13	148	197	270	111
22. Vývoj produktů a služeb reagujících...	25	129	194	96	26	12	136	430	136	25
23. Profesionální pečovatelé jsou v ČR ...	19	77	205	129	40	25	113	192	297	112
24. Lidé pečující o starší členy rodiny mají od sociálních služeb	74	156	159	65	16	106	292	197	112	32
25. Naše vláda by měla vyčlenit více finančních prostředků	28	82	102	167	91	21	91	151	297	179
26. Pracující lidé se zdráhají platit daně a sociální pojištění	27	72	179	154	38	16	82	342	229	70
27. V ČR existují kvalitní sociální služby podporující peníze	28	87	202	127	26	43	171	226	247	52
28. Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených	143	127	107	73	20	86	170	167	214	102
29. Chtěl/a bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených	86	102	80	152	50	47	87	104	318	183

PŘÍLOHA P XII: VÝSLEDKY ZPRACOVÁNÍ V STATISTICA 12

t-testy, grupováno: Pohlaví: F/M (tabulka hodnot)

Skup. 1: F

Skup. 2: M

Proměnná	Průměr		t	sv	p	Poč.plat		Sm.odch.		Sm.odch. M	F-poměr Rozptyly	p Rozptyly
	F	M				F	M	F	M			
7. Starší lidé jsou přítěží pro společnost	4,152909	3,844681	5,0823	1207	0,000000	739	470	0,987538	1,088476	1,214870	0,018723	0,018723
8. Mezigenerační vztahy mezi mladými lidmi a seniory jsou v pořádku	3,112314	3,104255	0,1192	1207	0,905098	739	470	1,129596	1,169888	1,072612	0,396821	0,396821
9. Starší lidé pracující do pozdního věku, ...	2,947226	3,031915	-1,1243	1207	0,261106	739	470	1,259620	1,303204	1,070399	0,410812	0,410812
10. Mladí a starší lidé se nesnadno shodují na tom, ...	2,202977	1,968085	3,4930	1207	0,000495	739	470	1,155612	1,114473	1,075189	0,390288	0,390288
11. Mladí lidé se od starší generace mají co naučit.	1,935047	1,997872	-1,0523	1207	0,292855	739	470	0,981456	1,058016	1,162100	0,069743	0,069743
12. Starší lidé využívají možnost učit se nové věci od mladých	2,989175	3,168085	-2,5030	1207	0,012446	739	470	1,173276	1,269388	1,170546	0,057285	0,057285
13. Vláda ČR utrácí příliš málo peněz na vzdělávání mládeže ...	3,001353	3,051064	-0,8655	1207	0,386910	739	470	0,915834	1,057791	1,334033	0,000488	0,000488
14. Školy by měly podporovat lepší vztahy mezi mladými a staršími lidmi.	2,434371	2,823404	-6,3056	1207	0,000000	739	470	0,999707	1,114302	1,242398	0,008725	0,008725
15. Vláda ČR by měla usnadnit starším lidem nadále pracovat ...	3,213802	3,255319	-0,5786	1207	0,562997	739	470	1,199717	1,241913	1,071581	0,403302	0,403302
16. V ČR není dostatek příležitostí pro starší a mladé lidi...	2,522327	2,736170	-3,6205	1207	0,000306	739	470	0,972788	1,044107	1,152004	0,087612	0,087612
17. Vláda ČR odvádá dobrou práci při prosazování lepšího porozumění ...	3,499323	3,582979	-1,6214	1207	0,105184	739	470	0,882493	0,861723	1,048786	0,573510	0,573510
18. Společenský přínos starších lidí, kteří se starají o rodinu, není v ČR doceněn	2,420839	2,506383	-1,6228	1207	0,104903	739	470	0,850728	0,958942	1,265288	0,004453	0,004453
19. Finanční pomoc rodičů a prarodičů je pro mladé dospělé lidi důležitá.	1,821380	1,814894	0,1157	1207	0,907884	739	470	0,940234	0,965167	1,053738	0,526146	0,526146
20. Starší lidé významně přispívají jako dobrovolníci v ...	2,894452	2,870213	0,4226	1207	0,672672	739	470	0,962556	0,987214	1,051890	0,540000	0,540000
21. Zaměstnáním mladých lidí se dosáhne lepších výsledků než ...	2,569689	2,529787	0,6521	1207	0,514452	739	470	1,026189	1,054064	1,055065	0,516321	0,516321
22. Vývoj produktů a služeb reagujících ...	2,964817	3,065957	-2,0476	1207	0,040818	739	470	0,753569	0,954124	1,603111	0,000000	0,000000
23. Profesionální pečovatelé jsou v ČR ...	2,515562	2,800000	-4,8196	1207	0,000002	739	470	1,031070	0,949919	1,178157	0,051986	0,051986
24. Lidé pečující o starší členy rodiny mají od sociálních služeb ...	3,443843	3,440426	0,0558	1207	0,955503	739	470	1,047917	1,021968	1,051427	0,553259	0,553259
25. Naše vláda by měla vyčlenit více finančních prostředků na důchody ...	2,293640	2,551064	-3,9815	1207	0,000073	739	470	1,053630	1,159254	1,210545	0,021010	0,021010
26. Pracující lidé se zdráhají platit daně a sociální pojištění na podporu seniort	2,654939	2,778723	-2,2712	1207	0,023309	739	470	0,876530	0,993569	1,284879	0,002439	0,002439
27. V ČR existují kvalitní sociální služby podporující ponechání seniort	2,872801	2,923404	-0,8555	1207	0,392457	739	470	1,032036	0,954445	1,169199	0,063867	0,063867
28. Chtěla bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro seniort	2,897158	3,638298	-10,3191	1207	0,000000	739	470	1,236408	1,186734	1,085467	0,330914	0,330914
29. Chtěla bych se zapojit do dobrovolnických aktivit určených pro děti a mládt	2,319350	3,046809	-10,1545	1207	0,000000	739	470	1,153998	1,303571	1,276245	0,003189	0,003189